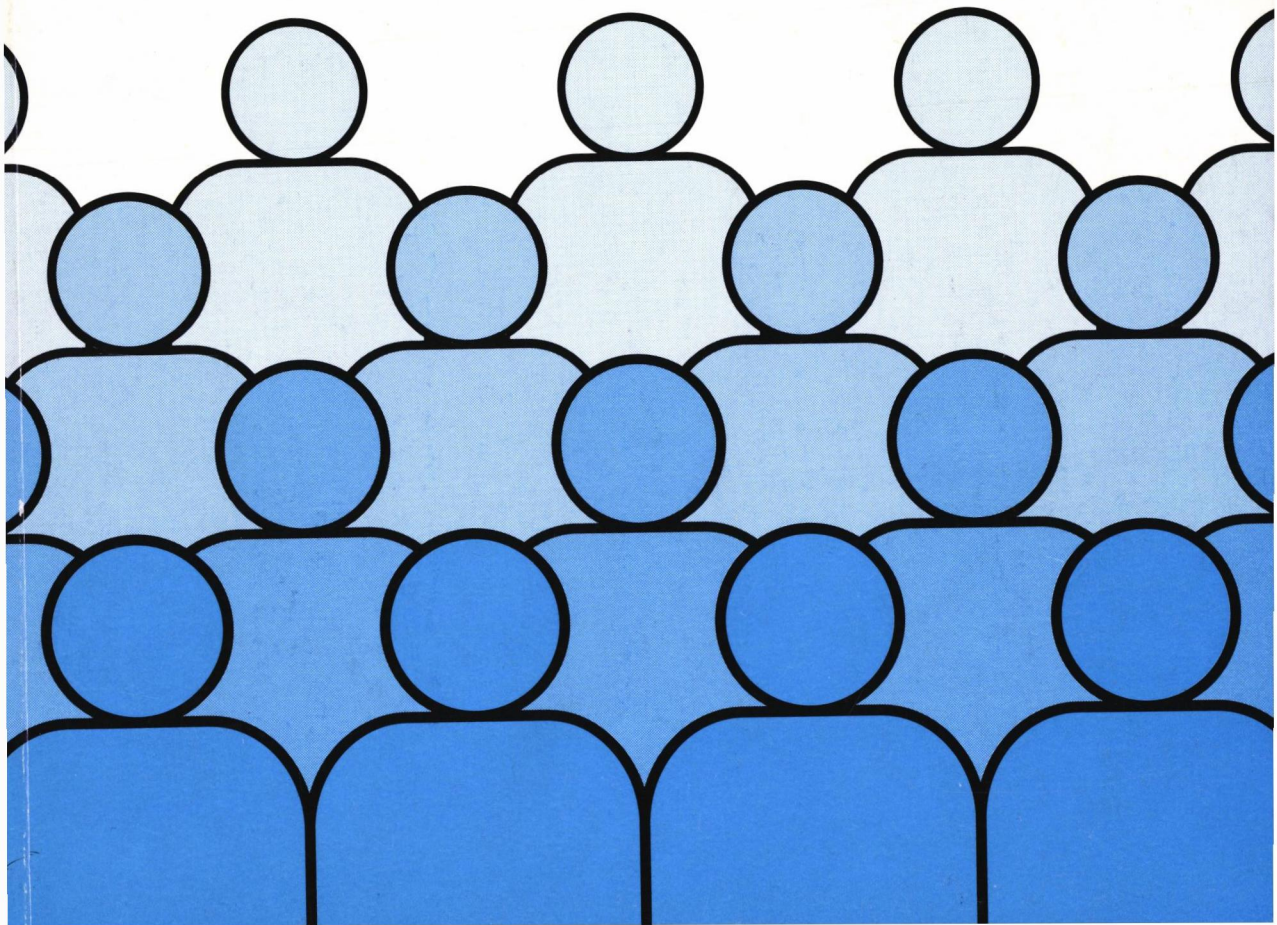

SOSIAALITURVA
SUOMESSA 1992

F12.1

SOSIAALITURVA 1994:2

SOSIAALITURVA SUOMESSA 1992

TILASTOKIRJASTO

136 011 7628

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
Talous- ja suunnitteluosasto
Helsinki 1994

ISBN 951-47-9301-3
ISSN 1236-3650

Painatuskeskus Oy, Helsinki 1994

ESIPUHE

Sosiaali- ja terveysministeriö julkaisee vuosittain tilastoa sosiaalimenoista ja niiden rahoituksesta. Nyt julkaistava laskelma noudattaa uutta pohjoismaista luokitusta, joka on otettu käyttöön vuonna 1990. Suomen laskelmaan sisältyvät kuitenkin käyttäjämaksut. Menot on jaettu viiteen pääryhmään. Lisäksi omana ryhmänä ovat hallintomenot. Pääryhmien sisällä menot on ryhmitelty toimeentuloturvaan ja palveluihin. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon investoinneista on oma lukunsa, vaikka niitä ei lasketakaan mukaan sosiaalimenolaskelmaan.

Julkaisu sisältää vuoden 1992 sosiaalimenolaskelman ja aikasarjoja vuosilta 1980 - 1992 sekä tietoja eri palveluiden ja etuuksien saajista samana ajanjaksona. Vuonna 1984 tehdyistä sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelu- ja valtionosuusjärjestelmien muutoksista johtuen ei tietoja ole kaikilta osin saatavissa 1980-luvun alkupuolelta.

Julkaisuun on koottu myös tietoja Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista vuosina 1980-1991, menojen jakaumasta sekä rahoituksesta.

Saman aikaisesti tämän julkaisun kanssa ilmestyy myös Sosiaaliturva Suomessa 1992 - levyke; jolle on koottu vuosien 1980 - 1992 sosiaalimenolaskelmat sekä pääosa tämän julkaisun taulukoista. Tämä tietokanta mahdollistaa omat tulostukset, poiminnat ja laskelmat ko. aineistosta ja se sisältää valmiina 21 graafista esitystä tärkeimmistä tuloksista. Sovellus on tehty Quattro Pro for Windows -ohjelmalla ja se on helppokäyttöinen.

Sekä julkaisu että levyke on laadittu sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosastolla. Työstä on vastannut vs. tutkija Tiina Heino.

Helsingissä huhtikuussa 1994

Vt. kansliapäällikkö

Markku Lehto

TIIVISTELMÄ

SOSIAALITURVA 1994:2. SOSIAALITURVA SUOMESSA VUONNA 1992.
Sosiaali- ja terveysministeriö (talous- ja suunnitteluosasto) 94 s.

Julkaisu sisältää vuoden 1992 sosiaalimenolaskelman. Julkaisussa on kuvaus sosiaalimenojen kehityksestä vuosina 1980 - 1992, lyhyt kuvaus etuuksista ja palveluista, niiden tasosta ja saajista. Laskelmaan sisältyvät tiedot menojen rahoituksesta. Julkaisu sisältää myös lyhyen kuvauksen Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista.

Vuonna 1992 sosiaalimenot olivat 175,2 miljardia markkaa. Eri pääryhmien osuus sosiaalimenoista oli seuraava: vanhuus ja vammaisuus 44,2 prosenttia, sairaus ja terveys 24,6 prosenttia, perheet ja lapset 13,5 prosenttia, työttömyys 13,1 prosenttia, ja muu sosiaaliturva 1,9 prosenttia. Hallintomenojen osuus oli 2,6 prosenttia.

Näistä menoista työnantajat rahoittivat 36,4 prosenttia, valtio 33,3 prosenttia, kunnat 15,6 prosenttia, vakuutetut 10,8 prosenttia ja käyttäjät 4,0 prosenttia.

Suhteessa bruttokansantuotteeseen olivat sosiaalimenot 36,8 prosenttia vuonna 1992. Tämä oli runsaat neljä prosenttiyksikköä enemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvu johtui pääasiassa alentuneesta bruttokansantuotteesta sekä voimakkaasti kohonneesta työttömyydestä.

Hakusanat: Sosiaalimenot. Sosiaaliturvan rahoitus. Julkiset menot. Sosiaali- ja terveyspalvelut.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

1.	SOSIAALIMENOLASKELMAN PERUSTEET	1
1.1.	Johdanto	1
1.2.	Laskentaperusteet	2
1.3.	Julkaisun rakenne	3
2.	VÄESTÖ JA ELINOLOT	4
2.1.	Väestö	4
2.2.	Kotitaloudet ja asuminen	7
2.3.	Koulutus ja työllisyys	8
2.4.	Tulot ja yksityinen kulutus	12
2.5.	Talous	14
3.	PÄÄTULOKSET	16
3.1.	Kokonaismenot	16
3.2.	Toimeentuloturvan osuus ja veronalaisuus	20
3.3.	Rahoitus ja rahoitusosuudet	21
3.4.	Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen	23
4.	SOSIAALIMENOT MUISSA MAISSA JA TILASTOISSA	25
4.1.	NOSOSKO	25
4.2.	Eurostat	27
5.	PERHEET JA LAPSET	31
5.1.	Toimeentuloturva	32
5.1.1.	Äitiysavustus	32
5.1.2.	Vanhempainrahat	32
5.1.3.	Äitiysrahakauden palkka	34
5.1.4.	Lasten kotihoidon tuki	34
5.1.5.	Lapsilisä	35
5.1.6.	Lapsen hoitotuet	36
5.1.7.	Elatustuki	37
5.1.8.	Asumistuki	37
5.2.	Palvelut	39
5.2.1.	Lasten päivähoito	39
5.2.2.	Lasten ja nuorten suojelu	41
5.2.3.	Kodinhoitoapu	41
5.2.4.	Muut palvelut	42
5.3.	Verovähennykset	42
6.	SAIRAUS JA TERVEYS	43
6.1.	Toimeentuloturva	43
6.1.1.	Päivärahat	43
6.1.2.	Sairausajan palkka	47

6.2.	Palvelut	47
6.2.1.	Perusterveydenhuolto	48
6.2.2.	Erikoissairaanhoido	49
6.2.3.	Sairaanhoidokustannukset	50
6.2.3.1.	Sairausvakuutus	50
6.2.3.2.	Tapaturma- ja liikennevakuutus	52
6.2.3.3.	Avustuskassat	52
6.2.4.	Ympäristöterveydenhuolto	53
6.2.5.	Työsuojelu	53
6.2.6.	Muut palvelut	53
6.3.	Verovähennykset	53
7.	TYÖTTÖMYYS	54
7.1.	Toimeentuloturva	55
7.1.1.	Työttömyyspäivärahat	55
7.1.1.1.	Ansiopäiväraha	56
7.1.1.2.	Peruspäiväraha	57
7.1.2.	Eroraha ja aikuiskoulutusslisä	58
7.2.	Palvelut	59
7.2.1.	Työnvälitys	59
7.2.2.	Työvoimakoulutus	60
7.2.3.	Työllisyystyöt	60
8.	VANHUUS JA VAMMAISUUS	61
8.1.	Toimeentuloturva	61
8.1.1.	Eläkkeet	61
8.1.1.1.	Vanhuuseläkkeet	63
8.1.1.2.	Työkyvyttömyyseläkkeet	65
8.1.1.3.	Erietyiset varhaiseläkkeet	66
8.1.1.4.	Perhe-eläkkeet	69
8.1.2.	Sotilastapaturmakorvaukset ja tapaturmaeläkkeet	71
8.1.2.1.	Sotilastapaturma- ja vammakorvaukset	71
8.1.2.2.	Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	71
8.1.3.	Muu toimeentuloturva	72
8.1.3.1.	Vammaistuki	72
8.1.3.2.	Hautausavustus	73
8.1.3.3.	Työntekijäin ryhmähenkivakuutus	73
8.2.	Palvelut	74
8.2.1.	Vanhainkodit	74
8.2.2.	Vanhusten palveluasunnot	76
8.2.3.	Vaikeavammaisten palveluasuminen	76
8.2.4.	Vammaisten ammattikoulut ja lasten koulut	76
8.2.5.	Vammaispalvelut	77
8.2.6.	Kotipalvelut	77
8.2.7.	Kehitysvammaisten palvelut	79
8.2.8.	Kuntoutus	80
8.2.9.	Järjestöjen tukeminen	81
8.3.	Verovähennykset	81

9.	MUU SOSIAALITURVA	82
9.1.	Toimeentuloturva	82
9.1.1.	Toimeentulotuki	82
9.1.2.	Sotilasavustukset	84
9.1.3.	Kotiuttamisraha	84
9.2.	Palvelut	85
9.2.1.	Päihdehuolto ja raittiustyö	85
9.2.2.	Pakolaishuolto	85
9.2.3.	Muut sosiaalipalvelut	86
10.	HALLINTO	87
10.1.	Valtio	87
10.2.	Kunnat	87
10.3.	Vakuutuslaitokset	87
11.	SOSIAALIMENOLASKELMA	88
12.	INVESTOINNIT	91
	LÄHTEET	90
	LIITTEET	

1. SOSIAALIMENOLASKELMAN PERUSTEET

1.1. Johdanto

Sosiaalimenoille ei ole tarkkaa teoreettista määritelmää. Sosiaalimenoiksi lasketaan yleensä kotitalouksien saamat tulonsiirrot sekä kotitalouksien käyttämien palvelujen arvo.

Sosiaali- ja terveysministeriön talous- ja suunnitteluosastolla laadittava sosiaalimenolaskelma noudattaa pohjoismaisen sopimuksen periaatteita. Pohjoismaista tilastoa on kehitetty Pohjoismaiden ministerineuvoston alaisessa pohjoismaisessa sosiaalitilastokomiteassa (NOSOS-KO) jatkuvassa yhteistyössä yli 40 vuotta. Pohjoismaiselle sosiaalimenolaskelmalle on sovittu seuraavat yleiset periaatteet.

1. Laskelmaan otetaan vain lakiin tai yleiseen työehtosopimukseen perustuvat menot. Työnantajan vapaaehtoisesta sosiaalisesta toiminnasta aiheutuneita menoja ei sisällytetä laskelmiin.
2. Tilastoon lasketaan vain käyttömenot. Pääomamenot on rajattu tilaston ulkopuolelle.
3. Menot lasketaan tilinpäätösperiaatteen mukaisesti sille vuodelle, jona ne on maksettu.
4. Tuloksi lasketaan vain valtion, kuntien, työnantajien ja vakuutettujen maksamat rahoitusosuudet, joihin voidaan lisätä käyttäjämaksut. Rahastojen pääomatuloja ei lasketa mukaan.
5. Yksityisten sosiaalista toimintaa harrastavien yhdistysten ja laitosten menot lasketaan vain siltä osin kuin ne ovat saaneet julkista rahoitusta toimintaansa.
6. Suoritteiden tulee olla ainakin osittain vastikkeettomia - vastaanottaja ei maksa markkinahintaa.

Tässä julkaisussa käytettävä sosiaalimenokäsite ja menojen ryhmittely noudattaa NOSOS-KO:ssa vuodesta 1990 lähtien käytettyä luokitusta. Käyttäjämaksut on laskettu mukaan kaikkiin pääluokkiin.

1.2. Laskentaperusteet

Sosiaalimenolaskelman perusteena olevat tiedot on kerätty ja koottu pääasiassa muista tilastoista: toimintakertomuksista, tilinpäätöksistä ja muista vastaavista lähteistä. Tilastoaineistojen osittaisesta epätarkoituksenmukaisuudesta ja hajanaisista laatimisperusteista johtuen laskelmassa on jouduttu käyttämään joitakin arviolaskelmia.

Valtiolle kirjattujen menojen lähteenä on käytetty valtion tilinpäätöstä ja valtionosuuskisteriä. Kuntien osalle kirjattujen menojen lähteenä on käytetty sosiaali- ja terveydenhuollon kertomustietojärjestelmää. Lisäksi on käytetty kuntien taloustilastoa, sairaalatilastoa ja eräitä muita laitostilastoja. Vakuutusperiaatteella toimivia järjestelmiä koskevat tiedot on saatu kyseisten laitosten tuloslaskelmista tai vastaavista tilastojulkaisuista.

Sosiaalimenoiksi on laskettu hallinnonalan menojen lisäksi muun muassa työvoimahallinnon kustannuksia, työnantajien maksama sairausajan palkka ja lisäeläkkeet. Hallintomenot on tilastoitu omana ryhmänä. Laskelman rahoitusylijäämä/-alijäämä on järjestelmän vuosittain keräämien vakuutusmaksujen sekä muun rahoituksen ja menojen välinen erotus.

Yhdistysten ja järjestöjen harjoittaman sosiaalisen toiminnan kustannukset ovat laskelmissa mukana vain valtion ja kuntien suorittamien avustusten osalta. Raha-automaattiyhdistyksen tuotosta jaetut avustukset on kirjattu valtion menoina.

Valtion ja kuntien työnantajina suorittamat maksut on kirjattu työnantajien rahoitusosuuteen. Vakuutettujen ja työnantajien rahoitusosuudet sisältävät lakisääteisten sosiaaliturvaan liittyvien maksujen lisäksi jonkin verran sopimuksenvaraisesta lisäeläketurvasta aiheutuneita menoja.

1.3. Julkaisun rakenne

Julkaisun ja laskelman rakenne noudattaa pohjoismaista luokitusta. Pääluokitus perustuu kohderyhmiin, joita ovat perheet ja lapset, sairaat, työttömät, vanhukset ja vammaiset sekä muut kohderyhmät. Kunkin ryhmän menot on jaettu toimeentuloturvaan ja palveluihin. Hallintomenot muodostavat oman menoryhmän.

Luvussa 2 on tilastoa Suomen väestöstä ja elinolosuhteista sekä verrattu niitä EU-maihin ja Pohjoismaihin. Tarkoituksena on tuoda esiin sellaisia maamme erikoispiirteitä, joilla on vaikutusta sosiaalimenoihin. Luvussa 3 ovat päätulokset vuosien 1980 - 1992 sosiaalimenoista Suomessa erilaisilla kansainvälisillä luokituksilla sekä tilastoa Pohjoismaiden ja EU-maiden sosiaalimenoista.

Luvut 5 - 9 rakentuvat siten, että aluksi kerrotaan kunkin kohderyhmän sosiaalimenoista, niiden jakautumisesta ja kehittämisestä. Sen jälkeen kuvataan pääpiirteissään kohderyhmän saamia etuuksia, niiden tasoa ja etuuden saajien määriä viime vuosina. Lisäksi käsitellään menojen rahoitusta. Kunkin kohderyhmän jälkeen käsitellään sen saamia verovähennyksiä, mutta näitä menoja ei ole sisällytetty varsinaiseen sosiaalimenolaskelmaan.

Luvussa 10 käsitellään hallintomenoja ja luvussa 11 on sosiaalimenolaskelma yksityiskohtaisesti. Luvussa 12 on yhteenveto sosiaali- ja terveyspalveluihin kohdistuneista investoinneista.

2. VÄESTÖ JA ELINOLOT

2.1. Väestö

Vuonna 1992 Suomen keskiväkiluku oli 5,04 miljoonaa. Alle 20-vuotiaiden osuus oli 25 prosenttia ja yli 64-vuotiaiden osuus 14 prosenttia. Nuorten osuus on keskimääräistä eurooppalaista tasoa, mutta vanhusten osuus on meillä vielä pienempi kuin useimmissa muissa Euroopan maissa. Varsinkin Irlannissa, Espanjassa ja Portugalissa on väestö nuorta. Sen sijaan Ruotsissa, Norjassa, Tanskassa ja Saksassa on vanhuksia selvästi enemmän kuin muissa Euroopan maissa (taulukko 1). Suomen väestöennusteiden mukaan tulee vanhusten määrä meillä selvästi kasvamaan ensi vuosituhanella. Vuoden 2010 jälkeen alle 20-vuotiaiden osuuden väestöstä arvioidaan olevan pienempi kuin yli 64-vuotiaiden osuuden.

Suomen naisten odotettavissa oleva elinaika on eurooppalaista keskitasoa, mutta suomalaiset miehet kuolevat hieman nuorempina kuin eurooppalaiset miehet. EU-maista ainoastaan Portugalissa ja Irlannissa miehet kuolevat keskimäärin nuorempina kuin miehet Suomessa. Ruotsin miehet elävät pisimpään. (kuvio 1)

Suomessa tehdään itsemurhia selvästi enemmän kuin muissa EU-maissa, ero on yli kaksinkertainen. Sen sijaan pahanlaatuiset kasvaimet ovat meillä harvemmin kuolinsyynä. Verenkiertoelinten sairaudet ovat vähentyneet ja ne ovat meillä nykyään harvemmin kuolinsyynä kuin Ruotsissa tai Norjassa. EU-maissa on yleisempää kuolla liikenneonnettomuudessa kuin itsemurhaan. (kuva 2)

EU-maiden hedelmällisyys laski vuonna 1992 ensimmäisen kerran alle 1,50. Samanlaisesti on Pohjoismaiden hedelmällisyys kasvanut viimeisten viiden vuoden aikana, ollen nyt noin kahdessa. Etelä-Euroopan maissa, varsinkin Espanjassa ja Italiassa, on hedelmällisyys laskenut ennätysellisen alas.

Taulukko 1. Väestötietoja Pohjoismaista ja EU-maista vuonna 1991

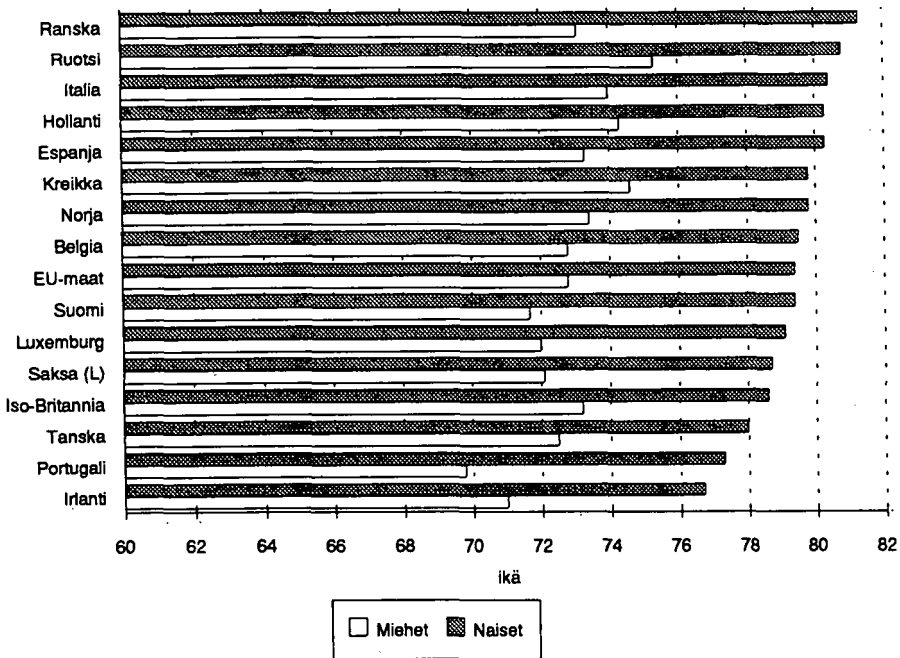
	Keskiväkiluku 1000	0-19 v. %	Yli 64-v. %	Yli 74-v. %
Suomi**	5042	25.4	13.7	5.7
Ruotsi	8617	24.5*	17.7	8.1
Norja	4262	26.5*	16.4	7.1
Belgia	9840	24.6	14.9	6.6
Tanska	5154	24.1	15.6	7.0
Saksa (L)	64036	21.7*	15.4	7.2
Kreikka	10264	26.8*	13.9	6.3
Espanja	39025	32.5	14.0	5.6
Ranska	57050	27.5	14.1	7.0
Irlanti	3510	36.8	11.2	4.4
Italia	57783	24.4*	15.4	6.3
Luxemburg	378	23.2*	13.6	6.0
Hollanti	15065	25.2	12.9	5.3
Portugali	9852	29.3	13.1	5.3
Iso-Britannia	57370	25.9*	15.8	7.0

* vuosi 1990

** vuosi 1992

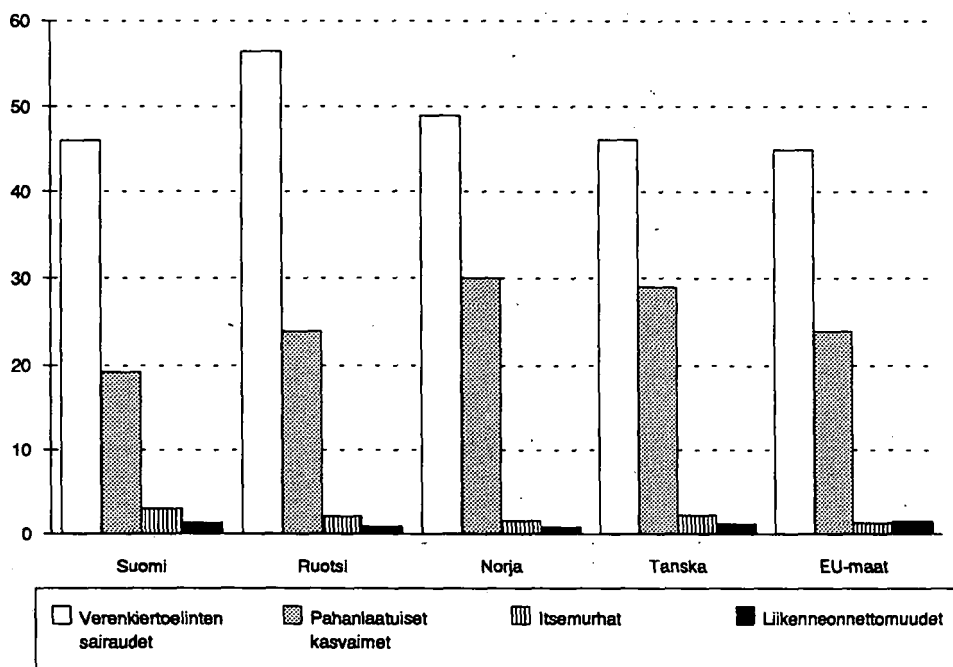
Lähde: OECD ja Tilastokeskus

Kuvio 1. Odotettavissa oleva elinaika EU-maissa ja Pohjoismaissa vuonna 1992

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

Kuvio 2. Kuolinsyitä Pohjoismaissa vuonna 1991 ja EU-maissa vuonna 1986 10 000 asukkaasta kohti

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

Pohjoismaat poikkeavat selvästi EU-maista avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten määrän suhteen. Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa lähes puolet ja Suomessa runsas neljännes vuonna 1992 syntyneistä lapsista syntyi avioliiton ulkopuolella. Näiden lasten osuus on kasvamassa kaikissa Euroopan maissa.

Naiset ovat yhä vanhempia ensimmäisen lapsen syntyessä, niin EU-maissa kuin Pohjoismaissa suunnilleen 26 vuoden ikäisiä. (taulukko 2)

Pohjoismaiden imeväisyyskuolleisuus on jo vuosia ollut maailman pienintä. Vuonna 1992 näyttäisi Suomen imeväisyyskuolleisuus olevan maailman alhaisin. Niissä EU-maissa (Portugali ja Kreikka), joissa imeväiskuolleisuus on ollut korkeata, on lasku ollut nopeinta. Silti Portugalin imeväisyyskuolleisuus on edelleen EU-maiden korkein.

Taulukko 2. Syntyvyysindikaattoreita EU-maista ja Pohjoismaista

	Hedelmällisyys 1992	Avioliiton ulkopuolella syntyneet % 1992	Naisen ikä 1. lapsen syntyessä 1990	Imeväiskuolleisuus/1000 elävänä syntynyttä 1992
Suomi	1.86	27.4	26.8*	5.2
Ruotsi	2.09	49.5	26.3	5.4
Norja	1.88	42.9	26.5	6.4*
EU-maat	1.48	19.5	26.4	7.4
Belgia	1.56	11.6**	26.1**	8.2
Tanska	1.77***	46.5	26.4	7.3*
Saksa (L)	1.30***	15.1*	26.9	6.9*
Kreikka	1.41	2.5	24.7	8.2
Espanja	1.23	9.6	26.3**	7.9
Ranska	1.73	31.8	27.0	7.3
Irlanti	2.11	18.0	26.3	6.6
Italia	1.26	6.8	26.7	8.3
Luxemburg	1.65**	12.9	26.5	8.5
Hollanti	1.59	12.4	27.6	6.3
Portugali	1.48	16.1	24.7	9.3
Iso-Britannia	1.80***	30.8	27.3	7.0

* 1991

** 1989

*** arvio

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

2.2. Kotitaloudet ja asuminen

Suomalaiset kotitaloudet ovat hieman pienempiä kuin EU-maiden keskimäärin. Meillä kotitalouksista on noin 60 prosenttia yhden tai kahden hengen talouksia. Eniten yhden hengen talouksia on Tanskassa ja Ruotsissa, joissa on myös eniten vanhuksia. Luonnollisesti maissa, joissa on paljon lapsia, on myös kotitalouksien koko suurempi. Näin on Irlannissa, Espanjassa ja Portugalissa. (taulukko 3)

Taulukko 3. Kotitalouksien määrä ja koko vuonna 1990

	Kotitalouden henkilöiden määrä (%)					Kotitalouksien lukumäärä 1000
	1	2	3	4	5 tai enemmän	
Suomi	32	29	16	15	8	2037
Ruotsi	40	31	12	12	5	3830
Norja	35	26	15	15	8	1760
EU-maat	26	29	18	17	9	124726
Belgia	25	29	19	17	9	3786
Tanska	58	24	9	7	2	3011
Saksa (L)	35	31	17	13	5	27211
Kreikka	18	28	20	23	11	3449
Espanja	11	23	21	23	22	11444
Ranska	26	31	17	16	10	21644
Irlanti	22	22	15	17	26	1060
Italia	22	25	22	22	9	20766
Luxemburg	23	29	20	17	10	143
Hollanti	29	31	15	17	8	6011
Portugali	14	26	23	21	16	3301
Iso-Britannia	26	33	17	17	8	22902

Lähde: Eurostat, Yearbook of Nordic Statistics ja Tilastokeskus

Yksinhuoltajaperheiden yleisyys on tyypillistä Pohjoismaille. Suomessa tällaisia perheitä on noin 15 prosenttia kaikista lapsiperheistä ja muissa Pohjoismaissa osuus on yli 20 prosenttia. EU-maissa noin joka kymmenes perhe on yksinhuoltajaperhe.

2.3. Koulutus ja työllisyys

Suomen väestön koulutustaso vastaa Pohjois-Euroopan väestön tasoa. Näissä maissa on noin 20 prosentilla väestöstä korkeakoulututkinto tai yli 4 vuotta kestävä ammatillinen tutkinto. Lukion tai lyhyemmän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden määrä on noin 40 prosenttia ja ainoastaan peruskoulun suorittaneiden määrä on myös noin 40 prosenttia. Saksassa, Norjassa ja Ruotsissa väestö on koulutetumpaa. Etelä-Euroopan maiden väestön koulutustaso on selvästi alhaisempi. (taulukko 4)

Taulukko 4. Väestön (25 - 64-vuotiaat) kolutustaso vuonna 1991 (%)

	Perus- koulu	Lukio tai ammattillinen oppilaitos 1-3 vuotta	Ammatillinen oppilaitos yli 4 vuotta tai korkeakoulu- tutkinto	Yhteensä
Suomi	40	42	18	100
Ruotsi	33	44	23	100
Norja	21	54	25	100
Belgia	57	24	19	100
Tanska	39	43	19	100
Saksa (L)	18	60	22	100
Espanja	78	12	10	100
Ranska	49	35	16	100
Irlanti	60	24	16	100
Italia	72	22	6	100
Hollanti	44	37	19	100
Portugali	93	3	4	100
Iso-Britannia	35	49	16	100

Lähde: OECD

Naisten työssäkäyminen on Suomessa ja Pohjoismaissa yleistä. Kun EU-maissa naisten aktiviteettiaste on noin 50 prosenttia, on se pohjoismaissa 70 - 80 prosenttia. Viime vuosina ovat Suomen miesten ja naisten aktiviteettiasteet laskeneet hieman työllisyystilanteen heikennettyä. (taulukko 5)

Pohjoismaiden naisten korkea työssäkäyntiaste heijastuu myös siihen, että näissä maissa naisten osuus työntekijöistä on lähes 50 prosenttia EU-maissa sen ollessa noin kymmenen yksikköä alhaisempi. Naiset työskentelevät erityisesti palvelualoilla, etenkin Pohjoismaissa. (taulukko 5)

Taulukko 5. Työssäkäyntitietoja (15-64-v.) vuonna 1992

	Aktiviteettiaste %		Naisten osuus työntekijöistä aloittain (%)**			
	M	N	Maa- talous	Teolli- suus	Palve- lut	Kaikki
Suomi	78	70	25	27	60	49
Ruotsi	83	79	26	23	60	48
Norja	85**	71**	28	21	55	45
EU-maat	80	54	32	22	47	38
Belgia	73*	53*	26	19	46	38
Tanska	89*	79*	23	29	56	46
Saksa (L)	80	59	44	25	51	40
Kreikka	77**	43**	46	24	37	35
Espanja	75	42	27	17	42	32
Ranska	80	57*	34	25	52	43
Irlanti	82*	40*	10	22	45	33
Italia	79	46	35	25	39	34
Luxemburg	78*	45*	33	11	46	34
Hollanti	80*	55*	27	16	47	38
Portugali	80*	61*	50	32	47	42
Iso-Britannia	86	65	23	23	54	43

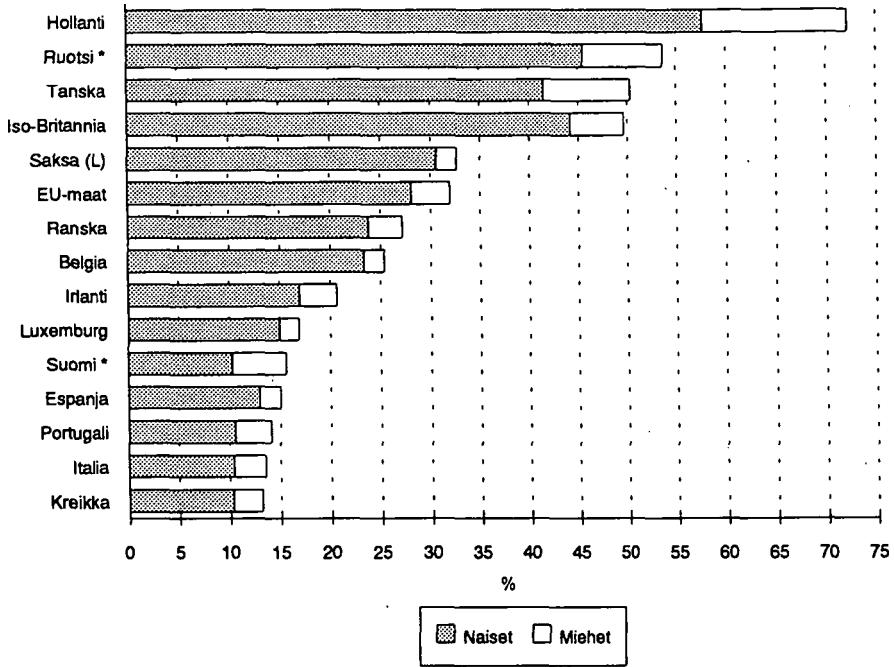
* 1991

** 1990

Lähde: OECD, Eurostat ja Tilastokeskus

Maissa, joissa naisten osallistuminen työelämään on yleistä, on myös yleistä naisten osa-aikatyö. Tässä Suomi tekee selvän poikkeuksen. Meillä vain 10 prosenttia naisista on osa-aikatyössä, kun Hollannissa, Ruotsissa, Englannissa ja Tanskassa lähes puolet työssä olevista naisista tekee osa-aikaisesti työtä. Sen sijaan suomalaiset miehet ovat useammin osa-aikatyössä kuin EU-maiden miehet (kuvio 3). Keskimääräinen viikottainen työaika on meillä 40,1 tuntia, joka on puolituntia vähemmän kuin EU-maiden keskiarvo.

Kuvio 3. Osa-aikatyö vuonna 1988

* 1992

Lähde: Eurostat ja Tilastokeskus

Koko Euroopassa on työttömyys noussut 1990-luvun alussa nopeasti. EU-maiden keskimääräinen työttömyysaste oli vuonna 1992 noin 9 prosenttia, mutta sen arvioidaan nousevan 12 prosenttiin vuonna 1994. Suomessa työttömyys on jo huomattavasti pahempi ongelma. Vuonna 1992 työttömyysaste oli 13 prosenttia ja se näyttäisi nousevan vuonna 1994 yli 20 prosenttiin. Työttömyys koskettaa niin meillä kuin EU-maissa erityisesti nuoria sekä naisia. (taulukko 6)

Taulukko 6. Työttömyys vuonna 1992

	Työttömyysaste (%)		Alle 25-vuotiaiden työttömyysaste (%)
	Kaikki	Naiset	
Suomi	13.1	10.5	25.2
Ruotsi	5.3	4.2	10.8
Norja	5.9	5.1	-
EU-maat	9.1	12.8	17.4
Belgia	7.8	12.1	17.6
Tanska	9.5	10.8	11.4
Saksa (L)	4.8	5.1	4.0
Kreikka*	7.7	12.9	24.6
Espanja	18.1	25.5	32.5
Ranska	10.2	12.5	21.8
Irlanti	17.8	19.4	27.6
Italia	10.5	15.7	28.1
Luxemburg	1.9	2.8	3.8
Hollanti	6.8	8.7	10.6
Portugali	4.1	6.5	10.3
Iso-Britannia	9.9	9.2	17.0

* 1991

Lähde: Tilastokeskus, Eurostat ja OECD

2.4. Tulot ja yksityinen kulutus

Köyhyysrajana pidetään yleensä 50 prosenttia mediaanituloista. Näin laskettuna näyttää köyhien osuus vaihtelevan huomattavasti eri EU-maissa. Osuus on noin 20 prosenttia tai enemmän Portugalissa, Italiassa ja Kreikassa. Irlannissa, Espanjassa, Ranskassa sekä Iso-Britanniassa ollaan noin 15 prosentissa. Suomessa ja Tanskassa sekä Hollannissa osuus jää alle 5 prosentin (taulukko 7). Tilanne on tosin Suomessa vuoden 1991 jälkeen muuttunut huonompaan suuntaan.

Taulukko 7. Kotitaloudet ja henkilöt, joiden tulot alle 50 % mediaanitulosta vuonna 1988

	Talouksien osuus %	Henkilöiden osuus %
Suomi*	4.6	3.7
Belgia	6.7	9.4
Tanska	3.6	4.3
Saksa	10.8	11.9
Kreikka	20.6	20.5
Espanja	16.7	17.7
Ranska	14.0	16.5
Irlanti	16.9	12.4
Italia	20.6	22.0
Luxemburg	8.8	11.5
Hollanti	4.3	4.8
Portugali	25.2	25.1
Iso-Britannia	14.2	15.3

* v. 1991

Lähde: EU ja Tilastokeskus

Kotitalouksien suurimmat menoerä ovat elintarvikkeet ja asuminen. Suomalaisilla kuluu suhteessa vähemmän rahaa elintarvikkeisiin ja enemmän asumiseen kuin EU-maiden kansalaisilla. Tosin keskimäärin erot eri maiden välillä ovat huomattavat. Näyttäisi siltä, että köyhemmissä maissa kotitaloudet joutuvat käyttämään elintarvikkeisiin suhteellisesti enemmän rahaa kuin vauraammissa maissa. Terveystenhoidon osuus kotitalouksien menoista on Pohjoismaissa pienempi kuin useimmissa EU-maissa. Tämä johtuu terveydenhuoltojärjestelmien erilaisuudesta. Maissa, joissa on kattava julkisin varoin järjestetty terveydenhuolto, suuntautuu yksityisestä kulutuksesta pienempi osa terveydenhoitoon. (taulukko 8)

Taulukko 8. Kotitalouksien kulutus vuonna 1988 (%)

	Elintarvikkeet	Vaatetus ja kodinkoneet	Asuminen	Kalusteet	Terveydenhoito	Kuljetus ja liikenne	Vapaa-aika ja kulttuuri	Muut
Suomi**	23,0	5,4	18,2	6,8	4,1	18,4	10,7	13,2
Ruotsi**	21,9	7,2	25,7	7,3	1,7	18,1	9,7	8,3
Norja**	26,1	7,8	19,8	7,3	4,7	12,9	9,3	12,0
EU-maat	24,9	7,6	16,3	8,3	6,7	14,4	7,8	14,1
Belgia	19,8	7,3	17,1	10,7	11,0	12,8	6,5	15,3
Tanska**	21,0	5,3	27,5	6,4	2,1	16,1	9,7	11,9
Saksa	16,4	7,8	18,4	8,7	15,0	14,6	9,1	10,0
Kreikka	38,2	9,2	11,7	8,4	3,6	12,2	6,5	10,3
Espanja*	26,1	7,4	14,3	7,1	3,6	14,8	6,6	20,2
Ranska	19,6	6,7	18,7	8,2	9,2	16,8	7,4	13,4
Irlanti*	40,6	6,5	11,0	7,4	3,4	12,0	10,4	8,9
Italia	22,7	9,6	14,3	8,7	6,1	12,8	8,6	17,2
Luxemburg	21,1	6,5	20,2	10,2	7,8	17,4	4,3	12,6
Hollanti	18,7	7,1	18,6	8,2	12,6	11,1	9,7	14,1
Portugali	*37,2	10,3	5,0	8,6	4,5	15,4	5,7	13,4
Englanti	17,1	7,0	19,3	6,8	1,3	17,3	9,2	22,0

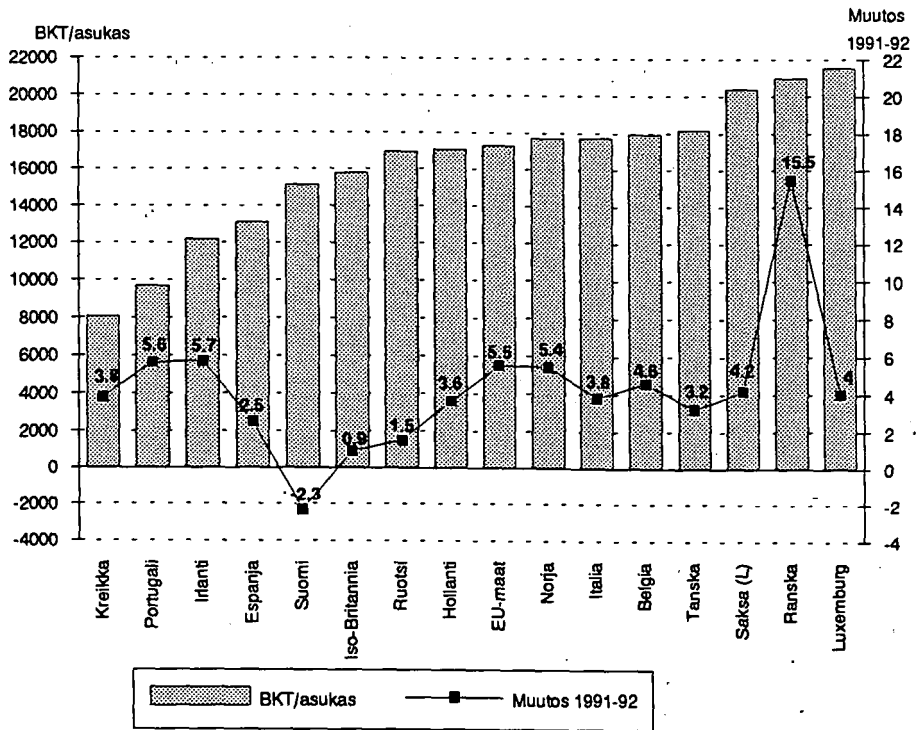
* 1987 **1990

Lähde: Eurostat ja Yearbook of Nordic Statistics

2.5. Talous

Suomen bruttokansantuote asukasta kohden laskettuna putosi vuonna 1992 selvästi alle EU-maiden keskiarvon. EU-maista ainoastaan Kreikka, Portugali, Irlanti ja Espanja hävisivät Suomelle. Suomi olikin ainoa maa; jonka ostovoimakorjattu bruttokansantuotteen muutos vuodesta 1991 vuoteen 1992 asukasta kohden oli negatiivinen. Talouskasvu oli nopeata Ranskassa, Irlannissa ja Portugalissa. Myös Norjassa oli taloudellinen tila hyvä ja kasvu nopeata (kuvio 4).

Kuvio 4. Ostovoimakorjattu bkt asukasta kohden vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

Lähde: OECD ja Tilastokeskus

3. PÄÄTULOKSET

3.1. Kokonaismenot

Vuonna 1992 sosiaalimenot olivat 175 223 miljoonaa markkaa. Markkamääräinen kasvu edellisestä vuodesta oli 10,1 prosenttia ja reaalin kasvu 7,4 prosenttia.

Taulukko 10. Sosiaalimenot pääryhmittäin vuosina 1980 - 1992

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muu*	Hallinto	Yhteensä
Käyvin hinnoin milj. mk							
1980	4359	12007	2672	20508	371	1285	41202
1981	5146	13834	3025	23885	421	1476	47787
1982	6636	16874	3718	27572	500	1918	57220
1983	7936	19144	4295	32007	557	2244	66183
1984	8696	21774	4246	36446	905	2419	74485
1985	10033	24842	5760	40908	1130	2742	85415
1986	10986	27412	6318	44148	1391	3005	93260
1987	12210	30168	6746	49334	1609	3446	103513
1988	13840	32801	6738	53611	1680	4016	112686
1989	16141	35831	6572	59059	1964	4342	123909
1990	19160	40799	7101	65606	2472	4874	140012
1991	21798	43738	13407	72527	3028	4668	159166
1992	23708	43166	22890	77532	3370	4557	175223
Prosenttiosuudet							
1980	10,6	29,1	6,5	49,8	0,9	3,1	100,0
1981	10,8	28,9	6,3	50,0	0,9	3,1	100,0
1982	11,6	29,5	6,5	48,2	0,9	3,4	100,0
1983	12,0	28,9	6,5	48,4	0,8	3,4	100,0
1984	11,7	29,2	5,7	48,9	1,2	3,2	100,0
1985	11,7	29,1	6,7	47,9	1,3	3,2	100,0
1986	11,8	29,4	6,8	47,3	1,5	3,2	100,0
1987	11,8	29,1	6,5	47,7	1,6	3,3	100,0
1988	12,3	29,1	6,0	47,6	1,5	3,6	100,0
1989	13,0	28,9	5,3	47,7	1,6	3,5	100,0
1990	13,7	29,1	5,1	46,9	1,8	3,5	100,0
1991	13,7	27,5	8,4	45,6	1,9	2,9	100,0
1992	13,5	24,6	13,1	44,2	1,9	2,6	100,0

* Vuosina 1980-1984 eri luokitus kuin myöhempinä vuosina

Taulukossa 10 esitetään sosiaalimenot ja niiden jakautuminen pääryhmittäin vuosina 1980 - 1992. Tänä aikana on suurin menoryhmä ollut vanhuus ja vammaisuus. Vuonna 1992 ryhmän osuus oli 44,2 prosenttia. Toiseksi suurin menoerä oli sairaus ja terveys (24,6 %). Yhteensä näiden kahden pääryhmän menot olivat noin kaksikolmasosaa kaikista sosiaalimenoista. Kolmanneksi suurin menoryhmä oli perheet ja lapset (13,5 %). Työttömyysmenot ovat nousseet nopeasti, vuonna 1992 ne olivat jo hyvin lähellä perheet ja lapset -ryhmän menoja.

Eri sosiaalimenoryhmien suhteelliset osuudet eivät ole muuttuneet paljoakaan 80-luvulla, mutta 90-luvulle tultaessa ovat työttömyysmenot kasvaneet huomattavasti. Niiden osuus on kaksinkertaistunut muutamassa vuodessa. Samalla on muiden ryhmien meno-osuudet laskeutuneet, erityisesti sairaus- ja terveys -ryhmän osuus on kutistunut. Vanhuus ja vammaisuus -pääryhmän osuus on pienentynyt viime vuosina prosenttiyksikön vuosivauhdilla, mutta se on silti edelleen selvästi suurin menoryhmä. Perheet ja lapset -pääryhmän osuus on kasvanut tasaisesti viime vuosiin asti. Hallintomenot ovat pienentyneet.

Menojen reaalista muutosta tarkasteltaessa on työttömyysmenojen kasvu aivan omaa luokkaansa, muutos edellisestä vuodesta oli 66 prosenttia (taulukko 11). Hallintomenot sekä sairaus ja terveys -ryhmän menot pienentyivät reaalisesti muiden ryhmien menojen kohotesa muutamalla prosentilla.

Taulukko 11. Sosiaalimenot 1980-1992 pääryhmittäin vuoden 1992 hinnoin ja muutosprosentti

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muu*	Hallinto	Yhteensä
Vuoden 1992 hinnoin milj. mk							
1980	8926	24586	5471	41993	760	2631	84366
1981	9410	25296	5531	43674	770	2699	87380
1982	11101	28224	6218	46115	836	3208	95702
1983	12230	29502	6619	49324	858	3458	101991
1984	12532	31378	6119	52522	1304	3485	107339
1985	13647	33790	7835	55643	1537	3730	116182
1986	14428	36000	8297	57980	1827	3946	122478
1987	15471	38226	8548	62512	2039	4366	131162
1988	16711	39605	8136	64731	2028	4849	136060
1989	18280	40580	7443	66887	2224	4917	140332
1990	20465	43578	7585	70074	2640	5206	149548
1991	22351	44848	13747	74368	3105	4786	163206
1992	23708	43166	22890	77532	3370	4557	175223
Muutosprosentti							
1981	5,4	2,9	1,1	4,0	1,3	2,6	3,6
1982	18,0	11,6	12,4	5,6	8,6	18,9	9,5
1983	10,2	4,5	6,4	7,0	2,6	7,8	6,6
1984	2,5	6,4	-7,6	6,5	51,9	0,8	5,2
1985	8,9	7,7	28,0	5,9	17,9	7,0	8,2
1986	5,7	6,5	5,9	4,2	18,9	5,8	5,4
1987	7,2	6,2	3,0	7,8	11,6	10,6	7,1
1988	8,0	3,6	-4,8	3,6	-0,5	11,1	3,7
1989	9,4	2,5	-8,5	3,3	9,7	1,4	3,1
1990	12,0	7,4	1,9	4,8	18,7	5,9	6,6
1991	9,2	2,9	81,3	6,1	17,6	-8,1	9,1
1992	6,1	-3,8	66,5	4,3	8,5	-4,8	7,4

* Vuosina 1980-1984 eri luokitus kuin myöhempinä vuosina

Kunkin pääryhmän menot on jaettu toimeentuloturvaan ja palveluihin. Toimeentuloturvan osuus on koko 1980-luvun pysytellyt noin 61 prosentissa ja palveluiden osuus 39 prosentissa. 1990-luvulle tultaessa näyttäisi toimeentuloturvamenojen osuus kasvavan palveluiden osuuden vähetessä vastaavasti. Tämä muutos johtuu lähinnä työttömyyspäivärahojen nopeasta kasvusta. Toimeentuloturvan osuus on ollut suurinta vanhuus ja vammaisuus -ryhmässä johtuen eläkkeistä. Palveluiden osuus oli suurinta sairaus ja terveys -pääryhmässä (taulukko 12).

Taulukko 12. Toimeentuloturvan ja palveluiden osuus eri pääryhmien sosiaalimenoissa vuosina 1980 - 1992 (%)

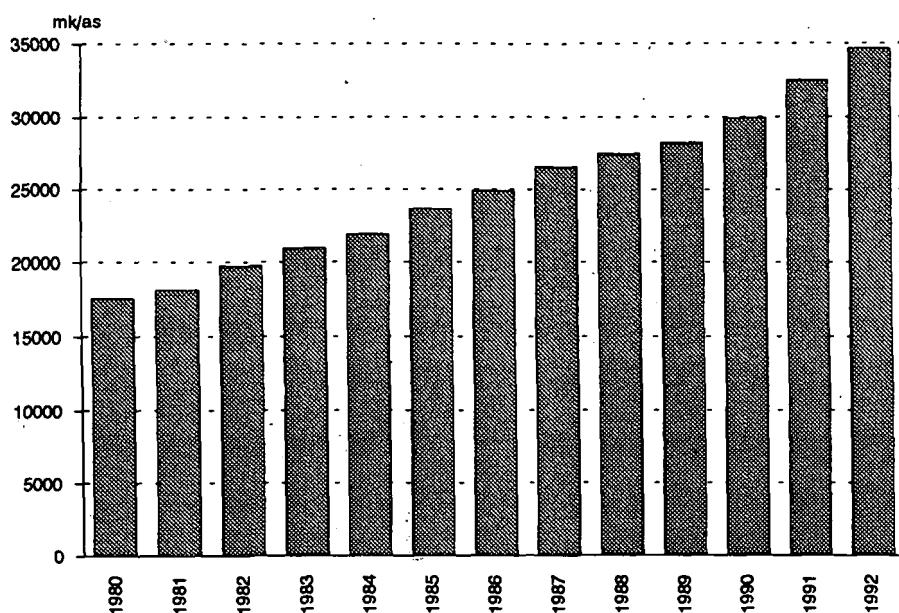
	1980	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Perheet ja lapset									
- toimeentuloturva	58,5	57,1	55,6	55,8	55,9	56,8	58,4	60,4	64,8
- palvelut	41,5	42,9	44,4	44,2	44,1	43,2	41,6	39,6	35,2
Sairaus ja terveys									
- toimeentuloturva	17,7	20,6	20,7	20,1	20,4	20,6	19,6	18,7	17,8
- palvelut	82,3	79,4	79,3	79,9	79,6	79,4	80,4	81,3	82,2
Työttömyys									
- toimeentuloturva	29,3	52,5	54,4	54,9	51,7	44,3	44,6	61,5	69,5
- palvelut	70,7	47,5	45,6	45,1	48,3	55,7	55,4	38,5	30,5
Vanhuus ja vammaisuus									
- toimeentuloturva	89,8	89,2	89,5	89,7	89,6	89,0	88,5	88,3	88,7
- palvelut	10,2	10,8	10,5	10,3	10,4	11,0	11,5	11,7	11,3
Muu*									
- toimeentuloturva	70,6	46,2	50,3	51,2	47,0	49,1	47,5	48,8	51,4
- palvelut	29,4	53,8	49,7	48,8	53,0	50,9	52,5	51,2	48,6
Yhteensä									
- toimeentuloturva	60,9	61,8	61,7	61,9	61,7	61,3	60,6	61,8	64,4
- palvelut	39,1	38,2	38,3	38,1	38,3	38,7	39,4	38,2	35,6

* Vuosina 1980-1984 eri luokitus kuin myöhempinä vuosina

Menojen jakautuminen toimeentuloturvaan ja palveluihin vaihtelee eri vuosina eniten työttömyysryhmässä. Tämä johtuu siitä, että hyvinä työllisyysvuosina tämän ryhmän toimeentuloturvan menot vähenevät ja samalla kasvaa palveluiden osuus. Huonoina vuosina käy päinvastoin.

Kuviosta 5 näkyy sosiaalimenojen määrä asukasta kohden vuoden 1992 hinnoin. Näin lasketuna menojen kasvu hidastui 1980-luvun lopulla, mutta kääntyi taas nousuun vuonna 1990.

Kuvio 5. Sosiaalimenot asukasta kohden vuosina 1980-1992, vuoden 1992 hinnoin

3.2. Toimeentuloturvan osuus ja veronalaisuus

Sosiaalimenoihin sisältyy periaatteessa kahdenlaisia etuuksia: rahana maksettavia ja subventoituun hintaan tai maksutta saatavia palveluja. Toimeentuloturvasta saatava nettoetus riippuu siitä, onko etuus veronalaista vai ei.

Taulukossa 13 esitetään sosiaalimenojen pääryhmittäinen jakauma tulonsiirtoihin sekä niiden jakautuminen veronalaisiin etuuksiin. Vuonna 1992 tulonsiirtojen osuus kokonaismenoista oli lähes 63 prosenttia. Näistä valtaosa (lähes 90 %) oli veronalaisia. Tulonsiirtojen määrä ja osuus oli suurinta vanhuus- ja vammaisuus -ryhmässä, jonka koostuu pitkälti eläkkeistä.

Taulukko 13. Toimeentuloturvan osuus sosiaalimenoista ja veronalainen osuus vuonna 1992

	Sosiaali- menot milj.mk	Niistä toimeen- tuloturvaa %	Toimeentuloturvasta veronalaista %
Perheet ja lapset	23708	64,8	46,6
Sairaus ja terveys	43166	17,8	100,0
Työttömyys	22890	69,5	96,5
Vanhuus ja vammaisuus	77532	88,7	97,7
Muu	3370	51,4	0,0
Hallinto	4557	0,0	0,0
Yhteensä	175223	62,7	88,6

3.3. Rahoitus ja rahoitusosuudet

Kirjaamisperusteiden mukaan sosiaalimenojen rahoituslähteinä ovat valtion ja kuntien verovaroista suoritettut osuudet sekä työnantajien ja vakuutettujen sosiaalivakuutusmaksut ja muut suoritukset. Vakuutettujen maksut ovat suurimmaksi osaksi sidottu palkkoihin tai veroäyriin. Näiden lisäksi on tilastoitu myös käyttäjien suorittamat hoito- ja asiakasmaksut. Valtion ja kuntien työnantajan ominaisuudessa suorittamat menoerät on kirjattu työnantajien suorituksiksi (taulukko 14).

Taulukko 14. Sosiaalimenojen rahoitus vuosina 1980 - 1992 (%)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät	Yhteensä
1980	27,3	13,1	47,9	7,5	4,1	99,9
1981	27,5	13,3	47,4	7,8	4,0	100,0
1982	28,5	14,2	45,7	7,6	4,1	100,1
1983	31,3	13,9	43,4	7,1	4,2	99,9
1984	29,5	15,1	43,1	8,3	4,0	100,0
1985	28,5	15,5	43,2	8,8	4,0	100,0
1986	29,0	16,2	42,4	8,5	4,0	100,1
1987	29,3	16,4	42,2	8,3	3,9	100,1
1988	28,2	15,9	44,0	8,1	3,9	100,1
1989	28,1	16,0	44,0	7,9	4,0	100,0
1990	27,6	15,7	45,0	8,0	3,7	100,0
1991	32,1	15,9	41,0	7,2	3,7	99,9
1992	33,3	15,6	36,4	10,8	4,0	100,1

Vuonna 1992 työntajien osuus oli suurin, 36,4 prosenttia, mutta viime vuosina työnantajien osuus on laskenut selvästi. Tämä johtuu lähinnä työntajien maksaman palkkasumman laskemisesta työttömyyden seurauksena. Samalla on valtion osuus noussut noin 33 prosenttiin. Vakuutettujen osuus kohosi vuonna 1992 selvästi - peräti 3,6 prosenttiyksikköä. Tämä johtui vakuutettujen kansaneläke- ja sairausvakuutusmaksujen korotuksista. Myös käyttäjämaksut nousivat hieman sairausvakuutuksen korvaustasojen alentuessa ja päivähoidomaksujen noustessa. Kuntien osuus rahoituksesta on pitkään pysytellyt noin 16 prosentissa.

Taulukossa 15 on tarkasteltu rahoittajien rahoituksen jakautumista eri pääryhmiin vuonna 1992. Valtion rahoitus jakaantui tasaisesti neljään suurimpaan menoryhmään. Kuntien rahoituksesta lähes puolet suuntautui terveydenhuoltoon, toinen puolisko kului vanhusten ja vammaisten sekä perheiden palveluiden rahoittamiseen. Työnantajien ja vakuutettujen rahoituksesta valtaosa meni eläkkeisiin. Lisäksi vakuutettujen rahoituksesta neljännes meni sairausvakuutukseen. Käyttäjien osuudesta valta-osa koostui terveydenhuollon ja sairausvakuutuksen maksuista.

Taulukko 15. Sosiaalimenojen rahoitus pääryhmittäin vuonna 1992. Sisältää kokonaisrahoituksen (mukana ovat siirrot rahastoihin/rahastoista)

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät
Perheet ja lapset	23,1	21,2	2,1	17,0	14,8
Sairaus ja terveys	22,8	46,1	11,0	24,1	67,8
Työttömyys	29,0	0,0	9,2	3,0	0,0
Vanhuus ja vammaisuus	20,2	24,9	74,6	50,8	16,6
Muu	3,2	5,4	0,0	0,0	0,8
Hallinto	1,7	2,4	3,1	5,1	0,0
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

3.4. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen

Perinteisesti sosiaalimenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen on pidetty hyvinvointivaltion mittarina. Sellaisenaan tämä mittari ei kuitenkaan kuvaa palvelutoiminnan laatua eikä tuottavuutta. Vuosittaisten muutosten sijaan tämä mittari kuvaa paremmin suuntausta.

Sosiaalimenot kasvoivat 1980-luvun alussa suhteessa bruttokansantuotteeseen, mutta vuosi kymmenen lopussa osuus kääntyi laskuun. Vuonna 1990 suhde alkoi nousta bruttokansantuotteen kääntyessä laskuun. Vuonna 1992 suhde oli noussut 36,8 prosenttiin (taulukko 16, kuvio 6).

Taulukko 16. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980 - 1992

	Sosiaalimenot käyvin hinnoin milj. mk	Muutos %	Bruttokansantuote käyvin hinnoin milj. mk	Muutos %	Sosiaali- menot/bkt %
1980	41202		191376		21,5
1981	47787	16,0	216660	13,2	22,1
1982	57220	19,7	243585	12,4	23,5
1983	66183	15,7	271607	11,5	24,4
1984	74485	12,5	304597	12,1	24,5
1985	85415	14,7	331628	8,9	25,8
1986	93260	9,2	354994	7,0	26,3
1987	103513	11,0	386855	9,0	26,8
1988	112686	8,9	434341	12,3	25,9
1989	123909	10,0	486998	12,1	25,4
1990	140012	13,0	515430	5,8	27,2
1991	159166	13,7	490868	-4,8	32,4
1992	175223	10,1	475674	-3,1	36,8

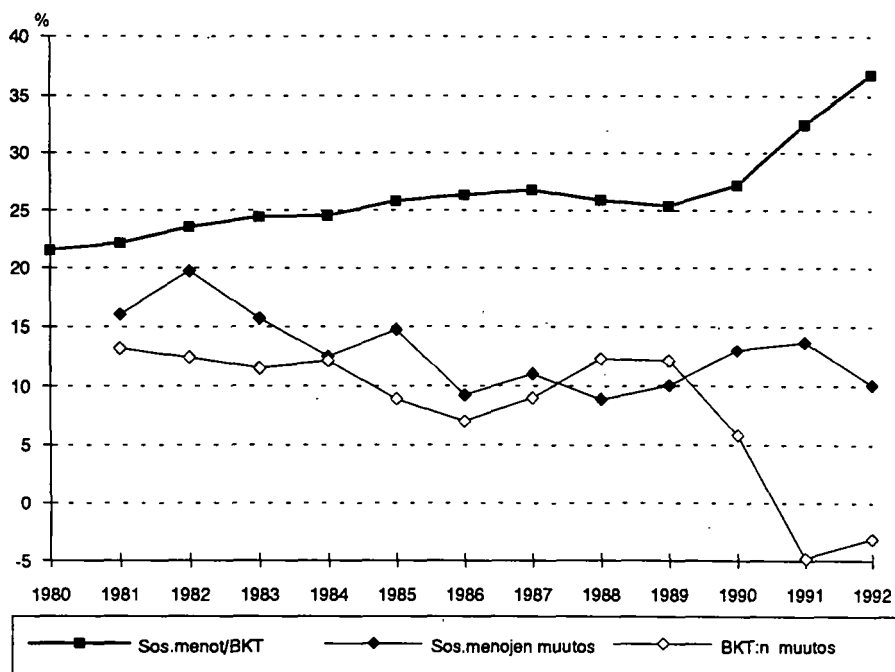
Sosiaalimenojen kaikkien pääryhmien suhde bruttokansantuotteeseen on kohonnut verrattuna 1980-luvun alkuun, erityisesti työttömyyden ja lapsiperheiden (taulukko 17).

Taulukko 17. Sosiaalimenojen pääryhmien suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980-1992

	Perheet ja lapset	Sairaus ja terveys	Työttö- myys	Vanhuus ja vammainen	Muut*	Hallinto	Yhteensä
1980	2,3	6,3	1,4	10,7	0,2	0,7	21,5
1981	2,4	6,4	1,4	11,0	0,2	0,7	22,1
1982	2,7	6,9	1,5	11,3	0,2	0,8	23,5
1983	2,9	7,0	1,6	11,8	0,2	0,8	24,4
1984	2,9	7,1	1,4	12,0	0,3	0,8	24,5
1985	3,0	7,5	1,7	12,3	0,3	0,8	25,8
1986	3,1	7,7	1,8	12,4	0,4	0,8	26,3
1987	3,2	7,8	1,7	12,8	0,4	0,9	26,8
1988	3,2	7,6	1,6	12,3	0,4	0,9	25,9
1989	3,3	7,4	1,3	12,1	0,4	0,9	25,4
1990	3,7	7,9	1,4	12,7	0,5	0,9	27,2
1991	4,4	8,9	2,7	14,8	0,6	1,0	32,4
1992	5,0	9,1	4,8	16,3	0,7	1,0	36,8

* Vuosina 1980 - 1984 eri luokitus kuin myöhempiä vuosina

Kuvio 6. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen vuosina 1980 - 1992

4. SOSIAALIMENOT MUISSA MAISSA JA TILASTOISSA

4.1. NOSOSKO

Sosiaalimenolaskemia on vertailtu Pohjoismaiden kesken jo 1940-luvun loppupuolelta lähtien. Viimeisimmät tiedot ovat vuodelta 1991. Suurin ero Suomen sosiaalimenotilastoon on se, että käyttäjämaksuja ei lasketa mukaan NOSOSKO:n tilastoon.

Sosiaalimenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen Pohjoismaissa on kuvattu taulukossa 18. Sosiaalimenot ovat olleet Ruotsissa suurimmat ja ne ovat kasvaneet hieman. Tanskan menosuhde on pitkään ollut noin 30 prosentissa. Norjan ja Islannin menot suhteessa bruttokansantuotteeseen ovat kasvaneet vuosi vuodelta. Suomen menot ovat myös kasvaneet tasaisesti aina 1980-luvun lopulle asti, jolloin bruttokansantuote alkoi kasvaa sosiaalimenoja nopeammin. Tämän jälkeen tilanne muuttui - bruttokansantuote romahti ja sosiaalimenot suhteessa bkt:een kasvoivat hyvin nopeasti.

Taulukko 18. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen Pohjoismaissa vuosina 1981 - 1992 (%)

	1981	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992
Ruotsi	33,8	32,5	33,2	33,3	34,7	36,0	35,0	34,8	36,2	..
Tanska	30,3	28,8	28,0	26,8	27,4	28,9	29,5	29,7	30,2	..
Norja	21,8	22,6	..	..	26,2	..	..	29,0	29,0	..
Suomi	21,1	23,5	24,7	25,2	25,7	24,9	24,3	26,1	31,2	35,5
Islanti	14,6	14,6	..	..	16,9	..	18,3	17,8	18,1	..
Keskiarvo	24,3	24,4	..	..	26,2	..	..	27,5	28,9	..

Lähde: Yearbook of Nordic Statistics ja STM

Taulukko 19. Sosiaalimenojen jakauma pääryhmittäin Pohjoismaissa vuonna 1991 (%)

	Lapset ja perheet	Työttö- myys	Sairaus ja terveys	Vanhuus, vammaisuus, työkyvytt.	Muut	Hallinto	Yhteensä
Ruotsi	15,5	6,5	28,7	44,4	2,6	2,3	100,0
Tanska	12,0	15,8	19,2	46,1	4,2	2,7	100,0
Norja	11,0	7,3	26,6	49,4	3,4	2,2	99,9
Suomi	13,7	8,8	25,8	46,6	1,9	3,2	100,0
Islanti	14,1	2,1	49,2	31,3	1,3	1,9	99,9
Keskiavo	13,3	8,1	29,9	43,6	2,7	2,5	100,0

Lähde: STM

Sosiaalimenojen jakauma oli Pohjoismaissa hyvin samanlainen vuonna 1991 (taulukko 19). Melkein puolet sosiaalimenoista käytettiin vanhuuteen ja vammaisuuteen. Terveystuollon ja sairausvakuutuksen osuus oli vajaat kolmekymmentä prosenttia. Islannissa osuudet olivat päinvastaiset. Perhepoliittiset etuudet olivat runsas kymmenen prosenttia kaikissa Pohjoismaissa. Työttömyysmenot vaihtelivat eniten, johtuen työllisyystilanteen erilaisuudesta eri maissa. Tanskassa työttömyysmenojen osuus oli jopa perhemenoja isommat, kun muissa Pohjoismaissa työttömyysmenot olivat selvästi pienemmät.

Sosiaalimenojen rahoitus vaihtelee suuresti Pohjoismaissa (taulukko 20). Vuonna 1991 julkisen sektorin (valtio ja kunnat) rahoitusosuus oli Tanskassa peräti 87 prosenttia, osuuden ollessa Suomessa alhaisin (50 %). Työnantajien rahoitusosuus oli taas isoin Ruotsissa (46 %) ja pienin Tanskassa (8 %). Vakuutettujen rahoitusosuus oli melko pientä kaikissa pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta.

Taulukko 20. Sosiaalimenojen rahoituksen jakauma Pohjoismaissa vuonna 1991

	Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Yhteensä
Ruotsi	22,0	30,3	45,7	2,0	100,0
Tanska	49,5	37,3	7,8	5,3	99,9
Norja	40,9	15,1	28,3	15,7	100,0
Suomi	33,3	16,5	42,6	7,5	99,9
Islanti	54,6	5,9	31,9	7,6	100,0
Keskiarvo	40,1	21,0	31,3	7,6	100,0

Lähde: STM

4.2. Eurostat

EU:n tilastotoimisto Eurostat kokoaa tilastoja EU-maiden sosiaalimenoista. Eurostatin sosiaalimenokäsite poikkeaa hieman pohjoismaisesta käsitteestä. Eurostatin tilastosta puuttuu osa työllisyyskoulutuksen menoista. Toisaalta Eurostat sisältää joitain pienempiä menoryhmiä, joita pohjoismaisessa luokituksessa ei ole mukana. Niinpä pohjoismaisia sosiaalimenoja voidaan verrata melko luotettavasti Eurostatin sosiaalimenoihin.

EU-maiden sosiaalimenojen keskimääräinen bkt-suhde kasvoi 1980-luvun alkupuolella (taulukko 21). Vuoden 1983 jälkeen bkt-osuus alkoi laskea ja se palasi vuonna 1989 lähes vuoden 1980 tasolle. Vuosina 1990 - 1991 keskimääräinen bkt-suhde oli jälleen noussut.

Taulukko 21. Sosiaalimenojen suhde bruttokansantuotteeseen EU-maissa ja Suomessa vuosina 1980 - 1991 (%)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Hollanti	30,8	31,0	32,6	33,2	32,0	31,1	30,9	32,0	31,7	31,0	32,2	32,4
Tanska	28,7	30,1	30,6	30,1	28,6	27,8	26,7	27,4	28,9	29,8	29,7	29,8
Ranska	25,4	26,7	27,9	28,3	28,7	28,8	28,5	28,1	28,0	27,6	27,8	28,7
L-burg	26,5	28,2	27,5	27,2	25,8	25,5	24,8	26,4	25,9	25,2	25,9	27,5
Belgia	28,0	30,1	30,2	30,8	29,9	29,3	29,4	29,0	27,8	26,7	26,7	26,7
Saksa (L)	28,7	29,6	29,7	28,8	28,5	28,4	28,1	28,6	28,5	27,5	26,7	26,6
Iso-Britannia	21,5	23,7	23,7	23,9	24,2	24,3	24,3	23,5	21,9	21,9	23,0	24,7
Italia	19,4	21,1	21,5	22,9	22,0	22,6	22,4	22,9	22,9	23,1	24,0	24,4
Espanja	18,1	19,6	19,4	19,5	19,4	19,9	19,5	19,6	19,8	20,1	20,7	21,4
Irlanti	21,6	21,5	23,1	24,1	23,7	23,8	24,1	23,3	22,0	20,2	20,3	21,3
Portugali	14,7	16,6	15,9	16,1	16,1	16,2	16,3	16,2	17,1	16,6	17,0	19,4
Kreikka	12,2	13,6	16,3	17,2	18,2	19,2	19,4	20,2	19,5	20,7	20,5	19,5
Keskiarvo	24,4	25,7	26,1	26,3	26,1	26,1	26,0	26,0	25,5	25,2	25,5	26,0
Suomi	20,6	21,1	22,5	23,3	23,6	24,7	25,2	25,7	24,9	24,4	26,1	31,1

Lähde: Eurostat ja STM

EU-maiden sosiaalimenojen pääryhmiä voidaan yhdistellä niin, että saadaan lähes pohjoismaista luokitusta vastaavat ryhmät. Eri maiden kesken on suuria eroja menojen jakautumisessa eri pääryhmiin ja menojen kehittämisessä. Jos vertaillaan EU-maiden keskiarvoja 1980-luvun alussa ja lopulla havaitaan, että keskimääräistä osuutta ovat kasvaneet eniten työllisyysmenot sekä vanhuus ja perhe-eläkkeet -ryhmien menot. Sen sijaan äitiys ja perhe -ryhmän menojen osuus on laskenut.

Vuonna 1991 vanhuuteen suuntautuvat menot olivat suurin menoluokka lähes kaikissa EU-maissa, mutta erot osuuksissa olivat silti isoja (taulukko 22). Kreikan ja Italian osuudet olivat aivan omaa luokkaansa. Suomella tämä osuus oli pieni. Sen sijaan Suomen työkyvyttömyyseläkemenojen suuri määrä nosti sairaus ja työkyvyttömyys -pääryhmän menot selvästi yli EU-maiden keskiarvon. Tanskan sairaus ja työkyvyttömyys menojen pieni osuus selittyy pitkälti sairaskotien luokittelemisesta vanhustenhuoltoon. Lapsiperheitä tuetaan EU-maissa hyvin vaihtelevasti. Tämän ryhmän menot olivat suurimmat Pohjois-Euroopan maissa. Työttömyysmenot heijastavat osittain työttömyystilannetta kussakin maassa. Yllättävää on Italian työttömyysmenojen pieni osuus 10 prosentin työttömyydestä huolimatta.

Taulukko 22. Sosiaalimenojen jakautuminen pääryhmittäin vuonna 1991 EU:ssa ja Suomessa

	1	2	3	4	5
Belgia	34.2	45.6	8.9	10.3	1.1
Tanska	28.0	36.5	12.1	16.3	7.0
Saksa (L)	41.7	41.8	6.9	5.9	3.7
Kreikka*	22.1	68.3	1.7	1.8	6.1
Espanja	37.0	40.9	1.4	18.6	2.0
Ranska	34.0	45.0	9.9	7.0	4.1
Irlanti	35.8	31.3	12.8	15.7	4.6
Italia	33.2	60.9	4.0	1.8	0.5
Luxemburg	38.9	48.8	11.0	0.8	0.5
Hollanti	44.6	36.8	5.9	8.3	4.4
Portugali	44.7	36.7	6.2	4.8	7.5
Iso-Britannia	32.9	43.3	10.4	6.2	7.2
EU-maat	36.4	45.7	7.3	6.9	3.7
Suomi 91	40.4	34.3	13.3	9.0	2.9
Suomi 92	37.0	33.1	12.7	14.0	3.2

*vuosi 1989

- 1 = Sairaus, työkyvyttömyys, vammaisuus, tapaturmavakuutus ja terveydenhuolto
 2 = Vanhuus, perhe-eläkkeet ja ryhmähenkivakuutus
 3 = Äitiys ja lapsiperheet
 4 = Työvoimapalvelut ja työttömyys
 5 = Muut

Lähteet: Eurostat ja STM

Sosiaalimenojen rahoitus on luokiteltu EU-tilastoissa työnantajien, vakuutettujen, julkisen vallan sekä ryhmän muut maksuihin, joka sisältää lähinnä pääomatuloja (joita ei ole pohjoismaisessa tilastossa). Työnantajien maksuosuus kokonaisrahoituksessa laski jäsenmaissa 1980-luvulla neljällä prosenttiyksiköllä. Sen sijaan vakuutettujen osuus on kohonnut vastaavana aikana 22 prosentista 24 prosenttiin.

Vuonna 1991 useimpien EU-maiden työnantajien maksuosuus oli noin 45 prosenttia (taulukko 23). Julkisen sektorin osuus oli keskimäärin 28 prosenttia, vakuutettujen itsensä maksaessa 24 prosenttia. Muut ryhmän osuus jäi 7 prosenttiin. Rahoitusjakauma vaihteli maittain, mutta selvästi poikkeuksellisin se oli Tanskassa, jossa julkinen sektori rahoitti sosiaalimenoista yli 80 prosenttia.

Verrattaessa Suomen rahoitusta EU-maiden rahoitukseen, huomataan työnantajien osuuden olleen vuonna 1991 samaa tasoa, jonka jälkeen osuus on Suomessa laskenut selvästi. Tämä johtuu työttömyyden seurauksena tapahtuneesta palkkasumman alenemisesta, johon työnantajien maksut on sidottu. Julkisen sektorin osuus rahoituksesta on meillä selvästi suurempi. Vakuutetut maksoivat vuonna 1991 vain kolmanneksen EU-maiden keskimääräisestä, mutta vuonna 1992 vakuutettujen osuus nousi huomattavasti.

Taulukko 23. Sosiaalimenojen rahoitus vuonna 1991 EU-maissa ja Suomessa

	Valtio ja kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Muut
Belgia	24,8	45,3	26,7	3,2
Tanska	81,1	7,3	5,0	6,7
Saksa (L)	24,9	40,9	30,4	3,7
Kreikka*	19,6	49,3	24,5	6,7
Espanja	26,1	53,8	17,7	2,4
Ranska	17,5	51,8	28,4	2,3
Irlanti	59,7	24,2	15,0	1,1
Italia	29,9	51,4	15,7	3,0
Luxemburg	38,5	31,6	22,2	7,7
Hollanti	24,1	19,9	40,2	15,8
Portugali	28,3	43,6	23,3	4,8
Iso-Britannia	37,7	27,0	15,5	19,8
EU-maat	28,2	41,1	23,8	6,9
Suomi 91	49,9	42,6	7,5	-
Suomi 92	50,9	37,8	11,3	-

*v. 1989

Lähteet: Eurostat ja STM

5. PERHEET JA LAPSET

Perheet ja lapset -ryhmän menot olivat 23,7 miljardia vuonna 1992. Menot kasvoivat edellisestä vuodesta reaalisesti 6 prosenttia. Toimeentuloturvan menot kasvoivat selvästi, mutta palvelujen menot laskivat ensimmäisen kerran vuosikymmeniin. Tämä johtui kuntien säästötoimenpiteistä päivähoitossa. Toimeentuloturvan puolella olivat suurimmat menoerät lapsilisät ja vanhempainrahat sekä kotihoidon tuki. Aivan kuten edellisellä vuonna, kasvoivat suhteellisesti eniten kuitenkin asumistuen menot. (taulukko 24)

Taulukko 24. Pääryhmän menot vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
LAPSET JA PERHEET	23708	8,8	6,1
TOIMEENTULOTURVA	15358	16,6	13,7
- Äitiysavustus	58	3,6	1,0
- Vanhempainrahat	3774	5,3	2,7
- Äitiysrahakauden palkat	165	26,0	22,8
- Lasten kotihoidon tuet	3212	21,2	18,2
- Lapsilisä	5549	15,8	13,0
- Lapsen hoitotuki	382	8,2	5,5
- Elatustuki	348	7,1	4,4
- Asumistuki	1870	46,1	42,5
PALVELUT	8350	-3,2	-5,6
- Lasten päivähoito	6847	-4,1	-6,5
- Päiväkodit	4328	-2,0	-4,4
- Perhepäivähoito	2395	-6,8	-9,2
- Leikkitoiminta	124	-18,4	-20,4
- Lasten ja nuorten suojele	1116	1,3	-1,2
- Lastensuojelu	288	8,3	5,6
- Kasvatus- ja perheneuvonta	172	0,6	-1,9
- Lastensuojelulaitokset	656	-1,5	-3,9
- Kodinhoitoapu	231	-0,9	-3,3
- Muut palvelut	156	0,6	-1,8
- Järjestöjen tukeminen	49	-5,8	-8,1
- Lasten ja vanhempien lomat	106	2,9	0,4

Perheet ja lapset -ryhmän menojen suurin rahoittaja oli valtio. Se rahoitti kokonaan lapsilisät, asumistuen ja äitiysavustukset. Palvelut valtio rahoitti yhdessä kuntien kanssa valtion-osuusprosentin mukaisesti. Vakuutettujen osuus menojen rahoituksesta nousi selvästi, 5 prosenttiyksikköä. Tämä johtui vakuutettujen sairausvakuutusmaksun korotuksesta. Samanlaisesti työnantajat rahoittivat vanhempainpäivärahoja vähemmän kuin edellisellä vuonna. Palveluiden puolella nousi käyttäjien maksuosuus hieman, johtuen päivähoitomaksujen nousemisesta elokuussa.

5.1. Toimeentuloturva

Toimeentuloturvaan on tässä luettu äitiysavustukset, vanhempainrahat, äitiysrahauden palkka, lasten kotihoidon tuki, lapsilisät, lapsen hoitotuet, elatustuki ja asumistuki. Perhe-eläkkeet sisältyvät kappaleeseen 8 (vanhuus ja vammaisuus). Verovähennysten muodossa saatu etu käsitellään omana kohtana kappaleessa 5.3.

5.1.1. Äitiysavustus

Äitiysavustukseen on oikeus pysyvästi Suomessa asuvalla naisella, joka käy terveystarkastuksessa viimeistään ennen neljännen raskauskuukauden päättymistä. Äitiysavustus annetaan äitiyspakkauksena tai rahana. Raha-avustus oli 1.3.1992 alkaen 720 markkaa lasta kohden. Tulo oli verotonta. Vuonna 1992 äitiysavustuksia jaettiin noin 67 000 kappaletta. Äitiysavustuksista oli vuonna 1992 menoja 58 miljoonaa markkaa, jotka valtio maksoi.

5.1.2. Vanhempainrahat

Äitiysrahaa maksetaan 105 arkipäivältä. Oikeus siihen alkaa aikaisintaan 50 ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Vuonna 1992 isällä oli oikeus saada lapsen syntymän yhteydessä isyyssrahaa 6 - 12 arkipäivältä. Se lyhensi vastaavasti vanhempainrahan saamisaikaa. Lisäksi isälle maksetaan 6 arkipäivältä isyyssrahaa valinnaisena aikana äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Nämä päivät eivät lyhennä vanhempainrahakautta eikä niitä voida siirtää äidille.

Välittömästi äitiysrahan päättymisen jälkeen vanhemmilla on oikeus saada vanhempainrahaa, vuonna 1992 oikeus koski 170 arkipäivää. Vanhempainrahakautta pidennetään 60 arkipäivällä, jos lapsia syntyy kerralla useampia kuin yksi. Äidin suostumuksella vanhempainrahaa voidaan maksaa myös isälle.

Alle kuusivuotiaan ottolapsen hoidosta voidaan maksaa vanhempainrahaa samoin kuin omasta lapsesta. Vanhempainrahan maksamisajan pituuteen vaikuttaa se, minkä ikäisenä lapsi otetaan hoitoon. Vanhempainrahaa ottolapsen hoidon vuoksi maksetaan kuitenkin vähintään 100 arkipäivältä.

Työsopimuslain mukaan 1.7.1991 alkaen riskialtista työtä tekevä nainen voi jäädä raskausajaksi erityisäitiyslomalle, ellei hänelle voida järjestää riskitöntä työtä. Erityisäitiysraha on samansuuruinen kuin äitiysraha.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ovat yhtä suuria kuin sairauspäiväraha (vuoden 1992 lopussa noin 70 % palkasta). Jos lapsen äiti on ansiotyössä vanhempainrahan maksamisaikana, äidille maksetaan työssäoloajalta vähimmäispäiväraha. Äitiys-, isyys- ja vanhempainraha ovat veronalaista tuloa.

Vuonna 1992 syntyvyys nousi ja se näkyi alkavien vanhempainpäivärahakausien nousuna (taulukko 25). Määrä kohosi lähes 66 500:een, mikä oli 1 000 enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Hieman yli puolet isistä käytti oikeuttaan vanhempainpäivärahaan. Päivärahapäivien määrä on noussut vuosi vuodelta vanhempainpäivärahakauden pidennysten myötä.

Vuonna 1992 vanhempainpäivärahoja maksettiin yhteensä noin 3 770 miljoonan markan verran. Vakuutetut maksoivat itse vanhempainpäivärahoista 63 prosenttia. Työnantajien osuus laski 21 prosenttiin. Valtio kustansi päivärahoista 16 prosenttia, josta 13 prosenttia oli lakisääteistä maksua ja loput valtio maksoi Kansaneläkelaitokselle sen maksukyvyyn turvaamiseksi.

Taulukko 25. Vanhempainpäivärahan saajat vuosina 1980 - 1992

	Alkaneita kausia	Isiä 100 päättynyttä kautta kohti	Päiväraha- päiviä 1000 kpl	Päiviä 100 16-44- vuotista naista kohti
1980	60940	13	13049	1241
1985	62900	26	16356	1508
1990	64550	42	16502	1542
1991	65430	46	16925	1595
1992	66460	52	17735	1686

Lähde: Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja

5.1.3. Äitiysrahakauden palkka

Työnantaja voi työehtosopimuksen mukaan maksaa osalta äitiys-, isyys- tai vanhempainlomaa täyttä tai osittaista palkkaa. Tältä ajalta päivärahaa maksetaan työnantajalle. Lapsen vanhemmalle sitä maksetaan ainoastaan siltä osin kuin päiväraha on palkkaa suurempi.

Vuonna 1992 korvattiin 11,2 prosenttia vanhempainpäivärahopäivistä työnantajille. Työnantajien maksaman palkan ja niiden saamien päivärahojen erotuksena jäi työnantajien kustannettavaksi arviolta noin 165 miljoonaa markkaa. Äitiysrahakaudelta maksettava palkka oli veronalaista tuloa.

5.1.4. Lasten kotihoidon tuki

Perheet, joiden alle kolmevuotiasta lasta ei hoideta kunnallisessa päivähoitossa, saavat kotihoidon tukea. Tuen tarkoituksena on tukea lasten kotona tapahtuvaa hoitoa vanhempainrahakauden päätyttyä. Kotihoidon tuki koostuu perusosasta, sisaruskorotuksesta ja lisäosasta. Perusosan saavat kaikki tukeen oikeutetut perheet. Sisaruskorotuksen saaminen edellyttää, että perheessä on perusosaan oikeutetun lapsen lisäksi yksi tai useampi alle seitsemänvuotias lapsi, jota ei hoideta kunnallisessa päivähoitossa. Lisäosan saavat perheet, joiden nettotulot eivät ylitä tiettyä rajaa. Lisäksi edellytetään, että jompikumpi vanhemmista tai muu huoltaja hoitaa lasta pääasiassa omassa kodissa.

Vuonna 1992 perusosa oli 1 951 markkaa kuukaudessa. Sisaruskorotus oli 390 markkaa jokaisesta ehdot täyttävästä lapsesta. Täysimääräinen lisäosa oli 1 561 markkaa kuukaudessa. Lisäksi vajaat 50 kuntaa maksoi omaa kotihoidon tukea. Tuki oli veronalaista tuloa.

Osittaiseen kotihoidon tukeen on oikeus alle kolmevuotiaan lapsen vanhemmalla, joka on lapsen hoidon vuoksi lyhentänyt työaikaansa. Vuoden 1992 alusta osittaisen tuen suuruus oli 488 markkaa kuukaudessa. Se oli veronalaista tuloa.

Vuonna 1992 lakisääteistä kotihoidon tukea sai noin 145 400 perhettä (taulukko 26). Näistä perheistä noin puolelle maksettiin lisäksi lisäosaa ja/tai sisarkorotusta. 1-2 -vuotiaista yli 70 prosenttia sai kotihoidontukea.

Lakisääteisen tuen kustannukset olivat vuonna 1992 lähes 2 880 miljoonaa markkaa, josta 11 miljoonaa oli osittaista kotihoidontukea. Lisäksi noin 40 kuntaa maksoi yhteensä lähes 350 miljoonaa vapaaehtoisia kuntakohtaisia lisiä, joiden suuruus vaihteli kunnittain.

Taulukko 26. Lakisääteisen lasten kotihoidon tuen saajat vuosina 1985 - 1992

	Tuen saajia (perheitä) vuoden aikana	Lisäosaa saavien osuus %	Sisaruskorotusta saavien osuus %	Tuen saajia (perheitä) 31.12.	100 alle 1-2-vuotiasta lasta kohti
1985	42790	15,0	23,9	25890	20
1990	129430	49,5	51,5	81210	64
1991	138289	54,5	50,0	85210	66
1992	145418	58,5	48,9	92570	71

Lähde: KELAn vuosikirja

5.1.5. Lapsilisä

Lapsilisää maksetaan jokaisesta Suomessa asuvasta alle 17-vuotiaasta lapsesta. Lapsilisän määrä on porrastettu perheen lapsiluvun mukaan siten, että vuonna 1992 ensimmäisestä lapsesta maksettiin 366 markkaa kuukaudessa ja viidennestä ja sitä seuraavista 842 markkaa

kuukaudessa. Jokaisesta alle kolmevuotiaasta lapsesta lapsilisää korotettiin 107 markkaa kuukaudessa. Yli 16-vuotiaasta maksettava lapsilisä oli saman suuruinen kuin ensimmäisestä lapsesta maksettava. Lapsilisä oli verotonta tuloa.

Lapsilisän suuruutta ja sen muutosta on kuvattu taulukossa 27. Vuosikymmenen alussa ja lopussa korotettiin lapsilisiä selvästi. Lapsilisän saajia oli vuonna 1992 lähes 1,1 miljoona.

Taulukko 27. Lapsilisän vuotuinen suuruus vuosien 1980 - 1992 lopussa

	Lapsilisän suuruus vuodessa mk/lapsi	Alle 3-v. korotus vuodessa mk/lapsi	Lapsili- sälapsia 1000 kpl	Lapsilisä/ lapsi mk vuoden 1992 hinnoin	Muutos %
1980	1300-2236	632	1039	2827	
1985	2088-4592	1200	1014	3327	-0,1
1990	3516-9228	1284	1090	4012	9,1
1991	4392-10104	1284	1095	4486	11,8
1992	4392-10104	1284	1097	5058	12,8

1.10.86 lähtien lapsilisää maksettiin alle 17-vuotiaista lapsista

Vuonna 1992 lapsilisiä maksettiin kaikkiaan 5,5 miljardia, jonka valtio kustansi kokonaan.

5.1.6. Lapsen hoitotuet

Alle kymmenen vuotiaan lapsen sairastuessa äkillisesti työntekijällä on oikeus tilapäiseen hoitovapaaseen neljän päivän ajan. Lapsen hoitotukeen on oikeus alle 16-vuotiaalla lapsella, joka on sairauden, vian tai vamman vuoksi vähintään 6 kuukauden ajan erityisen hoidon tai kuntoutuksen tarpeessa. Hoitotukea ei makseta laitoshoidossa olevasta lapsesta.

Vuonna 1992 hoitotuki oli 396 markkaa kuukaudessa. Jos hoidon tai kuntoutuksen aiheuttama taloudellinen tai muu rasitus oli huomattavan suuri, maksettiin korotettua hoitotukea 924 markkaa kuukaudessa. Erityisen suuresta rasituksesta maksettiin erityishoitotukea 1 716 markkaa kuukaudessa. Tuki on verovapaata tuloa.

Vuonna 1992 hoitotukia maksettiin 382 miljoonaa markkaa ja sitä sai noin 40 850 henkilöä. Hoitotuen maksoivat työnantajat ja työntekijät sekä valtio.

5.1.7. Elatustuki

Lapsi saa elatustukea, kun elatusvelvollinen on laiminlyönyt elatusavun maksamisen. Myös lapsella, jonka isyyttä ei ole vahvistettu, on oikeus elatustukeen.

Vuonna 1992 yksinhuoltajan elatustuki oli 577 markkaa kuukaudessa ja uudessa avio- tai avoliitossa olevan huoltajan lapsen tuki oli 469 markkaa kuukaudessa. Elatustuki on verovapaata tuloa.

Elatustukea saavien lasten ja elatusvelvollisten määrä on viime vuosina kasvanut tasaisesti (taulukko 28). Vuonna 1992 elatustukea sai 85 600 lasta. Kustannukset olivat 348 miljoonaa markkaa. Valtio ja kunnat maksoivat elatustuen.

Taulukko 28. Elatustuen saajat ja elatusvelvolliset vuosien 1980 - 1992 lopussa

	Tukea saaneiden lasten lukumäärä	osuus alle 18-vuotiaista	Elatusvelvollisia
1980	69753	6,0	43560
1985	70284	6,1	46028
1990	73085	6,4	45544
1991	78725	6,8	48384
1992	85582	7,3	52414

Lähde: STAKES

5.1.8. Asumistuki

Ns. yleistä asumistukea saavat kaikki pienituloiset ruokakunnat lukuunottamatta yksin asuvia opiskelijoita ja eläkeläisiä. Opiskelijat saavat opintotukikeskuksen myöntämää asumislisää, mutta sitä ei lueta sosiaalimenoihin. Eläkkeensaajien asumistuki sisältyy eläke-
menoihin.

Kunnallisen asumistuen tarvetta arvioidaan yhteisten tulojen, asumismenojen ja ruokakunnan koon perusteella. Asumistuki on 80 prosenttia omavastuun ylittävistä, kohtuullisista asumismenoista. Vuonna 1992 asumistuen keskimääräinen suuruus oli yksinhuoltajalle 12 431 markkaa ja kaksinhuoltajaperheelle 11 201 markkaa vuodessa. Tuki oli verotonta tuloa.

Asumistukea saavien perheiden määrä on kasvanut voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 1992 asumistukea sai 16 prosenttia lapsiperheistä. Yksinhuoltajien saamien asumistukien määrä on noussut selvästi, vuonna 1992 jo puolet yksinhuoltajaperheistä sai asumistukea (taulukko 29).

Vuonna 1992 valtio maksoi asumistukea kaikkiaan 1 870 miljoonaa markkaa, joka oli 590 miljoonaa enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Tästä tuesta noin kaksikolmasosa kohdistuu lapsiperheisiin ja loput muihin kotitalouksiin.

Taulukko 29. Asumistukea saaneet lapsiperheet vuosina 1980 - 1992

	Tukea saaneet lapsiperheet lkm	Osuus lapsiperheistä %	Kaksinhuoltajaperheitä lkm	Osuus kaksinhuoltajaperheistä %	Yksinhuoltajalapsiperheitä lkm	Osuus yksinhuoltajaperheistä %
1980	105148	15	69607	12	35541	35
1985	87064	13	51194	9	35870	36
1990	77077	12	36920	7	40157	38
1991	89772	14	44608	8	45164	41
1992	105823	16	55199	10	50624	51

Lähde: Ympäristöministeriö

5.2. Palvelut

5.2.1. Lasten päivähoito

Vuoden 1990 alusta kaikilla alle 3-vuotiailla lapsilla on ollut oikeus kunnan järjestämään päivähoitoon. Vanhemmilla on mahdollisuus valita kunnallisen päivähoidon vaihtoehdoksi lasten kotihoidon tuki eli korvaus siitä, että vanhemmat järjestävät itse lapsensa hoidon. Lasten päivähoitoa toteutetaan päiväkotihoidona, perhepäivähoitona sekä leikin ja toiminnan ohjauksena. Osa hoitopaikoista on osapäiväisiä. Niiden avulla pyritään saamaan erityisesti 6-vuotiaat lapset mukaan päiväkodin esikoulutoimintaan. Koululaiset voivat myös saada iltapäivisin päivähoitoa.

Kunnallisessa perhepäivähoidossa kuntaan työsuhteessa oleva perhepäivähoitaja hoitaa yhtä tai useampaa lasta omien lastensa ohella. Lisäksi on yksityisiä perhepäivähoitajia, jotka toimivat paikallisten sosiaaliviranomaisten valvonnassa, mutta ilman kunnan tukea.

Viime vuosina on päiväkotien henkilökunnan määrä ollut noin 27 000, mikä tekee hoitajaa kohden keskimäärin noin 4 lasta (taulukko 30). Tämä on hieman vähemmän kuin vuosikymmenen puolivälissä. Kunnallisten perhepäivähoitajien määrä on laskenut kahdessa vuodessa noin 2 000 henkilöllä. Lapsia perhepäivähoitajaa kohden on keskimäärin noin 3.

Taulukko 30. Kunnallisen päivähoiton henkilökunta vuosina 1985 - 1992

	Henkilökuntaa		Lapsia/hoitohenkilö	
	Päivä- kodeissa	Perhepäivä- hoidossa	Päivä- kodeissa	Perhepäivä- hoidossa
1985	19472	24804	4,9	3,1
1990	26700	27700	4,1	3,3
1991	26999	27161	4,2	3,0
1992	26745	25579	4,2	2,8

Lähde: KETI

Päivähoidon maksut määräytyvät kotitalouden nettotulojen perusteella. Maksu riippuu myös lapsen iästä ja siitä, onko hän koko- vai osapäivähoidossa. Vuoden 1992 elokuussa maksuja korotettiin 10 prosenttia, korkein maksu nousi 1 430 markkaan kuukaudessa.

Vuoden 1992 lopussa oli kunnallisissa päiväkodeissa lapsia hoidossa noin 111 600 ja kunnallisessa perhepäivähoidossa 70 300 (taulukko 31). Päivähoitopaikat lisääntyivät nopeasti 80-luvulla päivähoitolain tultua voimaan, mutta 90-luvun alussa on laman ja tyttömyyden seurauksena päiväkotien paikkoja lopetettu ja perhepäivähoitajia irtisanottu. Erityisesti on vähennetty kunnallisessa perhepäivähoidossa olevien lasten määrää. Vuonna 1992 oli 1 - 2-vuotiaista neljännes kunnan järjestämässä hoidossa ja 3 - 6-vuotiaista noin puolet.

Taulukko 31. Kunnallisessa päivähoidossa olleet lapset vuosien 1980 - 1992 lopussa

Lapsia hoidossa yhteensä	Kokopäivähoidossa olleiden		Osapäivähoidossa olleiden			
	1-2 v. osuus	3-6 v. osuus	1-2 v. osuus	3-6 v. osuus	7-10 v. osuus	
	ikäryhmästä %	ikäryhmästä %	ikäryhmästä %	ikäryhmästä %	ikäryhmästä %	
lkm						
Päiväkodit						
1980	75301	-	-	-	-	-
1985	96263	-	-	-	-	-
1990	110157	14	24	0	9	4
1991	112242	12	26	0	9	3
1992	111623	12	27	0	8	3
Perhepäivähoito (koko- ja osapäivä)						
1980	47969	-	-	-	-	-
1985	76672	-	-	-	-	-
1990	90027	19	22	-	-	-
1991	82341	17	20	-	-	-
1992	70344	14	18	-	-	-

Lähde: KETI, Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1992 päivähoidon kustannukset olivat 6,8 miljardia markkaa, joka oli 300 miljoonaa vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Valtio maksoi näistä menoista noin 41 prosenttia ja kunnat hieman enemmän. Kotitalouksien maksuosuus nousi 14 prosenttiin.

5.2.2. Lasten ja nuorten suojelu

Lastensuojelun tarkoituksena on vaikeaan elämäntilanteeseen joutuneiden perheiden kuntouttaminen sekä lasten ja nuorten suojelu vanhempien puuttuvien voimavarojen ja perhekriisien synnyttämiltä vaaroilta. Toimintamuotoja ovat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto. Kunnat vastaavat lastensuojelun toteutuksesta.

Kaikkiaan oli vuonna 1992 kodin ulkopuolelle sijoitettuna noin 9 400 lasta ja nuorta. Se oli 690 lasta enemmän kuin edellisellä vuonna. Vuosi 1991 katkaisi koko 1980-luvun jatkuneen kehityksen, jossa kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä laski tasaisesti. Toisaalta uudet huostaanotot vähenivät hieman edellisestä vuodesta (taulukko 32).

Taulukko 32. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset vuosina 1980 - 1992

	Kodin ulkopuolelle sijoitetut	Sijoitetun osuus alle 18-v. %	Uudet huostaanotot
1980	9177	0,8	1808
1987	8395	0,7	1066
1991	8724	0,8	1630
1992	9414	0,8	1581

Lähde: STAKES

Vuonna 1992 lasten ja nuorten suojelun kustannukset olivat 1,1 miljardia markkaa. Näistä menoista kunnat maksoivat puolet ja valtio lähes saman verran. Kotitalouksien rahoitus oli 4 prosenttia.

5.2.3. Kodinhoitoapu

Lapsiperheet saavat kodin hoitoon apua kunnan kodinhoitajalta, kun perheellä on vaikeuksia selvitä kodin jokapäiväisistä toiminnoista sairauden, synnytyksen tms. vuoksi. Apu on maksullista ja sen suuruus riippuu perheen tuloista.

Kodinhoitoapua saaneiden lapsiperheiden määrä on tasaisesti vähentynyt. Vuonna 1992 noin 41 700 lapsiperhettä sai apua. Tämä oli yli 6 000 perhettä vähemmän kuin edellisenä vuonna (taulukko 53, s. 78). Lapsiperheiden kotiaavusta oli menoja 230 miljoonaa markkaa. Kotitaloudet rahoittivat menoista lähes 9 prosenttia, joka oli hieman enemmän kuin edellisenä vuonna. Valtio ja kunnat kustansivat loput menot.

5.2.4. Muut palvelut

Raha-automaattiyhdistys ja kunnat avustavat lastensuojelu- ja nuorisokasvatusjärjestöjä sekä järjestävät lomanviettomahdollisuuksia lapsille ja heidän vanhemmilleen. Vuonna 1992 näistä toiminnoista oli menoja 156 miljoonaa markkaa.

5.3. Verovähennykset

Lapsiperheille myönnetään valtion ja kunnan verotuksessa erilaisia verovähennyksiä. Suurin näistä on kunnallisverotuksessa myönnettävä lapsivähennys (3,0 miljardia markkaa vuonna 1992). Kaikkiaan perhepoliittisten verovähennysten arvioitiin vähentäneen valtion ja kuntien tuloja 4,16 miljardia markkaa vuonna 1992. Tätä menoa ei ole laskettu mukaan sosiaalimenojen loppusummaan.

6. SAIRAUS JA TERVEYS

Sairaus ja terveys -ryhmän menot laskivat edellisestä vuodesta reaalisesti 3,8 prosenttia. Sekä palvelujen että toimeentuloturvan menot vähenivät, erityisesti erikoissairaanhoidon ja sairausvakuutuksen päivärahat sekä sairausajan palkkamenot vähenivät. Toisaalta liikenne- ja tapaturmavakuutuksen hoitokorvaukset kasvoivat selvästi (taulukko 33).

Sairaus ja terveys -ryhmän toimeentuloturvan menojen suurimpana rahoittajana olivat työnantajat. Tämä johtui siitä, että työnantajat rahoittivat yksin palkan lyhytaikaisissa sairauspoissaoloissa. Vakuutettujen sairausvakuutusmaksun korotus näkyi toimeentuloturva-ryhmän menojen rahoituksessa. Vakuutettujen maksuosuus nousi vuodessa 10 prosenttiyksikköä, ollen vuonna 1992 yli 30 prosenttia.

Palvelujen menoista valtio ja kunnat maksoivat lähes yhtä suuren osan, noin 37 prosenttia. Käyttäjät maksoivat noin 13 prosenttia ja loput jakaantuivat työnantajien ja vakuutettujen kesken.

6.1. Toimeentuloturva

6.1.1. Päivärahat

Sairausvakuutuksen päivärahaa maksetaan 16-64-vuotiaalle henkilölle, joka sairauden vuoksi on kykenemätön tekemään tavallista tai siihen läheisesti verrattavaa työtä. Päivärahaa maksetaan saman sairauden vuoksi korkeintaan 300 arkipäivältä. Päivärahan maksaminen edellyttää työssäoloa kolmen kuukauden aikana ennen työkyvyttömyyden alkamista. Aiemmin omavastuu-aika on ollut sairastumisen alkamispäivän lisäksi 7 arkipäivää, syyskuussa 1992 se muuttui 9 arkipäiväksi.

Taulukko 33. Sairaus ja terveys -pääryhmän menot vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin, %	Muutos kiintein hinnoin, %
SAIRAUS JA TERVEYS	43166	-1,3	-3,8
TOIMEENTULOTURVA	7687	-6,0	-8,4
- Päivärahat	4232	1,7	-0,8
- Sairausvakuutus	3172	-5,1	-7,4
- Tapaturmavakuutus	622	-2,4	-4,8
- Liikennevakuutus	160	-2,4	-4,9
- Avustuskassat	1	-83,3	-83,7
- Kuntoutusraha	277	*****	*****
- Sairausajan palkka	3455	-14,1	-16,2
PALVELUT	35479	-0,2	-2,7
- Perusterveydenhuolto	13051	-0,8	-3,3
- Avohoito	7367	-3,1	-5,5
- Kouluterveydenhuolto	196	-2,5	-4,9
- Työterveyshuolto	184	-2,1	-4,6
- Hammashuolto	1266	-10,6	-12,8
- Muu avohoito	5721	-1,3	-3,7
- Vuodeosastot	5684	2,3	-0,3
- Erikoissairaanhoito	13076	-5,6	-7,9
- Avohoito	2643	-17,1	-19,2
- Vuodeosastot	10433	-2,1	-4,6
- Sairaanhoitokustannukset	8462	10,0	7,2
- Sairausvakuutus	7569	10,0	7,3
- Sairaanhoito	5736	4,2	1,6
- Työ- ja opiskelijaterveydenhuolto	1421	17,4	14,5
- Kuntoutus	320	***	***
- Muut korvaukset	92	-3,2	-5,6
- Tapaturmavakuutus	473	16,2	13,3
- Sairaanhoito ja kuntoutus	259	16,1	13,3
- Muut korvaukset	214	16,9	14,0
- Liikennevakuutuksen henkilövahingot	211	10,5	7,7
- Sairaanhoito ja kuntoutus	111	15,6	12,8
- Muut korvaukset	100	5,3	2,7
- Avustuskassat	209	-4,1	-6,5
- Sairaanhoito ja kuntoutus	195	-4,4	-6,8
- Muut korvaukset	14	7,7	3,8
- Ympäristöterveydenhuolto	213	-1,4	-3,8
- Työsuojelu	312	-3,4	-5,8
- Työturvallisuustyö	161	-8,5	-10,8
- Työsuojeluhallinto	151	2,7	0,2
- Muut palvelut	365	16,6	13,7

Päiväraha lasketaan viimeksi toimitetussa verotuksessa todetusta työtulosta, joka tarkistetaan indeksillä. Jos hakijan tulot ovat välittömästi ennen sairastumista olleet olennaisesti suuremmat, päiväraha voidaan laskea kuuden työkyvyttömyyttä edeltäneen kuukauden tulojen perusteella. Vuoden 1992 syyskuussa päivärahan korvausprosentti laskettiin noin 70 prosenttiin työtulosta. Ylärajaa ei ole. Vähimmäispäiväraha oli 63 markkaa. Yhdestä lapsesta maksettiin lapsikorotusta 8,55 markkaa ja kahdesta tai useammasta lapsesta yhteensä 17,10 markkaa päivässä, jonka saa voi saada vain suurempituloinen puoliso. Päiväraha oli veronalaista tuloa.

Vuonna 1992 sairauspäivärahoja maksettiin 13,5 miljoonalta päivältä, mikä teki keskimäärin 4 päivää jokaista työkäistä kohden. Alkaneiden kausien ja päivärahopäivien määrä kääntyivät omavastuujan ja työttömyyden seurauksena laskuun. Sen sijaan päivien määrä saajaa kohden on pysynyt noin 37:ssä (taulukko 34).

Taulukko 34. Sairauspäivärahat vuosina 1980 - 1992

	Alkaneita kausia	Päivi 1000 kpl	Päiviä saaja	Päiviä 100 työ- ikäistä kohti
1980	414790	11585	31	365
1985	409970	14465	37	441
1990	450490	14805	37	449
1991	432310	14360	37	434
1992	390530	13546	38	407

Lähde: Kansaneläkelaitos

Vuonna 1992 sairausvakuutuksen päiväraha korvaukset olivat 3,2 miljardia markkaa. Sairausvakuutuksen päivärahoista vakuutettujen osuus nousi edellisvuoden vajaasta 40 prosentista 60 prosenttiin. Työnantajien osuus oli neljännes. Valtion osuus muodostui 15 prosentiksi, josta lakisääteinen osuus on 13 prosenttia, loput valtio maksoi Kansaneläkelaitoksen maksuvalmiuden turvaamiseksi.

Tapaturmavakuutus (sisältää maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen) maksaa tapaturman perusteella päivärahaa työntekijälle, jonka työkyvyttömyys kestää tapaturmapäivän lisäksi vähintään kolme peräkkäistä päivää. Päivärahan suuruus on 360. osa vuosityöansiosta ja sitä voi saada korkeintaan vuoden ajan. Vuonna 1992 maksettiin tapaturmavakuutuksen päivärahoja yhteensä 622 miljoonaa markkaa. Työnantajat kustansivat menot lähes kokonaan.

Liikennevahingon aiheuttamat ansionmenetykset korvataan todellisen ansionmenetyksen suuruisena lyhytaikaiseksi arvioidun työkyvyttömyyden ajalta. Vuonna 1992 näitä menoja oli 160 miljoonaa markkaa ja vakuutetut maksoivat ne vakuutusmaksuina.

Sairauskassat maksavat myös täydennys- ja lisäpäivärahaa. Vuonna 1992 ne maksoivat päivärahoja alle miljoonan markan verran.

Kuntoutuusudistus tuli voimaan 1.10.1991 alkaen. Kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutuksen ajalta. Sitä voidaan maksaa myös kuntoutuspäätöksen antamisen ja kuntoutuksen alkamisen väliseltä odotusajalta sekä kuntousjaksojen väliseltä ajalta. Kuntoutusrahaan oikeutettavan kuntoutuksen tarkoituksena tulee olla kuntoutujan työelämässä pysyminen, työelämään palaaminen tai työelämän aloittaminen.

Kuntoutusrahaa maksetaan kuten sairauspäivärahaa. Työkyvyttömyys-, yksilöllisellä varhais-, työttömyys- tai sukupolvenvaihdoseläkkeellä olevalle maksetaan kuntoutusrahana eläkkeiden ohella 10 prosenttia eläkkeiden yhteismäärästä. Ansioperusteista kuntoutusta saavan kuntoutusraha on hänen työkyvyttömyyseläkkeensä korotettuna 33 prosentilla. Työttömyyspäivärahaa saaneen kuntousraha on vähintään työttömyyspäivärahan perusteella laskettu sairauspäiväraha 10 prosentilla korotettuna.

Vuonna 1992 kuntoutusrahaa maksettiin yhteensä 277 miljoonaa markkaa. Vakuutetut ja työnantajat maksoivat menon pääosin, valtio osuus oli 10 prosenttia.

6.1.2. Sairausajan palkka

Työsopimuslain perusteella työnantaja maksaa sairausajalta täyden palkan sairauspäivärahan omavastuujalta (1.9.1992 alkaen sairastumispäivältä ja 9 sitä seuraavalta arkipäivältä). Usein työehtosopimuksessa on sovittu palkan maksamisesta myös pidemmältä ajalta.

Vuonna 1992 työnantajien arvioitiin maksaneen 3,5 miljardia markkaa sairausajan palkkana. Summa on noin 15 prosenttia pienempi kuin vuotta aikaisemmin, johtuen työttömyydestä ja työssäolevien sairauspoissaolojen vähenemisestä.

6.2. Palvelut

Suomen terveydenhuolto on järjestetty porrastetusti. Terveyskeskukset huolehtivat perusterveydenhuollosta ja niissä työskentelevät pääsääntöisesti yleislääkärit. Erikoislääkäritasoisista sairaanhoitoa antavat sairaalat.

Yksityinen terveydenhuolto täydentää julkisia palveluja. Yksityisellä terveydenhuollolla on merkitystä erityisesti suurten asutuskeskusten avohoidon lääkäripalveluissa, aikuisten hammashuollossa, fysioterapiassa ja kuntoutuksessa sekä työterveyshuollossa. Yksityisestä terveydenhuollosta sisältyy sosiaalimenolaskelmaan vain se osa, joka kuuluu sairausvakuutuskorvauksen piiriin.

Sairauden tai työkyvyttömyyden vuoksi maksetaan korvauksia sairausvakuutuslain perusteella. Korvausta maksetaan sairaanhoidon (lääkäripalkkiot, tutkimus- ja hoitokulut, lääkkeet ja matkat) ja hammashuollon kuluista.

Väestön määrä työikäistä lääkäreitä ja hoitohenkilökuntaa kohden on laskenut Suomessa vuosi vuodelta. Suhteellisesti eniten on laskenut 1980-luvun alusta väestön määrä työikäistä fysioterapiahenkilökuntaa kohti (taulukko 35).

Taulukko 35. Väestön määrä eri hoitohenkilökuntaryhmiä kohden vuosina 1980 - 1992

	Väestöä/ työikäinen lääkäri	Väestöä/ työikäinen hammas- lääkäri	Väestöä/ työikäinen hoitohen- kilökunta	Väestöä/ työikäinen fysioterapia- henkilökunta
1980	531	1126	74	955
1985	481	1252	66	697
1990	413	1114	57	513
1991	407	1102	57	482
1992	390	1093	57	458

Lähde: STAKES

6.2.1. Perusterveydenhuolto

Perusvastuu terveydenhuollon palveluiden järjestämisestä on kunnilla. Kunnan on muodostettava yksin tai yhdessä naapurikuntien kanssa terveyskeskus, joka huolehtii terveydenhuollon peruspalveluiden tuottamisesta alueensa väestölle. Terveyskeskus huolehtii muun muassa yleislääkäreiden vastaanotosta, äitiys- ja lastenneuvoloista, kouluterveydenhuollosta, sairauskuljetuksista sekä vuoden 1955 jälkeen syntyneiden hammashuollosta. Myös työterveys- huolto voidaan järjestää terveyskeskuksessa. Joidenkin terveyskeskusten yhteydessä on vuodeosastoja.

Terveyskeskuskäynti oli vuonna 1992 maksuton. Hammashuollon osalta hoito oli maksutonta alle 17-vuotiaille. Muiden vuoden 1955 jälkeen syntyneiden hammashuollosta perittiin toimenpiteen mukainen maksu. Fysioterapiassa oli pieni hoitomaksu.

Vuonna 1992 oli terveyskeskuksissa avohoitokäyntejä 7,3 ja hoitopäiviä 1,8 asukasta kohden. 1980-luvulla niin avohoitokäynnit kuin hoitopäivien määrä asukasta kohden kasvoivat tasaisesti, mutta nyt nämä määrät näyttävät vakiintuneen (taulukko 36).

Taulukko 36. Terveyskeskusten ja erikoissairaanhoidon avohoidon käynnit ja hoitopäivät vuosina 1980 - 1992

	TERVEYSKESKUS		YLEISSAIRAALAT	PSYKIATRIA
	avohoito- käynnit/1000 as. kohti	hoitopäiviä 1000 as. kohti	hoitopäiviä/ 1000 as. kohti	hoitopäiviä 1000 a. kohti
1980	6254	1119	1302	1377
1985	7226	1482	1236	1030
1990	7302	1726	1068	683
1991	7170	1759	1065	575
1992	7332	1761	911	404

Lähde: Terveyskeskusten taloustilasto ja Sairaalatilasto

Vuonna 1992 perusterveydenhuollon menot olivat 13,2 miljardia, josta käyttäjät maksoivat noin 8 prosenttia, valtio ja kunnat jakoivat loput kustannukset.

6.2.2. Erikoissairaanhoito

Keskussairaaloissa ovat kaikki tärkeimmät kliiniset erikoisalajat ja yliopistollisissa keskussairaaloissa annetaan erityisen vaativaa hoitoa. Sairaalat ovat kuntien ja kuntainliittojen omistuksessa. Kullakin kunnalla on sairaansijoja vähintään säädöksissä määrätty asukasmäärään perustuva vähimmäismäärä.

Sairaaloilla on avohoito-osasto eli poliklinikka, jonne potilaat otetaan tutkittavaksi lähetteen perusteella. Vuonna 1992 poliklinikkamaksu oli 90 markkaa ja vuodeosaston hoitopäivämaksu 115 markkaa.

Hoitopäivien määrä on laskenut selvästi vuosi vuodelta, erityisesti psykiatriassa, jossa hoitopäivien määrä suhteessa asukasmäärään on puolittunut muutamassa vuodessa. Tämä johtuu psykiatrian potilaiden siirtämisestä laitoshoidosta avohoitoon. Yleissairaaloissa oli vuonna 1992 keskimäärin 0,9 hoitopäivää jokaista asukasta kohden (taulukko 36).

Erikoissairaanhoidon kustannukset vuonna 1992 olivat vajaat 13,1 miljardia markkaa. Potilaat maksoivat siitä lähes 8 prosenttia. Loput jäivät valtion ja kuntien maksettaviksi.

6.2.3. Sairaanhoidokustannukset

6.2.3.1. Sairausvakuutus

Sairausvakuutus korvaa osan sairauden aiheuttamista hoitokuluista. Vuonna 1992 lääkärin-palkkioista korvattiin 60 prosenttia. Jos palkkio ylitti vahvistetun korvaustaksan, korvaus laskettiin vain taksan mukaisesta määrästä. Tutkimus- ja hoitokorvauksista korvattiin 75 prosenttia taksan mukaisesta määrästä 70 markkaa ylittävältä osalta.

Vuonna 1992 laskettiin korvausprosentti lääkärin määräämistä lääkkeistä 40 prosenttiin 45 markkaa ylittävältä osalta. Eräiden vaikeiden ja pitkäaikaisten sairauksien hoitoon määrätyt lääkkeet korvattiin kokonaan tai 80 prosenttisesti. Jos vakuutetulle korvaamatta jääneet lääkekustannukset ylittivät 2 500 markkaa, korvattiin ylimenevä osa kokonaan.

Sairausvakuutus korvasi kokonaan matkakustannukset, jotka ylittivät 35 markkaa yhden-suuntaista matkaa kohden. Lisäksi potilaalle korvattiin kokonaan matkakustannusten omavastuuosuus siltä osin kuin hänen maksettavakseen jääneet matkakustannukset ylittivät 700 markkaa vuodessa. Jos potilas oli tutkimuksen, hoidon tai liikenneolosuhteiden vuoksi joutunut yöpymään matkalla, hänelle maksettiin yöpymisrahaa enintään 120 markkaa vuorokaudelta.

Vuoden 1956 tai sen jälkeen syntyneiden osalta sairausvakuutus korvasi hampaiden hoitokulut kuten edellä mainittiin. Oikomishoitoa ja proteeseihin liittyviä toimenpiteitä ei korvattu.

Sairausvakuutuksen korvaamat lääkkeiden ostokerrat ovat kasvaneet 1980-luvun alusta viime vuosiin asti, mutta vuonna 1992 ne laskivat. Samoin korvatut yksityislääkärissä käynnit sekä lääkärin määräämät tutkimukset ja hoidot kasvoivat aiemmin, mutta ovat viime vuosina laskeneet selvästi. Korvattujen hammaslääkärissä käyntien lukumäärä on kasvanut tasaisesti, koska iän perusteella korvaukseen oikeuttavien määrä kasvaa vuosi vuodelta (taulukko 37).

Vuonna 1992, kuten edellisenäkin vuonna, sairausvakuutus korvasi 3,2 miljardilla sairaanhoitokuluja. Käyttäjien itsensä kustannettavaksi jäi 2,5 miljardia markkaa, joka oli 200 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1991.

Taulukko 37. Sairausvakuutuksen omavastuukerrat vuosina 1980 - 1992

	Lääkkeiden ostokerrat	Lääkärissä käynnit	Hammas- lääkärissä käynnit	Tutkimus ja hoito	Matkat
	1000 kpl	1000 kpl	1000 kpl	1000 kpl	1000 kpl
1980	13472	3262	-	1138	4090
1985	14940	3320	-	1172	3950
1990	16161	3903	517	1327	3550
1991	16999	3879	641	1319	3706
1992	16389	3499	651	1097	3142

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja

Sairausvakuutuslain perusteella suoritetaan työnantajalle korvausta tämän järjestämästä työterveyshuollon ja muun terveydenhuollon kustannuksista. Työterveyshuolto on ehkäisevää terveydenhuoltoa, jota työnantajat ovat velvollisia järjestämään työntekijöilleen. Lakisääteisen työterveyshuollon lisäksi työnantajat voivat järjestää työntekijöilleen ja näiden perheenjäsenille vapaaehtoista terveydenhuoltoa, joka kuuluu myös korvattaviin kustannuksiin.

Vuonna 1992 sairausvakuutuksen maksama korvaus työnantajalle laski 50 prosenttiin tarpeellisista ja kohtuullisista työterveyshuollon kustannuksista. Työterveyshuollon kokonaiskustannukset (ilman terveyskeskuksissa järjestettyä työterveyshuoltoa) olivat vuonna 1992 oli 1,4 miljardia markkaa.

Sairausvakuutuksen varoista maksetaan Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle korvauksia yliopistojen ja korkeakoulujen opiskelijoille järjestetystä terveydenhuollosta.

Muuhun ammatilliseen ja lääkinälliseen kuntoutukseen käytettiin vuonna 1992 320 miljoonaa markkaa.

6.2.3.2. Tapaturma- ja liikennevakuutus

Tapaturmavakuutuksesta korvataan työtapaturmasta tai ammattitaudista aiheutunut sairaanhoito. Liikennevakuutus korvaa kokonaisuudessaan tarpeelliset sairaanhoitokulut. Sairaanhoidon kuuluvat lääkärinhoito, lääkkeet, proteesit, muut apuvälineet ja välttämättömät matkakustannukset. Myös kuntoutus ja rikkoutuneet silmälasit korvataan.

Sekä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen että liikennevakuutuksen korvaamien vahinkojen määrä on laskenut viime vuosina selvästi. Vuonna 1992 ilmoitettiin lähes 136 000 tapaturmaa ja liikennevakuutus noin 110 000 vahinkoa vuodessa. Maatalousyrittäjien tapaturmavakuutuksen korvaamat tapaturmat ovat hieman lisääntyneet viime vuosina. Vuonna 1992 korvattavia tapaturmia oli noin 15 900.

Tapaturmavakuutuksen vahinkoja korvattiin noin 470 miljoonalla ja liikennevakuutuksen noin 210 miljoonalla markalla vuonna 1992. Tapaturmavakuutuksen korvauksista työnantajat maksoivat lähes kaiken. Vakuutetut kustansivat liikennevakuutuksen menot vakuutusmaksuina.

6.2.3.3. Avustuskassat

Sairauskassat täydentävät sairausvakuutusta. Kassojen jäseninä ovat yleensä tietyn työnantajan palveluksessa olevat tai määrättyyn ammattikuntaan kuuluvat henkilöt. Sairauskassat voivat myöntää jäsenilleen ja heidän perheenjäsenilleen lakisääteisiä sairausvakuutusetuksia ja niitä täydentäviä lisäetuksia tai vain lisäetuksia.

Vuonna 1992 avustuskassat maksoivat hoitokorvauksia 209 miljoonaa markkaa. Lisäetuksia maksavan kassan jäseniltä peritään yleensä jäsenmaksuja, joilla rahoitetaan suurin osa menoista. Myös työnantajat osallistuvat kassan kustannuksiin.

6.2.4. Ympäristöterveydenhuolto

Ympäristöterveydenhuollon tarkoituksena on edistää väestön terveyttä ympäristöön vaikuttavien toimenpitein. Tämä vaatii ympäristön kemiallisen, fysikaalisen ja mikrobiologisen laadun tarkkailua, haitallisten ympäristötekijöiden poistamista ja niiden syntymisen ehkäisyä.

Vuonna 1992 ympäristöterveydenhuollon menot (ilman eläinlääkintää) olivat 213 miljoonaa markkaa. Valtio ja kunnat maksoivat nämä menot.

6.2.5. Työsuojelu

Työsuojelulla valvotaan työpaikkojen terveellisyyttä ja turvallisuutta. Tapaturmien torjunta on työpaikkavalvonnan keskeinen tavoite. Samalla pyritään säilyttämään työntekijöiden työkyky. Vuonna 1992 tästä toiminnasta oli menoja 312 miljoonaa markkaa. Valtio rahoitti tästä lähes kaiken.

6.2.6. Muut palvelut

Muut palvelut koostuvat Kansanterveyslaitoksen, Lääkelaboratorion, Säteilyturvakeskuksen, terveystieteiden ja -valvonnan sekä järjestöjen tukemisen menoista. Vuonna 1992 näistä oli menoja yhteensä 365 miljoonaa markkaa, joka oli selvästi edellisvuotta enemmän.

6.3. Verovähennykset

Vuonna 1992 poistettiin verotuksesta sairauskulujen vähentämisoikeus.

7. TYÖTTÖMYYS

Taloudellinen tilanne heikkeni edelleen vuonna 1992 ja se heijastui nopeasti kasvavina työttömyyslukuina. Työllisyysmenot kasvoivat edellisestä vuodesta reaalisesti yli 66 prosenttia. Erityisesti kasvoivat päivärahamenot sekä erorahan ja aikuiskoulutuslisän menot.

Taulukko 38. Työttömyys -pääryhmän menot vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
TYÖTTÖMYYS	22890	70,7	66,5
TOIMEENTULOTURVA	15910	93,1	88,3
- Päivärahat	15361	91,6	86,8
- Ansioturva	10897	91,2	86,5
- Peruspäiväraha	4464	92,3	87,6
- Eroraha ja aikuiskoulutuslisä	549	148,4	142,3
PALVELUT	6980	35,1	31,7
- Työnvälitys	515	-1,0	-3,4
- Paikallishallinto	499	0,8	-1,7
- Työvoiman liikkuvuus	16	-38,5	-40,0
- Työvoimakoulutus	2311	41,1	37,6
- Työllisyystyöt	4154	38,1	34,7

Valtio maksoi huomattavan osan työllisyysmenoista, sillä työnantajat ja vakuutetut osallistuivat vain ansiopäivärahan ja erorahan rahoitukseen.

Vuonna 1992 työttömiä oli keskimäärin 328 000 ja työttömyysaste kohosi vuositasolla 13,1 prosenttiin (taulukko 39). Taloudellinen tilanne heikkeni kuitenkin edelleen ja vuoden 1993 työttömyysprosentti tulee olemaan noin 17,7 prosenttia. Samalla on työttömyyden kesto pidentynyt ja pitkäaikaistyöttömien määrä noussut.

Taulukko 39. Työttömyys vuosina 1980 - 1992

	Työttömät keskim. 1000 henk.	Työttömyysaste		Naiset %	Työttömyy- den kesto viikkoa
		Kaikki %	Miehet %		
1980	114	4,7	4,7	4,7	24
1985	129	5,0	5,5	4,6	24
1990	88	3,4	4,0	2,8	15
1991	193	7,7	9,3	5,7	16
1992	328	13,1	15,5	10,5	22

Lähde: Työministeriö

7.1. Toimeentuloturva

Työttömyyden toimeentuloturva koostuu ansio- ja peruspäivärahasta sekä erorahasta ja aikuiskoulutuslisästä.

7.1.1. Työttömyyspäivärahat

Työttömyyspäivärahaan on oikeus jokaisella 17 - 64-vuotiaalla Suomessa asuvalla työttömällä työnhakijalla, joka ei saa eläkettä, sairauspäivärahaa, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa eikä lasten kotihoidon tuen lisäosaa tai erityishoitorahaa. Työttömällä on työn vastaanottovelvollisuus, mutta työttömän ei tarvitse kolmen ensimmäisen työttömyyskuukauden aikana ottaa vastaan työtä, joka ei vastaa hänen ammatitaitojaan.

Ensimmäistä kertaa työmarkkinoille tulevalla henkilöllä on oikeus peruspäivärahaan sen jälkeen, kun hän on ollut työssä tai työttömänä yhteensä kuusi viikkoa. Omassa, puolisonsa tai vanhempiansa yrityksessä työskentelevä tai päätoimisesti opiskeleva henkilö ei ole oikeutettu työttömyyspäivärahaan. Työttömyyspäivärahaan ei 1.2.1992 lukien ole oikeutta siltä ajalta, jolta henkilö on oikeutettu saamaan irtisanomisajan palkkaa tai sitä vastaavaa korvausta.

Työttömyyspäivärahan maksaminen alkaa, kun henkilö on ollut työttömänä työnhakijana työvoimatoimistossa yhteensä viisi työpäivää. Omavastuu-aikaa laskettaessa otetaan huomioon työttömyyspäivät enintään kahdeksan perättäisen kalenteriviikon ajalta. Saman kalenterivuoden aikana ei lasketa uutta omavastuu-aikaa, vaikka työttömyys välillä keskeytyisikin.

7.1.1.1. Ansiopäiväraha

Ansioon suhteutettua päivärahaa saa vain työttömyyskassan jäsen. Jäsenyyden on täytynyt kestää vähintään kuusi kuukautta ennen työttömyyden alkamista. Lisäksi edellytetään, että henkilö kassan jäsenenä ollessaan on työttömyyttä edeltäneiden 24 kuukauden aikana ollut vähintään 26 viikkoa työssä ja työaika on ollut vähintään 18 tuntia viikossa.

Ansioon suhteutettu päiväraha määräytyy työttömyyttä edeltäneiden palkkatulojen perusteella. Se muodostuu peruspäivärahan suuruudesta perusosasta (116 mk) ja ansio-osasta, joka on 42 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Jos kuukausipalkka on suurempi kuin 10 440 markkaa kuukaudessa, ansio-osa on 20 prosenttia rajan ylittävästä päiväpalkasta. Lisäksi maksetaan lapsikorotus, joka on 24 - 44 markkaa lasten lukumäärästä riippuen. Ansiopäivärahan suuruus lapsikorotuksineen saa olla enintään 90 prosenttia vakuutetun päiväpalkasta. Päivärahana maksetaan kuitenkin aina vähintään perusosa lapsikorotuksineen.

Ansiopäivärahaa maksetaan enintään 500 työttömyyspäivältä neljän peräkkäisen kalenterivuoden aikana. Sen lisäksi sitä voidaan maksaa 60 vuoden ikään saakka työttömälle, joka on täyttänyt 55 vuotta ennen 500 päivän enimmäisajan umpeutumista. Ansiopäiväraha on verotettavaa tuloa.

Vuonna 1992 ansiopäivärahojen saajien määrä nousi edelleen nopeasti - kahdessa vuodessa heidän määrä on lähes kolminkertaistunut. Samalla on keskimääräinen ansiopäivärahakauden pituus noussut 100 päivään (taulukko 40). Päivärahojen keskiarvo oli 222 markkaa.

Taulukko 40. Työttömyyspäivärahojen saajat vuosina 1980 - 1992

	Peruspäiväraha		Ansiopäiväraha	
	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä	saajat vuoden aikana 1000 kpl	keskim. aika päivinä
1980	140,4	75	137,6	60
1985	189,0	90	189,3	66
1990	126,0	67	171,3	70
1991	236,5	85	339,1	76
1992	325,9	114	489,3	100

Lähde: Kelan tilastollinen vuosikirja ja STM Vakuutusosasto

Vuonna 1992 ansiopäivärahoja maksettiin 10,9 miljardia markkaa, mikä oli lähes kaksinkertainen määrä vuoteen 1991 verrattuna. Maksetuista päivärahoista valtion osuus oli 48 prosenttia, työnantajien osuus nousi 47 prosenttiin ja vakuutettujen osuus oli 5 prosenttia.

7.1.1.2. Peruspäiväraha

Peruspäivärahaa maksetaan taloudellisen tuen tarpeessa olevalle työttömälle. Harkittaessa taloudellisen tuen tarvetta otetaan huomioon henkilön omat ja puolison tulot. Vuonna 1992 huoltovelvollinen sai täysimääräistä peruspäivärahaa, jos tulot olivat enintään 5 540 mk kuukaudessa. Tulorajaa korotettiin 630 markkaa jokaista alle 18-vuotiasta lasta kohti. Yksinäisen henkilön tuloraja oli 3 700 markkaa kuukaudessa.

Maksettavasta päivärahasta vähennettiin 75 prosenttia tulorajan ylittävistä tuloista. Päivärahaa ei maksettu, jos perheettömän tulot ylittivät 6 870 markkaa kuukaudessa. Avo- tai avioliitossa olevan työttömän perheen tuloraja oli 8 710 markkaa kuukaudessa. Jos perheessä oli yksi lapsi, tuloraja oli 10 020 markkaa kuukaudessa, kahden lapsen perheessä 10 940 markkaa kuukaudessa jne.

Peruspäiväraha oli vuonna 1992 täysimääräisenä 116 markkaa. Lapsikorotukset olivat samat kuin ansiopäivärahassa. Peruspäivärahaa maksettiin rajoituksetta koko työttömyyden ajan ja se oli verotettavaa tuloa.

Vuonna 1992 peruspäivärahaa sai noin 326 000 henkilöä keskimäärin 114 päivän ajan (taulukko 40). Näin korkea peruspäivärahan saajien lukumäärä ei ole ollut koskaan aikaisemmin.

Valtio maksoi peruspäivärahoja lähes 4,5 miljardia markkaa vuonna 1992, joka oli melkein kaksinkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna.

7.1.2. Eroraha ja aikuiskoulutussisä

Eroraha on tarkoitettu ikääntyvälle palkansaajalle, joka on menettänyt työpaikkansa yrityksen vähennettyä työvoimaansa tuotannollisista tai taloudellisista syistä. Erorahan saaminen edellyttää, että hakija on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi työvoimatoimistoon ja on 50 - 64 tai 40 - 49-vuotias ja hänen täysien ikävuosiensa ja viimeisen työ- tai virkasuhteen täysien työssäolovuosien summa on vähintään 50.

Eroraha koostuu perusosasta, palveluvuosi-, ansio- ja ikävuosisisästä. Vuonna 1992 perusosa oli 7 685 markkaa ja suurin ansiolisä 5 720 markkaa sekä täysi ikävuosisisä 2 100 markkaa.

Eroraha oli verotonta tuloa.

Aikuiskoulutussisän saa työntekijä, joka on 30 - 64-vuotias ja jonka koulutus alkaa vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä. Lisäksi koulutuksen tulee olla tarpeen hakijan työllistämismahdollisuuksien lisäämiseksi. Myös toistaiseksi lomautetuilla on mahdollisuus saada aikuiskoulutussisää. Koulutuksen tulee olla kokopäiväistä ja vähintään kuukauden pituinen.

Vuonna 1992 aikuiskoulutussisä oli 1 300 markkaa koulutuskuukaudelta. Sitä myönnetään enintään 18 kuukaudelta 24 kuukauden aikana. Eroraha ja aikuiskoulutussisä ovat verotonta tuloa.

Vuonna 1992 eroraha myönnettiin lähes 29 750 hakijalle, joka oli kolminkertainen määrä vuoteen 1991 verrattuna, ja aikuiskoulutuslisä lähes 8 500 työntekijälle. Menoja näistä oli 550 milj. markkaa eli lähes kaksinkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. Keskimääräinen eroraha oli noin 16 000 markkaa. Työnantajat kustansivat erorahat.

7.2. Palvelut

7.2.1. Työnvälitys

Julkisen vallan järjestämän työnvälityksen tehtävänä on palvella työnhakijoita ja työnantajia niin, että työnhakijat saavat työtä ja työnantajat työntekijöitä. Työnantajan on ilmoitettava merkittävistä työvoiman käyttöä koskevista muutoksista ja avoimiksi tulevista työpaikoista työvoimaviranomaisille. Työvoimatoimistoon työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautunut on pyrittävä työllistämään ensisijaisesti työssäkäyntialueellaan tai ohjaamaan työnsaantia edistävään koulutukseen. Työnvälitys on sen käyttäjille maksutonta.

Työttömälle voidaan myöntää liikkuvuusavustusta, jos hän on halukas työvoimaviranomaisen osoituksesta muuttamaan sellaiselle paikkakunnalle, jolla hänen alansa työvoimaa ei ole saatavissa.

Vuoden 1992 aikana ilmoittautui työvoimatoimistoon ennätyselliset 646 800 työtöntä työnhakijaa. Samanaikaisesti laski avoinna olleiden työpaikkojen määrä 127 800:aan (taulukko 41). Työnvälityksestä oli menoja valtiolle 515 miljoonaa markkaa.

Taulukko 41. Työnvälitys ja työvoimakoulutus vuosina 1981 - 1992

	Työttömät työnhakijat 1000 kpl	Avoinna olleet työpaikat 1000 kpl	Työvoimakoulu- tuksen aloitta- neet 1000 kpl	Palkkaperusteisin toimenpitein sijo- itetut 1000 kpl
1981	343,3	263,2	32,0	-
1985	393,8	249,2	33,4	109,9
1990	318,7	340,9	36,1	103,9
1991	464,9	196,9	51,8	133,6
1992	646,8	127,8	73,0	174,6

Lähde: Työministeriö

7.2.2. Työvoimakoulutus

Työvoimakoulutuksella parannetaan työnhakijoiden ammattitaitoa ja ammatillista liikkuvuutta. Koulutus on pääasiassa aikuisille tarkoitettua ammatillista koulutusta. Työvoimaviranomaiset osoittavat työllisyyskoulutukseen henkilöitä, jotka ovat työttömiä tai työttömyysuhan alaisia ja joiden ammattitaidon ylläpitämiseksi tai lisäämiseksi täydennys- tai jatkokoulutus on tarpeen. Työllisyyskoulutusta voidaan antaa myös henkilöille, jotka tarvitsevat koulutusta siirtyäkseen ammatteihin, joissa ammattitaitoisesta työvoimasta on puutetta.

Vuonna 1992 työvoimakoulutuksen aloitti 73 000 henkilöä eli 22 000 henkilöä enemmän kuin aikaisempana vuonna (taulukko 41). Menoja tästä toiminnasta oli 2,3 miljardia markkaa, joka oli lähes 700 miljoonaa enemmän kuin vuonna 1991. Valtio maksoi työllisyyskoulutuksen menot.

7.2.3. Työllisyystyöt

Mikäli työtön työnhakija ei sijoitu avoimille työmarkkinoille tai koulutukseen, on valtion tai kunnan pyrittävä järjestämään hänelle työllisyysmäärärahojen avulla mahdollisuus työn tekemiseen. Nämä toimenpiteet on suunnattu erityisesti nuoriin, pitkäaikaistyöttömiin ja vajaakuntoisiin. Lisäksi myönnetään ns. starttirahaa yrittäjäksi ryhtyvälle työttömälle.

Vuonna 1992 työllisyystyöihin oli sijoitettu lähes 175 000 henkilöä. Tämä oli runsaat 40 000 enemmän kuin edellisenä vuonna (taulukko 41).

Valtio maksoi työllisyyden hoidon erityistoimenpiteistä yli miljardin enemmän kuin edellisenä vuonna eli reilut 4,1 miljardia markkaa.

8. VANHUUS JA VAMMAISUUS

Vanhuus ja vammaisuus -ryhmän menot olivat sosiaalimenoista kaikkein suurimmat, yli 78 miljardia markkaa. Tästä valtaosa oli eläkemenoja. Koko ryhmän menot kasvoivat edellisestä vuodesta reaalisesti 4 prosenttia, vaikka palvelumenot pysyivät ennallaan. Eläkkeistä kasvoivat suhteellisesti eniten erilaisten varhaiseläkkeiden menot, työttömyyseläkkeitä lukuunottamatta.

Palveluista kasvoivat suhteellisesti eniten vanhusten palveluasuntojen ja vammaispalvelujen menot (taulukko 42). Kuntoutuksuudistuksen takia kuntoutusmenot kasvoivat selvästi.

8.1. Toimeentuloturva

8.1.1. Eläkkeet

Eläkejärjestelmä koostuu pääpiirteissään kansaneläke- ja työeläkejärjestelmästä sekä eräistä erityisriskejä varten säädetyistä laeista. Kansaneläkejärjestelmään kuuluvat kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat ja työeläkejärjestelmään kuuluvat työsuhteessa olleet tai yrittäjätoimintaa harjoittaneet henkilöt.

Työeläkejärjestelmä jakaantuu yksityiseen ja julkiseen sektoriin. Työeläke on suhteutettu työssäoloajan ansioihin. Vuonna 1992 yksityisellä sektorilla työskentelevän eläke karttui vuodessa 1,5 prosentilla työtulosta. Täysi eläke (60 %) ansaittiin 40 vuodessa. Julkisella sektorilla kertymäprosentti oli 2,2 ja täysi eläke (66 %) ansaittiin 30 vuodessa.

Kansaneläke täydentää työeläkkeiden antamaa toimeentuloturvaa. Kansaneläke koostuu pohjaosasta ja lisäosasta. Kaikki eläkkeensaajat saavat pohjaosan. Lisäosan määrään vaikuttavat vakuutetun muut eläketulot. Lisäksi voidaan maksaa erilaisia lisiä muun muassa lapsikorotus, puolisolisä tai rintamalisä. Vuonna 1992 kansaneläkkeen pohjaosa oli 425 markkaa ja täysi lisäosa 1 988 markkaa kuukaudessa I kuntaryhmässä.

Taulukko 42. Vanhuus ja vammaisuus -pääryhmän menot vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
VANHUUS JA VAMMAISUUS	77532	6,9	4,3
TOIMEENTULOTURVA	68807	7,5	4,8
- Eläkkeet	64865	8,1	5,5
- Vanhuuseläkkeet	38339	8,9	6,2
- Varsinaiset vanhuuseläkkeet	37298	8,3	5,6
- Varhennetut vanhuuseläkkeet	959	27,4	24,2
- Työkyvyttömyyseläkkeet	16124	9,0	6,3
- Varsinaiset työkyvyttömyyseläkkeet	12700	6,2	3,5
- Yksilölliset varhaiseläkkeet	3424	20,8	17,8
- Erityiset varhaiseläkkeet	4398	-1,2	-3,6
- Työttömyyseläkkeet	2329	-6,1	-8,5
- Osa-aikaeläkkeet	37	68,2	64,0
- Sukupolvenvaihdoseläke	516	0,2	-2,3
- Luopumiseläke	384	22,7	19,6
- Rintamaveteraanieläkkeet	1131	1,0	-1,5
- Perhe-eläkkeet	6003	8,5	5,8
- Sotilasvammat ja tapaturmat	3408	10,2	7,5
- Sotilastapaturmakorvaukset	2138	8,2	5,5
- Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	843	17,2	14,3
- Liikennevak. jatkuvat korvaukset	427	7,3	4,6
- Muu toimeentuloturva	535	-43,6	-45,0
- Vammaistuet	165	5,8	3,2
- Hautausavustukset	29	-0,0	-2,5
- Ryhmähenkivakuutus	259	6,1	3,5
- Muut etuudet	82	-84,2	-84,6
PALVELUT	8725	2,6	0,0
- Vanhainkodit	3196	-0,8	-3,3
- Vanhusten palveluasunnot	120	17,6	14,7
- Vammaisten palveluasunnot	92	9,5	6,8
- Vammaisten ammatti- ja lasten koulut	235	0,0	-2,5
- Vammaispalvelut	604	9,6	6,9
- Kotipalvelut	2002	1,0	-1,5
- Kehitysvammaisten palvelut	1761	-0,8	-3,3
- Kehitysvammalaitokset	984	-3,5	-5,9
- Muu huolto	777	2,8	0,2
- Kuntoutus	521	38,9	35,5
- Järjestöjen tukeminen	192	7,3	4,6

Eläkkeiden tasoa korotetaan vuosittain indekseillä. Eläkkeet ovat yleistä perhe-eläkettä lukuunottamatta veronalaista tuloa.

Taulukkoon 43 on koottu kaikki eläkkeen saajien väestöosuudet 1980- ja 1990-luvuilla. Vuonna 1992 yli 16-vuotiaista sai lähes 29 prosenttia jotain eläkettä. Erityisesti ikäryhmässä 60 - 64-vuotiaat on eläkeläisten osuus lisääntynyt 1980-luvun alusta huomattavasti.

Taulukko 43. Kaikki eläkkeensaajat vuosina 1980 - 1992

	Eläkkeen saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %						Yhteensä
		16-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65-	
1980	966375	2,3	8,6	19,2	39,6	64,3	100,0	25,8
1985	1036497	2,3	7,5	17,3	40,4	69,0	100,0	26,6
1990	1133454	2,1	7,2	17,3	41,1	80,9	100,0	28,6
1991	1141881	2,1	7,1	16,9	40,0	80,6	100,0	28,6
1992	1152461	2,0	7,2	16,9	39,3	81,4	100,0	28,7

Taulukko ei sisällä lapseneläkkeitä eikä osa-aikaeläkkeitä
Lähde: ETK ja KELA

8.1.1.1. Vanhuuseläkkeet

Kansaneläkkeen vanhuuseläkkeen saa 65 vuotta täyttänyt henkilö. Työeläkejärjestelmässä vanhuuseläkettä saa työntekijä, joka on täyttänyt eläkeiän. Vuonna 1992 julkisella sektorilla yleinen eläkeikä oli 63 ja yksityisellä sektorilla 65 vuotta.

Vuoden 1986 alusta on yksityisellä sektorilla 60 - 64-vuotiailla ollut mahdollisuus ottaa eläke varhennettuna. Julkiselle sektorille tämä oikeus tuli 1.7.1989 ja se koski 58 - 62-vuotiaita työntekijöitä. Varhennettu vanhuuseläke on pysyvästi alempi kuin normaali vanhuuseläke. Molemmilla sektoreilla on myös mahdollisuus lykätä eläkkeelle lähtöä yli eläkeiän, jolloin yksityisellä sektorilla eläkkeeseen laskettiin ns. lykkäyskorotus.

Vuonna 1992 vanhuuseläkettä sai yli 762 500 henkilöä ja sen keskimääräinen suuruus oli 4 210 markkaa kuukaudessa. Vanhuuseläkkeen saajien määrä on viime aikoina lisääntynyt noin 2 prosentilla vuosittain ja varhennettujen vanhuuseläkkeiden määrä noin 17 prosentilla (taulukot 44 ja 45).

Taulukko 44. Vanhuuseläkkeen saajat vuosina 1980 - 1992

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä			
		40-54	55-59	60-64	65-
1980	610095	0,1	1,3	11,3	100,0
1985	661013	0,2	1,7	12,9	100,0
1990	737154	0,3	1,9	18,8	100,0
1991	750903	0,3	1,9	19,2	100,0
1992	762566	0,3	2,0	20,0	100,0

Sisältää varhennetun vanhuuseläkkeen saajat

Lähde: ETK ja KELA

Taulukko 45. Varhennetun vanhuuseläkkeen saajat vuosina 1986 - 1992

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %		
		58-59	60-64	65-
1986	7228	-	2,6	0,1
1990	21335	0,1	4,4	1,5
1991	25243	0,1	4,6	2,0
1992	29542	0,1	5,0	2,4

Lähde: ETK ja KELA

Vuonna 1992 vanhuuseläkkeistä oli menoja 38,3 miljardia markkaa, mikä oli reaalisesti 6 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Varhennettujen vanhuuseläkkeiden menot kasvoivat selvästi edellisestä vuodesta (24 %). Työnantajat maksoivat vanhuuseläkkeistä suurimman osan.

8.1.1.2. Työkyvyttömyyseläkkeet

Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää 16 - 64-vuotiaalle työkyvyttömäksi todetulle henkilölle tai työntekijälle, jolla on työkykyä alentava sairaus, vika tai vamma ja jonka työkyvyttömyyden arvioidaan kestävän vähintään vuoden. Työeläkejärjestelmissä työkyvyttömyyseläke myönnetään täytetä, kun työkyvyn katsotaan vähentyneen ainakin 3/5 ja osatyökyvyttömyyseläkkeenä, jos työkyvyn katsotaan vähentyneen 2/5 - 3/5. Osaeläke on puolet täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä.

Vuoden 1986 alusta on yksityisellä sektorilla voitu myöntää yksilöllinen varhaiseläke pitkään työssä olleelle 55 - 64-vuotiaalle henkilölle, jonka työkyky on siinä määrin pysyvästi heikentynyt ettei hän voi enää jatkaa nykyistä työtään samassa työpaikassa. Julkisella sektorilla yksilöllinen varhaiseläke on voitu myöntää 1.7.1989 alkaen 55 - 62-vuotiaille.

Vuonna 1992 työkyvyttömyyseläkettä sai 308 500 henkilöä ja 60 - 64-vuotiaista jo 44 prosenttia oli työkyvyttömyyseläkkeellä. Heidän osuuteensa on noussut vuoden 1986 jälkeen tasaisesti yksilöllisen varhaiseläkkeen tultua voimaan (taulukot 46 ja 47). Keskimääräinen työkyvyttömyyseläke oli suuruudeltaan 4 518 markkaa kuukaudessa.

Vuonna 1992 työkyvyttömyyseläkkeistä oli menoja 16,1 miljardia markkaa. Tämä oli reaalisesti yli 6 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Erityisesti kasvoivat yksilöllisen varhaiseläkkeen menot (18 %). Työnantajat maksoivat suurimman osan työkyvyttömyyseläkemenoista.

Taulukko 46. Työkyvyttömyyseläkkeen saajat vuosina 1980 - 1992

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %						
		16-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-64	16-64
1980	274751	1,2	1,7	2,8	6,8	20,7	39,1	8,7
1985	261277	0,9	1,5	2,9	5,9	18,3	36,0	8,0
1990	300932	0,8	1,5	3,0	5,7	22,6	40,0	9,1
1991	305409	0,8	1,4	2,9	5,7	21,9	42,0	9,2
1992	308539	0,8	1,4	2,8	5,8	21,6	43,9	9,3

Sisältää yksilölliset varhaiseläkkeet

Lähde: ETK ja KELA

Taulukko 47. Yksilöllisen varhaiseläkkeen saajat vuosina 1986 - 1992

	Kaikki saajat lkm	Osuus ikäryhmästä %	
		55-59	60-64
1986	8814	1,6	1,8
1990	43287	8,7	8,3
1991	50398	8,8	11,1
1992	56200	8,5	13,7

Lähde: ETK ja KELA

8.1.1.3. Erityiset varhaiseläkkeet

Erityiset varhaiseläkkeet koostuvat työttömyys-, osa-aika-, sukupolvenvaihdos-, luopumis-, rintamasotilas- ja rintamaveteraanieläkkeistä.

Työttömyyseläkettä voi saada 60 vuotta täyttänyt pitkäaikaisesti työtön henkilö. Lisäksi edellytetään, että henkilö on saanut työttömyyspäivärahaa 200 päivältä viimeksi kuluneiden 60 viikon aikana tai on saanut enimmäismäärän ansioon suhteutettua työttömyyspäivärahaa ja jolle ei voida osoittaa sellaista työtä, jonka vastaanottamisesta kieltäytyessään hän menettäisi oikeutensa työttömyyspäivärahaan.

Työttömyyseläkkeen saajien määrä kasvoi nopeasti 80-luvun alussa, mutta viime vuosina heidän määränsä on vähentynyt selvästi (taulukko 48). Vuonna 1992 työttömyyseläkkeellä oli 43 700 henkilöä ja keskieläkkeen suuruus oli 4 438 markkaa kuukaudessa. Kaikkiaan työttömyyseläkkeistä oli menoja 2,3 miljardia. Työnantajat maksoivat työttömyyseläkemenoista huomattavan osan.

Taulukko 48. Erityisten varhaiseläkkeiden saajat vuosina 1980 - 1992

	Työttö- myys- eläke	Osa- aika- eläke	Sukupol- venvai- doseläke	Luopumis- eläke	Rintama- sotilas- eläke	Rintama- veteraani- eläke
1980	14797	-	5478	4940	23586	-
1985	54033	-	12223	6383	16278	7145
1990	55486	427	16168	22759	968	814
1991	47764	699	15552	24941	331	264
1992	43719	1219	14804	30276	171	95

Lähde: ETK ja KELA

Osa-aikaeläkkeen saa yksityisellä sektorilla 60 - 64-vuotias pitkään työssä ollut, ei muuta omaa eläkettä saava työntekijä, joka siirtyy kokoaikaisesta työstä osa-aikatyöhön. Osa-aikaeläke on ollut yksityisellä sektorilla voimassa vuodesta 1987. Julkisella sektorilla osa-aikaeläkkeen on voinut saada 1.7.1989 alkaen 58 - 62-vuotias työntekijä.

Osa-aikaeläkkeen suosio on ollut vaatimatonta, mutta se on selvästi tulossa yleisemmäksi (taulukko 48). Menojen kasvu (65 %) heijastaa tämän eläkemudon nopeata yleistymistä, vaikka kokonaismenot olivat vielä vaatimattomat 37 miljoonan markkaa. Menot jaettiin työnantajien ja vakuutettujen kesken.

Sukupolvenvaihdoseläkettä voi saada 55 - 64-vuotias viljelijä, joka luovuttaa jatkamiskelpoisen tilansa lähisukulaiselle. Näiden eläkkeiden määrä on lähes kolminkertaistunut 1980-luvun alusta, mutta viime vuosina määrä on vähentynyt (taulukko 48). Vuonna 1992 sukupolvenvaihdoseläkkeitä maksettiin yhteensä 516 miljoonaa markkaa. Valtio maksoi näistä menoista lähes 70 prosenttia, vakuutettujen maksaessa loput.

Luopumiseläkettä voi saada 55 vuotta täyttänyt viljelijä, joka luopuu tilastaan. Vaimo, jonka mies on oikeutettu luopumiseläkkeeseen, sekä naisleski, saa eläkettä jo 45-vuotiaana.

Vuonna 1992 luopumiseläkeläisten määrä nousi selvästi, koska se oli viimeinen vuosi, jolloin uusia luopumiseläkkeistä myönnettiin (taulukko 48). Menoja näistä eläkkeistä oli noin 380 miljoonaa markkaa, mikä oli reaalisesti 20 prosenttia enemmän kuin vuonna 1991. Valtio maksoi luopumiseläkkeet kokonaisuudessaan.

Vuosien 1939 - 1945 sotiin osallistuneet miehet ja naiset saavat tietyin edellytyksin rintamaveteraanien varhaiseläkkeen. Sitä maksetaan ennen varsinaista vanhuuseläkettä. Rintamaveteraani on henkilö, jolla on rintamasotilastunnus tai rintamapalvelustunnus.

Rintamaveteraanien varhaiseläke on yhtä suuri kuin työeläke, jonka veteraani saisi, jos hän tulisi työkyvyttömäksi. Vuonna 1992 keskiarvo oli 8 338 markkaa kuukaudessa. Rintamaveteraanien varhaiseläkettä saavien määrä on laskenut nopeasti, vuoden 1992 lopussa noin 170:een, koska useimmat ko. ikäryhmään kuuluvat ovat siirtyneet vanhuuseläkeläisiksi (taulukko 48). Menoja kertyi 12 miljoonaa markkaa, mikä oli reaalisesti yli puolet vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Rintamasotilaseläkettä maksetaan 55 - 59-vuotiaille rintamamiehille ja rintamapalvelukseen osallistuneille naisille ja rintamapalveluun osallistuneille työvelvollisille alentuneen työkyvyn ja tulojen vähäisyyden perusteella. Myös 60 - 64-vuotiaat rintamamiehet ja -naiset saavat eläkkeen tulojen vähäisyyden perusteella. Eläkkeen lisäksi he voivat saada asumistukea.

Rintamasotilaseläkeläisten määrä on vähentynyt alle sadan useimpien täyttäessä vanhuuseläkeiän (taulukko 48). Vuonna 1992 keskimääräinen rintamasotilaseläke oli 2 925 markkaa kuukaudessa.

Rintamalisää ja ylimääräistä rintamalisää voidaan maksaa kansaneläkettä saavalle rintamasotilaille, rintamapalvelukseen osallistuneelle naiselle, linnoitusrakentajana toimineelle työvelvolliselle sekä vuoden 1918 sodan nais- ja miespuolisille veteraaneille.

Vuoden 1992 lopussa rintamalisiä sai noin 243 300 henkilöä. Menoja näistä lisistä oli hieman enemmän kuin edellisenä vuonna, 1,1 miljardia. Valtio maksoi nämä menot.

8.1.1.4. Perhe-eläkkeet

Leskellä ja lapsilla on oikeus kahteen lakisääteiseen eläkkeeseen: työeläkkeeseen ja yleiseen perhe-eläkkeeseen. Ne riippuvat määrältään toisistaan. Erilaisilla vapaaehtoisilla vakuutusilla työeläkkeen lisäedut täydentävät lakien ja sopimusten antamaa turvaa. Perhe-eläkeuudistuksen jälkeen, joka toteutui 1.7.1990, perhe-eläke myönnetään julkisilla ja yksityisillä aloilla samoin edellytyksin. Sen voivat saada alle 18-vuotiaat lapset ja alle 65-vuotias mies- tai naispuolinen leski.

Työeläkkeen perhe-eläkettä maksetaan leskelle, kun avioliitto on solmittu ennen kuin edunjättäjä on täyttänyt 65 vuotta ja kun leskellä on tai on ollut yhteinen lapsi edunjättäjän kanssa. Lesken eläke lakkaa uuden avioliiton vuoksi vain, jos leski on uudelleen avioituisaan alle 50-vuotias. Lapseton leski saa perhe-eläkettä, jos leski on edunjättäjän kuollessa vähintään 50-vuotias tai hän on pitkäaikaisesti työkyvytön ja ollut avioliitossa ennen edunjättäjän kuolemaa ainakin 5 vuotta ja että avioliitto on solmittu ennen kuin leski oli täyttänyt 50 vuotta. Lapsi saa perhe-eläkkeen, jos hän on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Lapsen eläke päättyy lapsen täyttyessä 18 vuotta.

Lesken osuus edunjättäjän eläkkeestä on 17-50 prosenttia sen mukaan, kuinka monta lasta on edunsaajana. Perhe-eläke on edunjättäjän eläkkeen suuruinen silloin, kun edunsaajina on leski ja vähintään kaksi lasta. Jos edunjättäjä kuollessaan ei ole eläkkeellä, lasketaan perhe-eläke työkyvyttömyyseläkkeestä, johon hänellä olisi ollut oikeus kuolinhetkellä.

Kansaneläkkeessä leskelle ensimmäiseltä kuudelta kuukaudelta maksettavaa eläkettä sanotaan alkueläkkeeksi ja sen jälkeistä eläkettä jatkoeläkkeeksi. Leski, jolla on huollettavanaan lapsi saa aina jatkoeläkkeen. Perhe-eläkettä ei makseta samalta ajalta kuin kansaneläkettä tai rintamasotilaseläkettä. Leskeneläke lakkaa, kun leski täyttää 65 vuotta tai solmii alle 50-vuotiaana uuden avioliiton. Alle 40-vuotiaan lesken jatkoeläke lakkaa, kun lapsi täyttää 16 vuotta. Myös lapsi saa perhe-eläkettä, jos hän on edunjättäjän kuollessa alle 18-vuotias. Opiskelevalla alle 21-vuotiaalla lapsella on myös oikeus perhe-eläkkeeseen.

Kansaneläkkeen leskeneläkkeen alkueläkkeen muodostavat vuonna 1992 pohjaosa 425 markkaa kuukaudessa ja lesken muista tuloista riippuva lisäosa, jonka täysi määrä oli 1988. Lapsen eläkkeen perusmäärä oli 250 markkaa kuukaudessa. Lisäksi alle 18-vuotias lapsi voi saada täydennysmäärän, joka oli enintään 334 markkaa kuukaudessa. Jos lapsen molemmat vanhemmat ovat kuolleet, lapsen eläke maksetaan kummankin vanhemman jälkeen.

Edunsaajille saman edunjättäjän jälkeen eri järjestelmistä maksettavat perhe-eläkkeet yhteensovitetaan keskenään.

Leskeneläkkeiden määrä on kasvanut tasaisesti vuosi vuodelta, mutta lapsen eläkkeiden määrä on pysytellyt viime vuosina noin 29 000:ssa (taulukko 49). Lesken eläkkeen keskieläke oli 2 025 markkaa ja lapsen eläkkeen keskieläke 1 400 markkaa kuukaudessa. Eläkesovituksen takia noin kolmannes leskeneläkkeistä oli suuruudeltaan 0 markkaa. Kaikkiaan perhe-eläkkeistä oli menoja lähes 6,0 miljardia markkaa. Työnantajat kustansivat suurimman osan perhe-eläkkeiden menoista, mutta myös valtio ja vakuutetut maksoivat osan. Rahastoista käytettiin noin 750 miljoonaa markkaa perhe-eläkkeiden rahoittamiseen.

Taulukko 49. Perhe-eläkkeiden saajat vuosina 1980 - 1992

	Leskeneläke lkm	Lapseneläke lkm	osuus 0-19 v, %
1980	121435	45842	3,2
1985	162229	33274	2,4
1990	194784	28429	2,2
1991	203718	28744	2,2
1992	212427	29080	2,2

Lähde: ETK ja KELA

8.1.2. Sotilastapaturmakorvaukset ja tapaturmaeläkkeet

8.1.2.1. Sotilastapaturma ja -vammakorvaukset

Varusmiespalveluksessa ja palveluun liittyvissä olosuhteissa sattuneiden tapaturmien ja ilmenneiden palvelussairauksien korvaukset suoritetaan 1.1.1991 alkaen sotilastapaturmalain perusteella. Sotainvalidien ja muiden ennen 1.1.1991 vammautuneiden tai sairastuneiden varusmiesten sekä heidän omaistensa korvaukset suoritetaan edelleen sotilasvammalain mukaan.

Varusmiespalveluksessa vahingoittuneelle korvataan sairaanhoitokulut ja maksetaan päivärahaa. Vamman aiheuttaneesta haitasta maksetaan haittarahaa. Haittaraha ja päiväraha myönnetään samoilla edellytyksillä ja samansuuruisena kuin lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa. Samoin kuntoutustoimenpiteet ja kodinhoidon lisäkustannukset. Tapaturmaeläke korvaa ansionmenetystä sotilastapaturman tai palvelussairauden aiheuttaman pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aikana. Kuoleman tapauksessa omaisille maksetaan perhe-eläkettä ja hautausapua.

Päiväraha, fysioterapian ajalta maksettava ansiomenetykskorvaus, tapaturmaeläke ja perhe-eläke ovat saajalleen verollista tuloa. Muut korvaukset ovat verotonta tuloa.

Sotilasvammalain mukaiset korvaukset ovat samantyyppisiä kuin sotilastapaturmalain korvaukset, mutta suuruudeltaan hieman pienempiä. Toisaalta ne ovat verotonta tuloa.

Sotilastapaturma- ja -vammamenot kasvoivat edellisestä vuodesta reaalisesti 7,5 prosenttia. Kaikkiaan korvauksia maksettiin 2,1 miljardia, jotka valtio kustansi kokonaan.

8.1.2.2. Tapaturmavakuutuksen eläkkeet

Tapaturmaeläke korvaa ansionmenetyksen työtapaturman tai ammattitaudin aiheuttaman pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aikana. Täysin työkyvyttömälle työntekijälle maksettava eläke on 85 prosenttia vuosityöansiosta. Vuonna 1992 näitä eläkkeitä maksettiin 840 miljoonaa markkaa, joka oli reaalisesti 14 prosenttia edellisvuotta enemmän. Työnantajat maksoivat näistä menoista valtaosan.

8.1.3. Muu toimeentuloturva

Muu toimeentuloturva koostuu vammaistuesta, hautausavustuksesta, ryhmähenkivakuutuksesta sekä erilaisista pienistä korvauksista.

8.1.3.1. Vammaistuki

Vammaistuki (aikaisemmin invalidiraha) maksetaan 16 - 64-vuotiaalle henkilölle, joka ei saa eläkettä. Tukea maksetaan haitan, tarvittavien palvelujen ja elinkustannusten korvaamiseksi. Taloudellinen tila ei vaikuta tuen suuruuteen. Tuki voidaan myöntää määrääjäksi tai toistaiseksi, mutta sitä ei makseta yli kolme kuukautta kestävästä laitoshoidon aikana.

Vammaistuki oli porrastettu avun tarpeen ja erityiskustannusten mukaan kolmeen ryhmään. Vuonna 1992 tuen suuruus oli 396 - 1 716 markkaa kuukaudessa ja tuki oli verotonta tuloa. Tuen saajien määrä on noussut tasaisesti vuosi vuodelta (taulukko 50). Vuoden 1992 lopussa sitä sai 11 500 henkilöä yhteensä 165 miljoonaa markkaa. Vakuutetut maksoivat vammaistuesta lähes puolet, työnantajat 40 prosenttia ja valtio loput.

Taulukko 50. Vammaistuen (invalidirahan) saajat vuosina 1980 - 1992

	Lukumäärä
1980	10600
1985	8360
1990	10220
1991	10970
1992	11499

Lähde: KELAn tilastollinen vuosikirja

8.1.3.2. Hautausavustus

Hautausavustusta maksetaan kansaneläkelain perusteella leskelle tai kuolinpesälle. Vuonna 1992 täysi avustus 4 237 markkaa maksettiin, jos edunjättäjä ei ollut kansaneläkkeellä. Avustus oli pienempi, jos edunjättäjä oli ollut eläkkeellä enintään vuoden. Jos edunjättäjä oli saanut ennen kuolemaansa kansaneläkettä yli vuoden, avustusta ei maksettu.

Hautausavustus ei yleensä sisälly ansioeläkelakien mukaisiin etuuksiin. Se voidaan kuitenkin liittää TEL:n etuuksiin lisäeläkevakuutuksella. Hautausavustuksen määrä voi olla edunjättäjän eläkepalkka yksin-, kaksin- tai kolminkertaisena. Hautausavustus voi sisältyä myös MEL:n eläketurvaan sekä joihinkin valtion vanhoihin eläkkeisiin. Myös työnantajan yhteydessä toimivat sairauskassat voivat myöntää jäsenilleen hautausavustusta.

Vuonna 1992 hautausavustuksia maksettiin yhteensä 29 miljoonaa markkaa. Työnantajat ja vakuutetut rahoittivat hautausavustukset suurimmaksi osaksi.

8.1.3.3. Työntekijäin ryhmähenkivakuutus

Työntekijäin ryhmähenkivakuutukseen kuuluvat vähäisin poikkeuksin työntekijät, joille työnantaja on velvollinen järjestämään työeläketurvan. Osalle julkisen sektorin työntekijöistä sama henkivakuutusturva on järjestetty taloudellisen tuen nimellä. Maatalousyrittäjät tulivat ryhmähenkivakuutukseen mukaan 1.1.1989. Muut yrittäjät eivät kuulu vakuutuksen piiriin. Työntekijä ei kuulu vakuutuksen piiriin siirryttyään vanhuuseläkkeelle tai työsuhteen päätyttyä hänen täytettyään 65 vuotta. Työntekijä säilyy työ- tai virkasuhteen päätyttyä vakuutettuna kolme vuotta.

Korvaukseen on ensisijaisesti oikeus työntekijän puolisoilla ja alle 18-vuotiailla lapsilla. Myös ammattiin opiskelevilla 18 - 21-vuotiailla sekä edunjättäjän vanhemmilla on joissain tapauksissa oikeus korvaukseen.

Korvaussumma muodostuu perussummasta sekä lapsi- ja tapaturmakorotuksesta. Vuonna 1992 perussumma oli 17 820 - 66 900 markkaa riippuen vakuutetun iästä. Lisäksi maksettiin 29 000 markan suuruinen lapsikorotus jokaisesta lapsesta. Vakuutetun kuoltua tapaturmaisesti korotettiin korvausta 50 prosenttia. Korvaukset olivat verovapaata tuloa.

Vuonna 1992 ryhmähenkivakuutuksen menot olivat lähes 260 miljoonaa markkaa, jotka työnantajat maksoivat.

8.2. Palvelut

Kunnat vastaavat vanhusten- ja vammaishuollon palvelujen järjestämisestä. Vanhusten ja vammaisten tarvitsemat palvelut riippuvat paljolti siitä, asuvatko he yksin vai jossain laitoksessa. Suurin osa vanhuksista asuu tavallisessa asunnossa. Vanhusten ja vammaisten asuminen kotona pyritään turvaamaan mahdollisimman pitkään ja sitä varten on viime vuosina kehitetty asumis- ja tukipalveluja.

8.2.1. Vanhainkodit

Kunnat (ja muutamat yksityiset) ylläpitävät vanhainkoteja. Niissä henkilökunta huolehtii vanhusten hoidosta ympäri vuorokauden, mutta varsinaista sairaanhoitoa ei vanhainkodeissa anneta. Vanhainkodeissa pitkäaikaisesti hoidettavien vanhusten hoidon tarve lisääntynee, sillä asumis- ja tukipalvelujen kehittyessä laitoshoidon tullaan entistä huonokuntoisempana. Vanhainkotitoimintaa on viime vuosina kehitetty. Uusia muotoja ovat vanhusten päivähoito, lyhytaikainen kuntouttava hoito sekä laitosten ja avopalvelukeskusten yhdistäminen.

Asukkaat maksavat hoidostaan vanhainkodissa. Sen suuruus riippuu tuloista. Vuonna 1992 maksut olivat lyhytaikaisessa hoidossa seuraavat: 115 markkaa/päivä ja päivä- tai yöhoidosta 58 markkaa/päivä. Pitkäaikaishoidon maksun yläraja oli 6 000 markkaa kuukaudessa.

Vuonna 1992 oli kuntien omia ja yksityisiltä hankittuja ympärivuorokautisia vanhainkotien hoitopaikkoja yhteensä noin 25 350 eli noin 9 prosentille 75 vuotta täyttäneistä. Paikkojen määrä on vähennetty viimeisten kymmenen vuoden aikana, kun vanhustenhoidossa on pyritty siirtymään laitoshoidosta avohoitoon. Samalla on tilalle tullut muita hoitomuotoja, kuten palveluasuntoja ja kotipalveluja. Yli 84-vuotiaista noin joka viides oli vanhainkodissa hoidossa (taulukot 51 ja 52).

Taulukko 51. Vanhusten asumispalvelut vuosina 1980 - 1992

	Vanhusten palveluas- mispaiikkoja	Vanhainkodeissa	
		asukkaita vuo- den lopussa	paikkoja 1000 yli 74-v. kohti
1980	-	26284	133
1985	-	25377	102
1990	7900*	26621	94
1991	8200*	25787	90
1992	8850*	25349	87

* arvio

Lähde: KETI ja Sosiaalihoolto 1980

Taulukko 52. Vanhainkotien asukkaat 31.12.1992

	Lukumäärä	Osuus ikäryhmästä %
Vanhainkodissa asuvat		
- alle 65-v.	853	
- 65 - 74 v.	3139	1
- 75 - 84 v.	10868	5
- yli 84 v.	10489	18

Lähde: KETI

Vuonna 1992 oli vanhainkotien menot yhteensä 3,2 miljardia, mikä oli reaalisesti 3 prosenttia vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Valtio ja kunnat maksoivat menoista suurimman osan, käyttäjät maksoivat menoista noin 21,5 prosenttia.

8.2.2. Vanhusten palveluasunnot

Laitoshoidon määrän kasvattamisen sijasta pyritään voimakkaasti lisäämään palveluasumista. Vanhusten palveluasumisessa vanhuksat saavat kotipalvelua ja kotisairaanhoidoa. Lisäksi heillä on ympärivuorokautinen mahdollisuus saada tarvittaessa ulkopuolista apua. Vuonna 2000 palveluasuntoja arvioidaan tarvittavan 3 prosentille 65 vuotta täyttäneistä eli noin 22 500 palveluasuntoa.

Vuonna 1992 palveluasuntopaikkoja oli noin 8 850 (taulukko 51). Palveluasumisen menot ovat kasvaneet vuosi vuodelta paikkojen lisäämisen vuoksi. Vuonna 1992 menot olivat 120 miljoonaa markkaa, joka oli reaalisesti 15 prosenttia edellisvuotta enemmän. Suurimmat rahoittajaryhmät olivat valtio ja kunnat, käyttäjät maksoivat kustannuksista 21 prosenttia.

8.2.3. Vaikeavammaisten palveluasuminen

Vammaisilla, jotka eivät tule toimeen ilman jatkuvaa ulkopuolista apua, on mahdollisuus palveluasumiseen. Vuonna 1992 oli kuntien omia ja yksityisiltä hankittuja asuntopaikkoja noin 730 ja niistä oli menoja 92 miljoonaa markkaa. Kunnat ja valtio jakoivat kustannukset.

8.2.4. Vammaisten ammattikoulut ja lasten koulut

Vammaisen lapsen perus- ja ammattikoulutus järjestetään kunnan peruskouluissa tarvittavien kuntoutus- ja tukipalveluiden avulla. Vaikeammin vammautuneita lapsia varten on erityiskouluja, kuten kuulo- ja liikuntavammaisille tarkoitettuja. Ammattikoulutusta varten on kunnilla ja järjestöillä erityisiä vammaisille tarkoitettuja kouluja.

Vuonna 1992 näiden erityiskoulujen menot olivat 235 miljoonaa markkaa, jonka valtio maksoi kokonaan.

8.2.5. Vammaispalvelut

Vammaispalvelulain mukaan kunnat vastaavat tämän lain mukaisten palveluiden tuottamisesta. Asunnon muutostöitä koskeva järjestämisvelvollisuus tuli voimaan vuonna 1988. Palveluasumisen ja kuljetuspalveluiden osalta laki tuli voimaan vuonna 1992. Oikeus tulkkipalveluihin tulee voimaan vuoden 1994 alusta.

Vammaisen asumista omassa kodissa edistetään kustantamalla asunnon muutostöitä, joilla poistetaan tai lievennetään vammaisuudesta aiheutuvia asumishaittoja. Lisäksi korvataan päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden kustannuksista pääsääntöisesti puolet.

Kuljetus- ja tulkkipalveluilla tuetaan vaikeavammaisen henkilön työssä käyminen, asioiminen, opiskelu, virkistys ja yhteiskunnallinen osallistuminen. Jos vammaisen henkilö tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua kotona jokapäiväiseen elämään, voidaan henkilökohtaisen avustajan palkkakustannukset korvata. Myös ylimääräiset vaatetus- ja ravintokustannukset voidaan korvata.

Päävastuu vammaisten työllistämispalveluista kuuluu työvoimaviranomaisille. Invalidihuoltona järjestetään kuitenkin erityisiä suojatyöpaikkoja.

Vammaispalvelulain voimaan tulo näkyy näiden menojen nopeana kasvamisena - kaikista edellä mainituista vammaispalveluista oli vuonna 1992 menoja 604 miljoonaa markkaa. Kustannukset jakaantuivat lähinnä valtiolle ja kunnille.

8.2.6. Kotipalvelut

Kotipalveluihin kuuluu kolme palvelumuotoa: Kodinhoitoapu, tukipalvelut ja kotihoidon tuki. Sama kotitalous voi käyttää kahta tai useampaa palvelua samanaikaisesti.

Kunta antaa kotipalveluita vanhuksen tai vammaisen ollessa kykenemätön suoriutumaan itsenäisesti päivittäisistä toiminnoista kodissaan. Siihen kuuluu muun muassa huolehtiminen ruokailusta, hygieniasta ja terveydenhoidosta sekä asunnon siisteydestä.

Tukipalveluita ovat ateria-, siivous-, kuljetus-, vaatehuolto-, kylvetys-, saattaja- sekä sosiaalista kanssakäymistä edistävät palvelut. Kotihoidon tuella tarkoitetaan sosiaalilautakunnan ja yksityisen henkilön välillä tehtävään sopimukseen perustuva vanhuksen, vammaisen tai pitkäaikaissairaana kotona tapahtuvaa hoitoa, josta maksetaan korvausta hoitajalle.

Kotipalveluhenkilökuntaa oli vuonna 1992 noin 13 000 kokopäiväistä kotiavustajaa ja kodinhoitajaa. Kodinhoitoapua saaneiden kotitalouksien lukumäärä on viime vuosina vähentynyt 171 000:een, josta noin 60 prosenttia oli vanhuskotitalouksia. Vaikka kotipalveluita saaneiden vanhuskotitalouksien määrä onkin laskenut viime vuosina, on käyntien määrä vastaavasti lisääntynyt. Palveluita pyritään edelleen kohdentamaan niitä eniten tarvitseville. Kotipalveluiden arvioidaan lisääntyvän vanhusten määrän kasvun ja laitoshoidon vähentämisen vuoksi.

Tukipalveluasiakkaita oli vuonna 1992 noin 128 000 ja kotihoidon tuen saajia vajaat 18 900 (taulukko 53). Tuen saajien määrä on laskenut vuosittain selvästi, mutta tukipalveluasiakkaiden määrä on vaihdellut. Yleisin tukipalvelu on ateriapalvelu, sitä sai yli 60 prosenttia tukipalveluja saaneista kotitalouksista.

Taulukko 53. Kotipalvelut vuosina 1980 - 1992

	Kodinhoito henkilökunta	Kodinhoitoapua saaneet				Tukipal- veluja saaneet	Kotihoi- don tukea saaneet
		Kaikki	Vanhuus- kotita- taloudet	Lapsi- perheet	Vammais- kotita- taloudet		
1980	7953	167762	-	-	-	-	-
1985	10410	204422	116950	65554	-	74361	9793
1990	13021	201837	124009	51433	7915	200939	21032
1991	13115	190283	119426	48017	678	113912	20418
1992	13026	170728	105639	41670	7090	127999	18860

Lähde: KETI ja Sosiaalihuolto 1980

Vuonna 1992 vanhusten ja vammaisten kotipalvelujen menot olivat 2,0 miljardia markkaa, joka oli edellisvuoden tasoa. Asiakkaiden osuus rahoituksesta nousi 14 prosenttiin. Valtio ja kunnat maksoivat loput.

8.2.7. Kehitysvammaisten palvelut

Kehitysvammaisille on järjestetty omia erityispalveluja, kuten palveluasuntoja, perhehoitoa, työtoimintaa, päivätoimintaa ja erityisopetusta. Ensimmäisessä pyritään kuitenkin poistamaan niitä tekijöitä, jotka estävät kehitysvammaisia käyttämästä yleisiä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Kehitysvammaiset saattavat saada myös vammaispalvelulain tarkoittamia palveluita.

Taulukko 54. Kehitysvammaisten palvelut vuosina 1980 - 1992

	Laitos- paikat	Palvelu- asunto- paikat	Perhehoito- asiakkaita vuoden aikana	Työtoi- minta paikat	Päivätoi- minta asiakkaat	Erityis- opetus asiakkaat
1980	-	-	-	-	-	-
1985	4915	1048	868	4423	-	-
1990	4389	2361	2099	7013	2342	833
1991	4854	2787	2267	6496	1912	846
1992	4866	2975	2220	6567	2043	879

Lähde: KETI

Kehitysvammahuollossa avohuollon lisääminen on keskeinen pyrkimys. Lasten sekä nuorten laitossijoituksia pyritään välttämään. Asuntola- ja perhehoitopaikkoja on lisätty huomattavasti, molempien määrä on lähes kolminkertaistunut vuodesta 1985 (taulukko 54). Kehitysvammaisten opetus järjestetään pääsääntöisesti peruskouluopetuksena, mutta syvästi kehitysvammaisille järjestetään erityisopetusta. Aikuisille, jotka eivät voi sijoittua normaaliin työelämään tai muuhun suojatyöhön, järjestetään työtoimintaa. Työtoiminnassa on viime vuosina ollut paikkoja noin 6 500:lle kehitysvammaiselle.

Vuonna 1992 kehitysvammaisten palveluista oli menoja yhteensä 1 760 miljoonaa markkaa, josta runsas puolet käytettiin kehitysvammalaitoksiin. Kunnat kustansivat noin puolet kehitysvammaisten palveluiden menoista. Käyttäjät itse maksoivat vajaat 8 prosenttia ja valtio maksoi menoista loput.

8.2.8. Kuntoutus

Rintamaveteraanien kuntoutuksen tarkoituksena on ikääntyvien veteraanien toimintakyvyn ylläpitäminen. Jokaisella rintamaveteraanilla on mahdollisuus kuntoutukseen. Vähintään 30 prosentin haitta-asteen omaavat sotavammaiset ovat oikeutettuja vuosittain neljän viikon pituiseen kuntoutukseen. Lievemmin vammaiset sotainvalidit pääsevät kuntoutukseen kahden vuoden välein enintään kahdeksi viikoksi. Kuntoutusta järjestetään kuntoutuslaitoksissa ja kylpylöissä sekä avokuntoutuksena terveyskeskuksissa ja yksityisissä laitoksissa. Myös veteraanien puolisoita kuntoutetaan.

Vuonna 1992 kuntoutettiin noin 24 200 rintamaveteraania ja noin 25 800 sotainvalidia. Määrät ovat lisääntyneet vuosi vuodelta. Kunnille korvattiin valtion varoista tästä toiminnasta aiheutuneet kulut. Vuonna 1992 näitä kuntoutusmenoja oli kaikkiaan 290 miljoonaa markkaa, joka oli edellisen vuoden tasoa.

Vuoden 1991 lokakuussa tuli voimaan kuntousuudistus. Kansaneläkelaitos on velvollinen järjestämään vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta ja vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta. Henkilö voi saada nämä palvelut myös tapaturma-, liikenne-, sotilasvamma- tai sotilastapaturmavakuutuksen perusteella.

Kuntoutus edellyttää yleensä kokonaisvaltaista kuntoutussuunnitelmaa.

Vuonna 1992 Kelan kulut vajaakuntoisten ammatillisesta ja vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta olivat 230 miljoonaa markkaa.

8.2.9. Järjestöjen tukeminen

Vuonna 1992 raha-automaattiyhdistys ja kunnat tukivat aistiviallisten, vanhustenhuollon ja invalidihuollon järjestöjä yhteensä 192 miljoonalla markalla. Tämä oli hieman enemmän kuin edellisenä vuonna.

8.3. Verovähennykset

Valtion ja kunnan verotuksessa myönnettiin vuonna 1992 invalidivähennys, jonka vaikutus verotuloihin laskettiin olevan valtion verotuksessa 220 miljoonaa markkaa ja kunnan verotuksessa 200 miljoonaa markkaa. Verovähennyksen vaikutusta ei ole laskettu mukaan sosiaalimenojen loppusummaan.

9. MUU SOSIAALITURVA

Muu sosiaaliturva koostuu pääasiassa toimeentulosta, päihdehuollosta ja raittiustyöstä sekä pakolaishuollosta.

Pääryhmän menot vuonna 1992 olivat lähes 3,4 miljardia markkaa, mikä oli reaalisesti 8,5 prosenttia edellisvuotta enemmän. Erityisesti kasvoivat toimeentulotuen ja pakolaishuollon menot. Päihdehuollon ja raittiustyön menot laskivat yhteensä yli 20 prosenttia (taulukko 55).

Taulukko 55. Muu sosiaaliturva -pääryhmän menot vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin %	Muutos kiintein hinnoin %
MUU SOSIAALITURVA	3370	11,3	8,5
TOIMEENTULOTURVA	1731	17,2	14,3
- Toimeentulotuki	1665	17,8	14,9
- Sotilasavustukset	31	14,8	12,0
- Kotiuttamisraha	10	11,1	8,4
- Muu toimeentuloturva	26	-7,1	-9,4
PALVELUT	1639	5,7	3,1
- Päihdehuolto ja raittiustyö	437	-19,1	-21,1
- Raittiustyö	53	-57,9	-59,0
- Pav-huolto	352	-8,1	-10,4
- Järjestöjen tukeminen	32	0,0	-2,5
- Pakolaishuolto	401	37,3	33,9
- Muut sosiaalipalvelut	801	11,4	8,6

9.1. Toimeentuloturva

9.1.1. Toimeentulotuki

Toimeentulotuki on tarkoitettu täydentämään toimeentuloa silloin, kun tulot eivät riitä kohtuullisiin elinkustannuksiin. Tukea voidaan maksaa myös, jos sosiaalietuuden maksaminen on viivästynyt.

Toimeentulotuki muodostuu laskennallisesta perusosasta ja erikseen huomioon otettaviin menoihin annettavasta tuesta. Jos niiden yhteismäärä on suurempi kuin perheen käytettävissä olevat tulot, erotus maksetaan toimeentulotukena. Perusosan suuruuteen vaikuttavat perheen koko, lasten ikä ja kuntaryhmä. Perusosan suuruus on yksinäisellä henkilöllä 80 prosenttia kansaneläkkeen ja täyden lisäosan yhteismäärästä. Muiden henkilöiden perusosa määritellään yksinäisen henkilön perusosasta.

Vuonna 1992 uudistettu perusosa yksinäiselle henkilölle tai yksinhuoltajalle oli 1 930 markkaa kuukaudessa (ensimmäisessä kuntaryhmässä), johon lisättiin kustakin lapsesta 483 - 1 158 markkaa riippuen lasten lukumäärästä ja iästä. Lisäksi otettiin huomioon muun muassa asumiseen, terveydenhuoltoon, työmatkoihin ja lasten päivähoidon liittyviä menoja. Toimeentulotuki oli verotonta tuloa.

Toimeentulotukea saavien määrä ja nuorten osuus tukea saavista ovat laman myötä nousseet nopeasti. Vuonna 1992 toimeentulotukea sai lähes 260 000 kotitaloutta, joista 41 prosentissa oli perheen huoltaja alle 30-vuotias (taulukko 56). Tuen suuruus ja sen saannin keskimääräinen aika ovat pysyneet ennallaan.

Taulukko 56. Toimeentulotukea saaneet kotitaloudet vuosina 1980 - 1992

	Kotitaloudet vuoden aikana	Alle 30-v. osuus saajista	Yli 30-v, osuus saajista v.1992 hinnoin	Keskim. aika kk	Tuki keskim. mk/kk*
1980	92306	32	68	..	..
1985	129252	36	64	3,7	1137
1990	181604	36	64	3,9	1528
1991	222653	39	61	3,9	1609
1992	258864	41	59	3,9	1631

* Ilman Helsinkiä

Lähde: Sosiaalihuolto 1980 ja STAKES

Vuonna 1992 toimeentulotukimenot olivat 1 665 miljoonaa markkaa, mikä oli reaalisesti 15 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Kunnat ja valtio maksoivat tuen.

9.1.2. Sotilasavustukset

Sotilasavustusta voidaan maksaa aseellisessa, aseettomassa tai siviilipalveluksessa olevan asevelvollisen omaisille. Avustuksen tarkoituksena on turvata asevelvollisen omaisille toimeentulo silloin, kun asevelvollinen ei voi siitä huolehtia sekä turvata käytössä olevan asunnon säilyminen.

Sotilasavustuksen ns. perusavustuksen määrä on ensimmäisen tuen saajan osalta enintään yksinäiselle henkilölle paikkakunnalla maksettavan kansaneläkkeen pohjaosan ja täyden lisäosan suuruinen. Avustus maksetaan tulojen ja menojen välisen erotuksen mukaisesti. Sotilasavustusta maksetaan myös kohtuullisiin asumiskustannuksiin. Sotilasavustusta saattaa saada lisäksi muun muassa sairauskustannuksiin, terveydenhoitomenoihin ja lapsen hoitokustannuksiin. Sotilasavustus oli verotonta tuloa.

Vuonna 1992 sotilasavustuksia maksettiin yhteensä noin 6 420 kotitaloudelle, mikä oli 1000 kotitaloutta enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Myös menot kasvoivat 12 prosentilla 31 miljoonaan markkaan. Valtio ja kunnat rahoittivat nämä menot.

9.1.3. Kotiuttamisraha

Kotiuttamisraha maksetaan kaikille varusmiehille, aseettomina palveleville ja siviilipalvelusmiehille palveluksen päättyessä. Vuonna 1992 sen suuruus oli 300 markkaa ja tulo oli verotonta.

Vuonna 1992 kotiuttamisrahoja maksettiin 10 miljoonan markan verran. Valtio rahoitti nämä menot.

9.2. Palvelut

9.2.1. Päihdehuolto ja raittiustyö

Päihdehuoltoa toteutetaan osana sosiaalityötä sosiaalitoimistoissa, kotipalveluissa, vanhustenhuollossa sekä terveydenhuollossa. Lisäksi on erityisesti päihdehuoltoon tarkoitettuja palveluita. Näitä ovat polikliiniset avohoitoyksiköt, A-klinikat ja nuoriso-asetat sekä laitoshoitopalvelut katkaisuhuoltoasemilla ja kuntoutusyksiköissä. Päihdehuollollisia asumis- palveluita järjestetään muun muassa hoito- ja huoltokodeissa. Lisäksi on ensisuo- jia.

Kaikkiin päihdehuollon palveluihin voi hakeutua oma-aloitteisesti. Tahdosta riippumattomaan hoitoon päihteiden ongelmakäyttäjä voidaan määrätä joko terveysvaaran tai väkivaltaisuuden perusteella.

Vuonna 1992 päihteiden väärinkäyttäjien huoltoon käytettiin 352 miljoonaa markkaa, menot vähenivät reaalisesti yli 20 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Palveluiden käyttäjät maksoivat menoista 10 prosenttia. Kunnat ja valtio rahoittivat loput menot.

9.2.2. Pakolaishuolto

Vuodesta 1986 lukien on valtioneuvosto vahvistanut vuosittaisen pakolaiskiintiön, joka on viime vuosina ollut 500. Kiintiöpakolaisten lisäksi Suomeen tulee turvapaikkaa hakevia. Kiintiöpakolaisten ja myönteisen päätöksen saaneiden turvapaikan hakijoiden perheenjäsenillä on oikeus saada turvapaikka. Suomen vastaanottamien pakolaisten ja turvapaikkaa hakevien määrä kasvoi 1980-luvun loppupuolella erittäin voimakkaasti. Vuonna 1992 Suomi vastaanotti noin 2 350 pakolaista. Turvapaikkaa haki noin 3 630 pakolaista. Hakemusten käsittely vie aikansa, samana vuonna myönteisen päätöksen sai 479 hakijaa (taulukot 57 ja 58).

Taulukko 57. Suomen vastaanottamat pakolaiset vuosina 1985 - 1992

	Lukumäärä
1985	25
1990	858
1991	1366
1992	2349

Lähde: STM, pakolaistoimisto

Taulukko 58. Suomeen saapuneet turvapaikan hakijat vuosina 1985 - 1992

	Turvapaikan hakijat	Myönteiset ratkaisut
1985	18	9
1990	2743	108
1991	2137	1700
1992	3634	479

Lähde: Sisäasiainministeriö

Turvapaikanhakijoille on perustettu vastaanottokeskuksia, joissa he voivat asua sen ajan, kun heidän hakemustaan käsitellään. Tältä ajalta heille voidaan maksaa harkinnanvaraista toimeentulotukea. Myönteisen päätöksen saaneet sijoitetaan kuntiin, joissa heille järjestetään asunto, koulutusta ja terveydenhuolto.

Vuonna 1992 pakolaishuollon menot olivat 400 miljoonaa markkaa, mikä oli kolmannes edellisvuotta enemmän. Valtio maksoi kaikki pakolaishuollon kulut.

9.2.3. Muut sosiaalipalvelut

Muut sosiaalipalvelut koostuvat lähinnä sosiaalitoimistojen yleisistä menoista, joita oli vuonna 1992 noin 800 miljoonaa markkaa. Valtio ja kunnat jakoivat menot, asiakkaiden osuuden ollessa vajaat 3 prosenttia.

10. HALLINTO

Hallintomenot jaetaan valtion, kuntien ja vakuutuslaitosten menoihin. Yhteensä ne olivat vajaat 4,6 miljardia markkaa vuonna 1992, joka oli 300 miljoonaa markkaa edellistä vuotta vähemmän (taulukko 59).

Taulukko 59. Hallinto-pääryhmän menot vuonna 1992 ja muutos vuodesta 1991

	Menot milj. mk	Muutos käyvin hinnoin, %	Muutos kiintein hinnoin, %
HALLINTO	4557	-2,4	-4,8
- Valtio	393	0,3	-2,1
- Kunnat	1249	-5,7	-8,1
- Vakuutuslaitokset	2915	-1,2	-3,7

10.1. Valtio

Valtion hallintomenot muodostuvat sosiaali- ja terveysministeriön, sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (STAKES), tapaturmaviraston, työttömyysturva- ja tarkastuslautakunnan, terveydenhuollon oikeusturvakeskuksen, työvoimaministeriön ja asuntohallituksen menoista. Yhteensä ne tekivät noin 390 miljoonaa markkaa vuonna 1992, joka oli samaa tasoa kuin vuotta aikaisemmin.

10.2. Kunnat

Kuntien hallintomenot koostuvat sosiaali- ja terveydenhuollon hallinnon menoista. Yhteensä ne olivat noin 1 250 miljoonaa vuonna 1992, joka oli noin 75 miljoonaa vähemmän kuin edellisenä vuonna. Kolmeneljäsosa menoista koostui sosiaalihuollon menoista.

10.3. Vakuutuslaitokset

Vakuutuslaitosten menot muodostuvat lähinnä Kansaneläkelaitoksen, eri eläkejärjestelmien, tapaturmavakuutuksen ja työttömyyskassojen toimintakuluista. Vuonna 1992 nämä menot olivat yhteensä 2,9 miljardia markkaa, mikä oli runsas 200 miljoonaa vähemmän kuin vuonna 1991.

11. SOSIAALIMENOLASKELMA

Taulukko 60. Sosiaalimenot ja niiden rahoitus vuonna 1992 milj. mk

	Menojen käyttötarkoitus	Menot kaikkiaan	Rahoitus					Rahoitus yhteensä	Siirto rahastoihin/ rahastoista käyttämäksi	Menot ilman
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät			
1.	LAPSET JA PERHEET	23708	13394	5758	1336	3208	1021	24716	1009	22687
1.1.	TOIMEENTULOTURVA	15358	9804	2018	1336	3208	0	16367	1009	15358
1.1.1.	Äitiysavustus	58	58	0	0	0	0	58	0	58
1.1.2.	Vanhempainrahat	3774	747	0	1021	3031	0	4799	1025	3774
1.1.3.	Äitiysrahaikauden palkat	165	0	0	165	0	0	165	0	165
1.1.4.	Lasten kotihoidon tuet	3212	1376	1837	0	0	0	3212	0	3212
1.1.5.	Lapsilisä	5549	5549	0	0	0	0	5549	0	5549
1.1.6.	Lapsen hoitotuki	382	38	0	150	177	0	366	-16	382
1.1.7.	Elatustuki	348	167	181	0	0	0	348	0	348
1.1.8.	Asumistuki	1870	1870	0	0	0	0	1870	0	1870
1.2.	PALVELUT	8350	3589	3740	0	0	1021	8350	0	7329
1.2.1.	Lasten päivähoito	6847	2830	3065	0	0	952	6847	0	5895
1.2.1.1.	Päiväkodit	4328	1812	1963	0	0	553	4328	0	3775
1.2.1.2.	Perhepäivähoito	2395	960	1040	0	0	394	2395	0	2001
1.2.1.3.	Leikkitoiminta	124	57	62	0	0	5	124	0	119
1.2.2.	Lasten ja nuorten suojelu	1116	512	555	0	0	48	1116	-0	1068
1.2.2.1.	Lastensuojelu	288	125	136	0	0	27	288	-0	261
1.2.2.2.	Kasvatus- ja perheneuvonta	172	83	90	0	0	0	172	0	172
1.2.2.3.	Lastensuojelulaitokset	656	305	330	0	0	21	656	-0	635
1.2.3.	Kodinhoitoapu	231	101	110	0	0	20	231	0	211
1.2.4.	Muut palvelut	156	146	10	0	0	0	156	0	155
1.2.4.1.	Järjestöjen tukeminen	49	46	3	0	0	0	49	0	49
1.2.4.2.	Lasten ja vanhempien lomaa	106	100	6	0	0	0	106	0	106
2.	SAIRAUS JA TERVEYS	43166	13184	12512	6964	4536	4663	41858	-1307	38503
2.1.	TOIMEENTULOTURVA	7687	703	0	5100	2652	0	8455	768	7687
2.1.1.	Päivärahat	4232	703	0	1645	2652	0	5000	768	4232
2.1.1.1.	Sairausvakuutus	3172	611	0	1016	2335	0	3962	790	3172
2.1.1.2.	Tapaturmavakuutus	622	65	0	520	28	0	612	-10	622
2.1.1.3.	Liikennevakuutus	160	0	0	0	160	0	160	0	160
2.1.1.4.	Avustuskassat	1	0	0	0	1	0	1	0	1
2.1.1.5.	Kuntoutusraha	277	28	0	109	128	0	265	-12	277
2.1.2.	Sairausajan palkka	3455	0	0	3455	0	0	3455	0	3455
2.2.	PALVELUT	35479	12481	12512	1864	1884	4663	33404	-2075	30816
2.2.1.	Perusterveydenhuolto	13051	5665	6137	85	0	1164	13051	-0	11887
2.2.1.1.	Avohoito	7367	3305	3581	85	0	396	7367	0	6971
2.2.1.1.1.	Kouluterveydenhuolto	196	94	102	0	0	0	196	0	196
2.2.1.1.2.	Työterveyshuolto	184	47	51	85	0	0	184	0	184
2.2.1.1.3.	Hammashuolto	1266	525	569	0	0	173	1266	0	1093
2.2.1.1.4.	Muu avohoito	5721	2639	2859	0	0	223	5721	0	5498
2.2.1.2.	Vuodeosastot	5684	2360	2556	0	0	768	5684	0	4916
2.2.2.	Erikoissairaanhoido	13076	5839	6244	0	0	993	13076	0	12083
2.2.2.1.	Avohoito	2643	1194	1261	0	0	187	2643	0	2455

	Menojen käyttötarkoitus	Menot kaikkiaan	Rahoitus					Rahoitus yhteensä	Siirto rahastoihin/ rahastoista	Menot ilman käyttämäksiä
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät			
2.2.2.2.	Vuodeosastot	10433	4644	4983	0	0	806	10433	0	9627
2.2.3.	Sairaanhoitokustannukset	8462	231	0	1765	1884	2506	6387	-2075	5956
2.2.3.1.	Sairausvakuutus	7569	199	0	1319	1472	2506	5496	-2073	5063
2.2.3.1.1.	Sairaanhoito	5736	50	0	271	622	2502	3445	-2291	3235
2.2.3.1.2.	Työ- ja opiskelijaterveydenhuolto	1421	108	0	890	626	4	1628	207	1417
2.2.3.1.3.	Kuntoutus	320	32	0	126	148	0	306	-14	320
2.2.3.1.4.	Muut korvaukset	92	9	-0	33	76	0	117	26	92
2.2.3.2.	Täpäturvavakuutus	473	32	0	418	15	0	466	-8	473
2.2.3.2.1.	Sairaanhoito ja kuntoutus	259	8	0	240	9	0	257	-2	259
2.2.3.2.2.	Muut korvaukset	214	24	0	178	6	0	209	-5	214
2.2.3.3.	Liikennevakuutuksen henkilövahingot	211	0	0	0	211	0	211	0	211
2.2.3.3.1.	Sairaanhoito ja kuntoutus	111	0	0	0	111	0	111	0	111
2.2.3.3.2.	Muut korvaukset	100	0	0	0	100	0	100	0	100
2.2.3.4.	Avustuskassat	209	0	0	27	187	0	214	5	209
2.2.3.4.1.	Sairaanhoito ja kuntoutus	195	0	0	26	170	0	195	1	195
2.2.3.4.2.	Muut korvaukset	14	0	0	1	17	0	19	4	14
2.2.4.	Ympäristöterveydenhuolto	213	102	111	0	0	0	213	0	213
2.2.5.	Työsuojelu	312	298	0	14	0	0	312	-0	312
2.2.5.1.	Työturvallisuustyö	161	147	0	14	0	0	161	0	161
2.2.5.2.	Työsuojeluhallinto	151	151	0	0	0	0	151	0	151
2.2.6.	Muut palvelut	365	345	20	0	0	0	365	0	365
3.	TYÖTTÖMYYS	22890	16771	0	5826	567	0	23164	274	22890
3.1.	TOIMEENTULOTUVA	15910	9791	0	5826	567	0	16185	274	15910
3.1.1.	Päivärahat	15361	9791	0	5277	567	0	15636	274	15361
3.1.1.1.	Ansioturva	10897	5327	0	5277	567	0	11172	274	10897
3.1.1.2.	Peruspäiväraha	4464	4464	0	0	0	0	4464	0	4464
3.1.2.	Eroraha ja aikuiskoulutuslisä	549	0	0	549	0	0	549	0	549
3.2.	PALVELUT	6980	6980	0	0	0	0	6980	0	6980
3.2.1.	Työnvälitys	515	515	0	0	0	0	515	0	515
3.2.1.1.	Paikallishallinto	499	499	0	0	0	0	499	0	499
3.2.1.2.	Työvoiman liikkuvuus	16	16	0	0	0	0	16	0	16
3.2.2.	Työvoimakoulutus	2311	2311	0	0	0	0	2311	0	2311
3.2.3.	Työllisyystyöt	4154	4154	0	0	0	0	4154	0	4154
4.	VANHUUS JA VAMMAISUUS	77532	11703	6755	47186	9565	1141	76349	-1183	76391
4.1.	TOIMEENTULOTURVA	68807	7773	3308	47095	9458	0	67634	-1173	68807
4.1.1.	Eläkkeet	64865	5603	3308	45907	8925	0	63743	-1121	64865
4.1.1.1.	Vanhuuseläkkeet	38339	2337	2360	27779	5825	0	38301	-38	38339
4.1.1.1.1.	Varsinaiset vanhuuseläkkeet	37380	2292	2309	27122	5665	0	37389	9	37380
4.1.1.1.2.	Varhennetut vanhuuseläkkeet	959	44	51	657	160	0	912	-47	959
4.1.1.2.	Työkyvyttömyyseläkkeet	16124	820	847	11446	2352	0	15465	-660	16124
4.1.1.2.1.	Varsinaiset työkyvyttömyyseläkkeet	12700	704	789	8611	2016	0	12119	-581	12700
4.1.1.2.2.	Yksilölliset varhaiseläkkeet	3424	117	58	2836	336	0	3346	-78	3424
4.1.1.3.	Erietyiset varhaiseläkkeet	4398	1966	101	1724	370	0	4161	-236	4398
4.1.1.3.1.	Työttömyyseläkkeet	2329	94	101	1688	255	0	2137	-192	2329
4.1.1.3.2.	Osa-aika-eläkkeet	37	0	0	37	3	0	40	3	37

	Menojen käyttötarkoitus	Menot kaikkiaan	Rahoitus					Rahoitus yhteensä	Siirto rahastoihin/ rahastoista	Menot ilman käyttämäänsä
			Valtio	Kunnat	Työnantajat	Vakuutetut	Käyttäjät			
4.1.1.3.3.	Sukupolvenvaihdoseläke	516	356	0	0	113	0	469	-47	516
4.1.1.3.4.	Luo-pumiseläke	384	384	0	0	0	0	384	0	384
4.1.1.3.5.	Rintamaveteraaniseläkkeet	1131	1131	0	0	0	0	1131	0	1131
4.1.1.4.	Perhe-eläkkeet	6003	480	0	4958	378	0	5816	-187	6003
4.1.2.	Sotilasvammat ja tapaturmat	3408	2150	0	830	441	0	3421	12	3408
4.1.2.1.	Sotilastapaturmakorvaukset	2138	2138	0	0	0	0	2138	0	2138
4.1.2.2.	Tapaturmavakuutuksen eläkkeet	843	12	0	830	13	0	855	12	843
4.1.2.3.	Liikennevakuutuksen jatkuvat korvaukset	427	0	0	0	427	0	427	0	427
4.1.3.	Muu toimeentuloturva	534	20	0	360	92	0	473	-61	534
4.1.3.1.	Vammaistuet	165	17	0	65	76	0	158	-7	165
4.1.3.2.	Hautausavustukset	29	3	0	11	13	0	27	-1	29
4.1.3.3.	Ryhmähenkivakuutus	259	0	0	183	0	0	183	-76	259
4.1.3.4.	Muut etuudet	81	1	0	101	3	0	104	24	81
4.2.	PALVELUT	8725	3929	3447	91	107	1141	8715	-10	7584
4.2.1.	Vanhainkodit	3196	1204	1304	0	0	688	3196	0	2508
4.2.2.	Vanhusten palveluasunnot	120	46	49	0	0	25	120	0	95
4.2.3.	Vammaisten palveluasunnot	92	44	47	0	0	1	92	0	91
4.2.4.	Vammaisten ammatti- ja lasten koulut	235	235	0	0	0	0	235	0	235
4.2.5.	Vammaispalvelut	604	301	293	0	0	11	604	0	593
4.2.6.	Kotipalvelut	2002	827	895	0	0	280	2002	0	1722
4.2.7.	Kehitysvammaisten palvelut	1761	780	845	0	0	135	1761	0	1626
4.2.7.1.	Kehitysvammalaitokset	984	445	482	0	0	57	984	0	927
4.2.7.2.	Muu huolto	777	335	363	0	0	78	777	0	699
4.2.8.	Kuntoutus	521	314	0	91	107	0	511	-10	521
4.2.9.	Järjestöjen tukeminen	192	179	13	0	0	0	192	0	192
5.	MUU SOSIAALITURVA	3370	1841	1474	0	0	55	3370	-0	3315
5.1.	TOIMEENTULOTURVA	1731	836	895	0	0	0	1731	0	1731
5.1.1.	Toimeentulotuki	1665	799	866	0	0	0	1665	0	1665
5.1.2.	Sotilasavustukset	31	15	16	0	0	0	31	0	31
5.1.3.	Kotiuttamisraha	10	10	0	0	0	0	10	0	10
5.1.4.	Muu toimeentuloturva	26	12	13	0	0	0	26	0	26
5.2.	PALVELUT	1639	1005	578	0	0	55	1639	0	1583
5.2.1.	Päihdehuolto ja raittiustyö	437	210	192	0	0	34	437	0	402
5.2.1.1.	Raittiustyö	53	25	28	0	0	0	53	0	53
5.2.1.2.	Pav-huolto	352	152	165	0	0	34	352	0	317
5.2.1.3.	Järjestöjen tukeminen	32	32	0	0	0	0	32	0	32
5.2.2.	Pakolaishuolto	401	401	0	0	0	0	401	0	401
5.2.3.	Muut sosiaalipalvelut	801	394	386	0	0	21	801	0	780
6.	HALLINTO	4557	993	650	1944	970	0	4557	0	4557
6.1.	Valtio	393	393	0	0	0	0	393	0	393
6.2.	Kunnat	1249	600	650	0	0	0	1249	0	1249
6.3.	Vakuutuslaitokset	2915	0	0	1944	970	0	2915	0	2915
Sosiaalimenot yhteensä		175222	57885	27148	63256	18846	6880	174015	-1207	168342

12. INVESTOINNIT

Kansantalouden tilinpidon mukaan valtion, kuntien ja kuntainliittojen sekä sosiaaliturvarahastojen investoinnit sosiaali- ja terveystalouteen ovat olleet 15 - 25 prosenttia julkisen toiminnan kaikista investoinneista vuosina 1985 - 1992.

Sosiaaliturvan investoinneista vuonna 1992 kohdistui 58 prosenttia terveydenhuoltoon ja 42 prosenttia sosiaalipalveluihin. Nämä osuudet ovat vaihdelleet eri vuosina. Terveystalouden investoinnit ovat markkamääräisesti kasvaneet vuoteen 1990 asti (vuotta 1986 lukuunottamatta), jonka jälkeen ne ovat laskeneet. Vuonna 1992 terveydenhuollon investoinnit olivat lähes 1,4 miljardia markkaa, joka oli lähes 400 miljoonaa edellisvuotta vähemmän. Investoinnit sosiaalipalveluihin eri vuosina ovat vaihdelleet selvästi. Investoinnit olivat suurimmillaan vuonna 1988, silloin sosiaalipalveluihin investointiin peräti 2,4 miljardia markkaa. Vuonna 1992 sosiaalipalveluiden investoinnit olivat pudonneet yhteen miljardiin. (taulukko 61)

Vuonna 1992 kunnat ja kuntainliitot investoivat sosiaali- ja terveydenhuollon hankkeisiin 2,2 miljardia markkaa. Markkamääräinen vähennys edelliseen vuoteen oli noin 500 miljoonaa markkaa. Kunnat ja kuntainliitot ovat saaneet valtionosuuden suurimpaan osaan investointejaan.

Taulukko 61. Julkisen toiminnan investoinnit sosiaaliturvaan vuosina 1985 - 1992
(% sosiaaliturvan investoinneista)

Käyvin hinnoin milj. mk

	1985		1986		1987		1988	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Valtio								
- terveydenhuolto	34	(1,5)	16	(0,8)	66	(2,4)	48	(1,2)
- sosiaalipalvelut	3	(0,1)	4	(0,2)	16	(0,6)	17	(0,4)
Kunnat ja kuntainliitot								
- terveydenhuolto	1151	(52,2)	1122	(57,7)	1305	(48,2)	1337	(35,2)
- sosiaalipalvelut	561	(25,5)	630	(32,4)	894	(33,0)	932	(10,3)
Sosiaaliturvarahastot								
- muu sosiaaliturva	454	(20,6)	172	(8,8)	424	(15,7)	1460	(38,5)
<hr/>								
Julkinen toiminta yhteensä								
- terveydenhuolto	1185	(53,8)	1138	(58,5)	1371	(50,7)	1385	(36,5)
- sosiaalipalvelut	1018	(46,2)	806	(41,4)	1334	(49,3)	2409	(63,5)
- sosiaaliturva yhteensä	2203	(100,0)	1944	(100,0)	2705	(100,0)	3794	(100,0)

Käyvin hinnoin milj. mk

	1989		1990		1991		1992	
	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%	milj. mk	%
Valtio								
- terveydenhuolto	24	(0,9)	43	(1,3)	60	(2,1)	59	(2,5)
- sosiaalipalvelut	30	(1,2)	18	(0,6)	14	(0,5)	20	(0,8)
Kunnat ja kuntainliitot								
- terveydenhuolto	1554	(60,3)	1934	(57,9)	1772	(60,1)	1329	(55,5)
- sosiaalipalvelut	986	(38,2)	1210	(36,2)	990	(34,5)	907	(37,9)
Sosiaaliturvarahastot								
- muu sosiaaliturva	-16	(-0,6)	135	(4,0)	82	(2,9)	81	(3,4)
<hr/>								
Julkinen toiminta yhteensä								
- terveydenhuolto	1578	(61,2)	1977	(59,2)	1782	(62,2)	1388	(57,9)
- sosiaalipalvelut	1000	(38,8)	1363	(40,8)	1086	(37,9)	1008	(42,1)
- sosiaaliturva yhteensä	2578	(100,0)	3340	(100,0)	2868	(100,0)	2396	(100,0)

LÄHTEET

A Social Portrait of Europe, Eurostat, Luxemburg 1991

Bulletin on Woman and Employment in the EC, No 2 April 1993

Eläketurvakeskus

Eläketurvakeskuksen neljännesvuositilasto, Eläketurvakeskus

Johtokunnan kertomus työttömyyskassojen keskuskassan toiminnasta 1992, Työttömyyskassojen keskuskassa, Helsinki

Kansaneläkelaitos

Kansaneläkelaitoksen tilastollinen vuosikirja 1992, Kansaneläkelaitos, Vammalan Kirjapaino Oy Vammala 1993

Kansaneläkelaitoksen toimintakertomus 1992, Kansaneläkelaitos, Helsinki

Kertomus työttömyyskassojen toiminnasta vuonna 1992, Työttömyyskassojen keskuskassa, Helsinki

Kirkkohallituksen ja Kirkon keskusrahaston toimintakertomus vuodelta 1992

Koulutus- ja erorahaston toimintakertomus 1992, Koulutus- ja erorahasto, Fagepaino Oy 1993

Kuntien eläkevakuutuksen toimintakertomus vuodelta 1992

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen vuosikertomus 1992, Melan omatarvepaino, Espoo 1993

Merimieseläkekassan toimintakertomus 1992, Merimieseläkekassa

OECD Health Systems, Facts and Trends 1960-1991, Volume 1, Health Policy Studies No. 3, OECD 1992

Raha-automaattivastukset 1992, Raha-automaattiyhdistys

Sisäasiainministeriö

Social protection expenditure and receipts 1980 - 1991. Eurostat

Sosiaalihuolto 1980, Suomen virallinen tilasto XXIB:22, Sosiaalihuolto, Suunnittelu- ja tilastotoimisto, Valtion painatuskeskus, Helsinki 1983

Sosiaali- ja terveydenhuollon kertomustietojärjestelmä (KETI), Sosiaali- ja terveysministeriö

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämiskeskus (STAKES)

Sosiaali- ja terveysministeriö, Vakuutusosasto ja Pakolaistoimisto

Suomen Ortodoksinen kirkollishallitus

Suomen Sairaalatilasto 1992, Suomen Kuntaliitto, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 1993

Terveyskeskusten talous 1992, Kunnallistilasto 1993/5, Suomen Kuntaliitto

The population of the European economic area in 1992, Rapid Reports, Population and social conditions 1993:7

Tilastokeskus

Toimeentuloturva 1992, Eläke-Sampo, Keski-Pohjanmaan Kirjapaino, Kokkola 1992

Työeläkejärjestelmän tilastollinen vuosikirja 1992, osa 1, Eläketurvakeskus, Painatuskeskus 1993

Työministeriö

Vakuutusyhtiöt, käsikirjoitus sosiaali- ja terveysministeriön vakuutusosastolta koskien vuotta 1992

Valtiokonttori

Valtion eläkkeet tilastovuosi 1992, Valtiokonttori, Valtion painatuskeskus, Helsinki

Valtion tilinpäätös liitteineen vuodelta 1992, Valtiokonttori, Painatuskeskus, Helsinki 1993

Woman in the European Community, Eurostat, Luxemburg 1992

Yearbook of Nordic Statistics 1992, NORD1992:1, Nordic Council of Ministers, Norstedts Tryckeri, Stockholm 1992

Ympäristöministeriö

Ålands landskapsstyrelsen

JAKELU:

SOSIAALI- JA TERVEYSMINISTERIÖ
TALOUS- JA SUUNNITTELUOSASTO
PUH. (90) 1601

ISBN 951-47-9301-3
ISSN 1236-3650